

ANTALÓCZY PÉTER – GONDA ÉVA: A családon belüli erőszak az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatában

HEGYI VIKTÓRIA: Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására

HÉRA GÁBOR: A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről

NAGY SÁNDOR ISTVÁN – PETRUS MIHÁLY: A keresztyén egyházak és a bűnüldöző szervek együttműködésének lehetőségei a családon belüli erőszak elleni küzdelemben

NAGYGYŐR CSILLA: A gyermekek kihallgatása a nyomozások során

SOLT ÁGNES: Otthoni erőszakosságok

WINDT SZANDRA: A gyerek: érték vagy értékes árucikk?

RECENZÍÓ: Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat
Hisz tudjuk, nincs két egyforma ember, de...!?

INTERJÚ: „Segíteni igazán csak tettekkel lehet”

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

70. ÉVFOLYAM

2022/8. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK TITKÁR TAGOK

Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Kerezsi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és a Médiatechnika elnöke, egyetemi tanár
Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
Prof. dr. Patyi András, a Kúria elnökhelyettese, egyetemi tanár
Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrákadémia tagja, egyetemi tanár
Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
Dr. h.c. Detlef Schröder, az Európai Unió Rendszertani Képzési Ügynökségének korábbi ügyvezető igazgatója
Dr. Ciprian Maftei, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

Bakai Kristóf püőr. dandártábornok, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
Dr. Bolcsik Zoltán r. altábornagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
Dr. Góra Zoltán t. altábornagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
Hajdu János r. altábornagy, a Terrorrelhárítási Központ főigazgatója
Dr. Halmosi Zsolt r. altábornagy, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács elnöke
Prof. dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője
Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője
Prof. dr. Kovács Gábor r. vezérőrnagy, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendszertudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár

Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszerkesztési Egyetem,
tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Tóth Tamás bv. altábornagy, a Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnokság vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Prof. dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
FŐMUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Csala Károly r. ezredes
MUNKATÁRSÁK	Luda Henrietta Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXX. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Bojasz Aliz bv. őrnagy Megjelenik havonta

TARTALOM

	Előszó	1597
	TANULMÁNYOK	
ANTALÓCZY PÉTER – GONDA ÉVA	A családon belüli erőszak az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában	1599
HEGYI VIKTÓRIA	Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására	1613
HÉRA GÁBOR	A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről	1627
NAGY SÁNDOR ISTVÁN – PETRUS MIHÁLY	A keresztyén egyházak és a bűnüldöző szervek együttműködésének lehetőségei a családon belüli erőszak elleni küzdelemben	1641
NAGYGYŐR CSILLA	A gyermekek kihallgatása a nyomozások során	1653
SOLT ÁGNES	Otthoni erőszakosságok	1671
WINDT SZANDRA	A gyerek: érték vagy értékes árucikk?	1687
	RECENZIO	
HERTELENDI LAJOS	Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat Hisz tudjuk, nincs két egyforma ember, de...!?	1705
	INTERJÚ	
HORNYIK ZSUZSANNA	„Segíteni igazán csak tettekkel lehet” Interjú dr. Varga Judit igazságügyi miniszterrel a magyarországi áldozatsegítő rendszerről	1711

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Az ENSZ 1994-ben május 15-ét a család nemzetközi napjává nyilvánította. E kezdeményezés a családra mint a társadalom legfontosabb „alapkövére” irányítja a figyelmet. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. és 12. cikke, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikke, és a Polgári Jogok Politikai Egyezségokmányának 23. cikke a családot a társadalom természetes és alapvető egységeként határozza meg. Magyarország Alaptörvénye rögzíti a házasság – mint a férfi és nő között önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösség – védelmét, kifejezi, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez, védelemhez és gondoskodáshoz.

Alapvető értékeinket, életvezetésünket, azonosságtudatunkat, későbbi kötédségeinket határozzák meg azok a minták, amelyeket a család ad számunkra. A legtöbb szeretetet, támogatást, nyugalmat és elfogadást itt kaphatjuk mindennapi életünk kihívásaihoz. Családon belüli kapcsolataink változásai életünk minden területét befolyásolják. A család működésére számtalan tényező hat, amelyek következtében a konfliktusokra, a váratlan helyzetek kezelésére erőszakos, bántalmazó megoldások is megjelenhetnek.

A családon belüli erőszak fogalomkörébe nem kizárólag a gyermekbántalmazás és a nők elleni erőszak tartozhat, gondolnunk kell valamennyi családi kapcsolat keretén belül megvalósuló agresszív magatartásra, amelyeket a család tagjai egymás sérelmére követnek el.

Ezek a cselekmények gyakran láthatatlanok, adódhatnak többek között a szegénységből, a szocializációból, a kiszolgáltatott helyzetből, az egyenlőtlenségekből, a munkanélküliségből, a függőségekből.

A családon belüli erőszak áldozatainak valós számáról nincsenek adataink, hiszen az áldozatok jelentős része nem tud vagy nem mer segítséget kérni az állandó fenyegetettség, az anyagi vagy érzelmi kiszolgáltatottság miatt.

Annak érdekében, hogy minél több áldozat védelmét és támogatását valósíthassuk meg, az egyes szakterületek közötti együttműködés elengedhetetlen az áldozatok elérése, az igényeikhez és szükségleteikhez igazodó támogatás nyújtása érdekében. Közös munkánk évek óta folyamatos az állami, egyházi és civil szervezetekkel egyaránt, amely alapja a hatékony jelzőrendszer fenntartásának, információcserével, közös esetmegbeszélésekkel és képzésekkel segítve a szakemberek eredményes munkáját.

Az utóbbi években a COVID–19-világjárvánnyal összefüggésben a családok együtt töltött ideje jelentősen nőtt, így a potenciális áldozatok száma is megemelkedett. A családon belüli erőszak áldozatává válásának megelőzése és összehangolt kezelése érdekében a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok az önkormányzatokkal, civil szervezetekkel, segélyszervezetekkel, egyházakkal, az Országos Mentőszolgálattal közösen dolgozták ki a veszélyhelyzet idején alkalmazandó család- és gyermekvédelmi protokollokat, amelyek a megváltozott helyzetben is támogatták a veszélyeztetett csoportok védelmét.

A 2021. évben jelentős előre lépések történtek az áldozatok közvetlen elérése érdekében, lényeges jogszabályi változások jöttek létre. Lehetővé vált, hogy a személy elleni erőszakos bűncselekmények sértettjeit, hozzájárulásuk alapján, az állami áldozatsegítési rendszer munkatársai közvetlenül megkeressék és tájékoztathassák őket a segítségnyújtás lehetőségeiről.

Ennek keretében az Igazságügyi Minisztérium és a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok közötti együttműködés lehetőséget biztosított arra, hogy egyes rendőrkapitányságok épületében kialakított áldozatsegítő központok munkatársai rendszeresen, ügyfélfogadási időben segítsék az áldozatokat.

A családon belüli erőszak körébe tartozó bűncselekmények felismerése, megelőzése, az elkövetők felelősségre vonásának kérdésköre messze túlmutat a Büntető Törvénykönyv és az alkalmazott eljárási szabályok keretein.

A hozzátartozók közötti bántalmazás nem magánügy. Valamennyiünknek látnunk és éreznünk kell a saját felelősségünket, tennünk kell annak érdekében, hogy a család biztonságot és szeretetet nyújtó „intézmény” lehessen. Ehhez elengedhetetlen a rendőrség, a civil szféra, a közoktatási intézmények, az egészségügyi és szociális szolgáltatók aktív részvétele, folyamatos együttműködése, valamint a társadalom tudatosságának növelése.

A Belügyi Szemle jelen tematikus számában dr. Varga Judit igazságügyi miniszter asszonnal készült interjú mellett a területen kimagasló szakértelemmel bíró kutatók, szakértők, rendőrök, oktatók tanulmányaiból ismerhetjük meg azokat az eredményeket, tapasztalatokat és jó gyakorlatokat, amelyeken keresztül új ismeretekre, tudásra tehetünk szert e sokrétű és érzékeny témakörben.

Dr. Tőreki Sándor r. vezérőrnagy

A családon belüli erőszak az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatában

Domestic violence in the case law of the European Court of Human Rights

Antalóczy Péter

Dr. habil PhD, intézetvezető, egyetemi docens
Károli Gáspár Református Egyetem,
Szociális Munka és Diakónia Intézet
drantaloczy.peter@kre.hu

Gonda Éva

Dr. nyomozó
Nemzeti Adó- és Vámhivatal,
Közép-magyarországi Bünyügyi Igazgatósága
gonda.eva.bp@gmail.com

Absztrakt

Cél: Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélezési gyakorlatát a családon belüli erőszak vonatkozásában. Szeretnénk bemutatni a bíróság döntései közül egy-egy szlovák, török, magyar, olasz és orosz jogesetet, figyelemmel azok hasonlóságaira és különbözőségeire.

Módszertan: Tanulmányunkat leíró jelleggel készítettük el, ahhoz a rendelkezésre álló és elérhető jogi szabályozókat és szakirodalmat vettük alapul, az elméleti tudásanyagot jogesetekkel szemlélítve.

Megállapítások: Láthatóan a családon belüli erőszak esetkörüire vonatkozó jogi szabályozás a vizsgált jogeseteket tekintve hasonló, azonban nem lehet azt a megállapítást tenni, hogy azok teljesen azonosak lennének. Az egyes államok jogszabályi előírásai – hiába az összes jogesettel érintett ország tagja az ENSZ-nek – eltérő részletszabályokat határoz meg a fő irányként meghatározott ENSZ-egyezmények tekintetében.

Érték: Az elmúlt években nem született, vagy csak egészen minimális számban olyan tanulmány, amely a családon belüli erőszak témakörében különböző államok esetjogával foglalkozik.

Kulcsszavak: családon belüli erőszak, Egyesült Nemzetek Szervezete, Európai Unió, Oroszország

Abstract

Aim: The purpose of this study is to present the case law of the European Court of Human Rights on domestic violence. We would like to present one of the decisions of the Court in Slovakia, Turkey, Hungary, Italy and Russia, taking into account their similarities and differences.

Methodology: Our study was prepared in a descriptive manner, based on the available legal regulations and literature, illustrating the theoretical knowledge with legal cases.

Findings: Apparently, the legislation on domestic violence is similar in the cases examined, but it cannot be said that they are completely identical. The legal provisions of each state, despite the fact that all countries affected by the case are members of the UN, lay down different detailed rules for the UN conventions defined as the main direction.

Value: In recent years, no studies have been conducted, or only to a very limited extent, on the case law of domestic violence in different states.

Keywords: domestic violence, United Nations, European Union, Russia

Bevezető gondolatok

Mit nevezhetünk családon belüli erőszaknak? Erre mindenki tudna saját megfogalmazásában egy-egy definíciót meghatározni, azonban ismerünk egy, az Országos Gyermekegészségügyi Intézet által meghatározott fogalmat is erre. E szerint, „*ha valaki a hozzátartozója biztonságát, testi-lelki épségét veszélyezteti vagy károsítja, önrendelkezésében vagy szexuális önrendelkezésében korlátozza, testi erőszakot követ el vagy annak elkövetésével fenyeget, illetve e személy tulajdonságait szándékosan tönkreteszi, s ezzel elviselhetetlenné teszi az áldozat számára az együttélést*”, családon belüli erőszak valósul meg (OGYEI, 2004).

Az Országos Kriminológiai Intézet (OKRI) szintén kidolgozott egy fogalmat a családon belüli erőszakra. E szerint családon belüli erőszak valósul meg akkor, ha az együtt élő és egymással fizikai, érzelmi, anyagi, jogi függésben lévő személyek között erőszak, bántalmazás, visszaélés valósul meg, amely magába foglalja a fizikai, szexuális, érzelmi bántalmazás vagy elhanyagolás valamennyi formáját (Virág, 2005).

Fenti definíciók alapján láthatjuk, hogy mi tartozhat a családon belüli erőszak kategóriájába: gyakorlatilag minden ilyen tevékenységnek minősül, amely valamilyen rokonsági viszonyban (például: férj-feleség, szülő-gyermek stb.) álló személyek között bántalmazásként értékelhető.

Mivel a családon belüli erőszak a világ összes országában jelen van, szerzőpárosunk jelen értekezésben nem kifejezetten a hazai jogi szabályozásra kíván összpontosítani, hanem a témakört a gyakorlati oldaláról megközelítve, egy-egy jogesetet mutatunk be a szlovák, a török, a magyar, az olasz és az orosz államok Emberi Jogok Európai Bíróságát (továbbiakban: EJEB) megjárt ügyei közül. Ezek alapján látható válik, hogy az EJEB milyen döntéseket hozott az egyes ügyekben, illetve az orosz jogi szabályozást – egy adott részterületet érintően – összevetjük a hazai jogi szabályozással.

Figyelemmel arra, hogy minden általunk jelen tanulmányban bemutatni kívánt jogesettel érintett ország tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének (továbbiakban: ENSZ) ([URL1](#)), így úgy gondoljuk, hogy meg kell említenünk az ENSZ Gyermekjogi Egyezményét¹, amely szerint a társadalom alapvető egysége a család, amely a családtagok számára a jólét és a fejlődés környezete is egyben. A gyermekek mindenek felett álló érdekét minden, őket érintő döntésben figyelembe kell venni, akár még a szülőktől történő elválasztásukra is sor kerülhet, amennyiben azok durván bánnak a gyermekkel, vagy őket elhanyagolják stb. Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a gyermekeket a negatív hatásoktól (mint például az erőszak, lelki és fizikai durvaság, rossz bánásmód) megvédjük.

Az ENSZ a gyermekek jogain túl a nők jogai mellett is állást foglalt, az ENSZ Alapokmányában ugyanis rögzítésre került, hogy a nők és a férfiak egyenjogúsággal rendelkeznek. 1979. év végén elfogadták a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló (CEDAW) ENSZ egyezményt, így az 1980-as évtől kezdődően különös figyelemmel kísérik a nők elleni erőszak témakörét is (Domokos, 2017).

A vizsgálni kívánt kérdés talán még sohasem volt ennyire aktuális, mint a COVID-19-világjárvány idején, amikor is a preventív célú kijárási korlátozások és a karanténkötelezettség miatt az áldozatok lényegében minden eddiginél nagyobb mértékben össze voltak zárva bántalmazóikkal. Mindez a járvány első hullámában a családon belüli erőszak felerősödéséhez vezetett (Szabó & Virág, 2022), amelynek következtében a nők egy része éppen ott szenvedett erőszakot, ahol a legnagyobb biztonságban kellett volna, hogy legyen, vagyis az otthonában. A bántalmazás felerősödése a további hullámok során ilyen mértékben már nem volt kimutatható (Szabó & Virág, 2022).

A pandémia idején az Egészségügyi Világszervezet a családon belüli erőszak egyértelmű növekedését állapította meg több európai országban is, így Belgiumban, Franciaországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban

1 Az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el a Gyermekjogi Egyezményt.

(URL2). A járvány megelőzése érdekében tett intézkedések éppen egy egyébként is veszélyeztetett csoportot taszítottak még kritikusabb helyzetbe, mivel az elszigeteltség az erőszak fokozódását vonta maga után. Felmérések eredményei alapján ebben az időszakban a segélyvonalakra érkező hívások, e-mail és SMS-üzenetek számának 30–40%-os növekedését lehetett látni (URL3). A bántalmazók folyamatos jelenléte miatt sokan még segítséget sem tudtak kérni.

Az ENSZ 1993-ban elfogadott Nők elleni erőszak megszüntetéséről szóló, 48/104. nyilatkozat 4. cikk (c) pontjában arra ösztönözte az államokat, hogy a hazai joggal összhangban, kellő gondosságot tanúsítsanak a nők elleni erőszakos cselekmények megelőzése és felderítése érdekében. Innentől kezdve a „kellő gondosság” elve egyfajta mérceként is szolgált annak megítéléséhez, hogy az állam valóban eleget tett-e a nők elleni erőszak leküzdésére vonatkozó kötelezettségének, ugyanis az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE; URL4) 14. cikke kimondja, hogy az egyezményben meghatározott jogok és szabadságok élvezetét minden megkülönböztetés nélkül, mindenki számára egyenlően kell biztosítani. Éppen ezért célszerűnek látszik megvizsgálni az EJEB ítélezési gyakorlatát, annak érdekében, hogy képet kapjunk a tagállamok ezirányú kötelezettségteljesítéséről.

Az EJEB ítélezési gyakorlatának bemutatása

Kontrova v. Slovakia

A családon belüli erőszak tárgyában az EJEB először a *Kontrova v. Slovakia* ügyben hozott döntést. A kérelmező 2002 novemberében fizikai erőszak elkövetése miatt tett feljelentést férje ellen a nemzeti hatóságoknál, majd később ezt visszavonta. Ezt követően 2002 decemberében a férj lelőtte közös gyermekeiket. A panaszos megítélése szerint, noha a rendőrség tudatában volt a férj fenyegető és bántalmazó magatartásának, ennek ellenére mégsem tett semmit az áldozatok életének megóvása érdekében. Az EJEB szerint a kérelmező családjának helyzete az előzmények alapján már ismert volt a helyi hatóságok előtt, ebből kifolyólag a rendőrségnek kötelessége lett volna megindítani az ügygel kapcsolatos nyomozást, illetve a büntetőeljárást. Az EJEB végül megállapította, hogy Szlovákia megsértette az EJEE 2. cikkét, azaz a személyek élethez való jogát, ugyanis elmulasztotta megvédeni a kérelmező gyermekeinek életét. Ezzel egyidejűleg az EJEE 13. cikke, a hatékony jogorvoslathoz való jog is sérült, ugyanis a kérelmező nem részesült kártérítésben.

Opuz v. Turkey

Az EJEB e témában a legjelentősebb döntését az *Opuz v. Turkey* ügyben hozta. A kérelmező férje a kérelmezőt és édesanyját, nem egy alkalommal életveszélyes sérüléseket is okozva, éveken keresztül fenyegette és bántalmazta. Büntetőeljárás azonban csak egy esetben indult a férj ellen, mivel a sértettek a bántalmazó halálos fenyegetései miatt panaszukat sorra visszavonták. Bizonyíték hiányában szűnt meg az az eljárás is, amikor a kérelmezőt a férje megsebesítette. 1998-ban viszont pénzbüntetésre ítélték a bántalmazót, mivel autójával elgázolta feleségét és annak édesanyját, tetteivel súlyos sérüléseket okozott. 2001-ben ismét pénzbírsággal sújtották akkor, amikor hét alkalommal szúrta meg feleségét. A két nő az őket ért fenyegetések miatt úgy döntött, hogy elmenekülnek, azonban ennek során a férj lelőtte anyósát, aki belehalt sérüléseibe. 2008-ban az elkövetőt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, ám büntetését mérsékeltek, amikor a bíróság azt állapította meg, hogy cselekményét provokáció hatására tette.

Az EJEB ítéletében kimondta az EJEE 2. és 3. cikkeinek, azaz az élethez való jognak és a kínzás tilalmának megsértését, mivel a török hatóságok elmulasztották megtenni az áldozatok védelmét szolgáló intézkedéseket. Továbbá megállapítást nyert az is, hogy Törökország nem dolgozta ki, és nem alkalmazta azokat az eszközöket, amelyek hatékony védelmet nyújtottak volna az említett területen. Az eset körülményeinek mérlegelésével a török hatóságnak az áldozat kívánságától függetlenül folytatniuk kellett volna a vizsgálatokat. Ennek hiányában az EJEB megállapította, hogy Törökország az EJEE 2. és 3. cikkét megsértve, nem teljesítette a kellő gondosság követelményét. Továbbá kiemeljük azt is, hogy az idézett cikkek mellett az EJEE 14. cikkében foglalt megkülönböztetés tilalma is megsérült, mivel az állam a hatóságok nők elleni negatív diszkriminációjával szemben semmilyen lépést nem tett. Az ügy kapcsán lényeges előre lépést jelent az Isztambuli Egyezmény (Isztambul, 2011), amely egyértelműen kimondja, hogy a nőkkel szembeni erőszak a megkülönböztetés egyik formája, illetve a kapcsolati erőszak túlnyomó része szintén a nőket érinti.

Kalucza v. Hungary

A kérelmező élettársi kapcsolata 2007-ben ért véget, azonban az egykori élettárs, Kalucza akarata ellenére sem távozott a lakásból. A kérelmező számos alkalommal tett feljelentést élettársa ellen erőszakos közöszlés, testi bántalmazás és zaklatás miatt. A magyar hatóságok eleinte felmentették az élettársat az ellene emelt vádak alól, majd később testi sértés miatt felfüggesztett szabadságvesztésre és

pénzbírságra ítélték. A büntetőeljárások alatt a kérelmező két alkalommal kezdeményezett távoltartási intézkedést élettársával szemben, amelyet a bíróság azzal utasított vissza, hogy mindketten hibásak voltak a kapcsolatuk megromlásáért. A 2005–2010. évek közötti időszakban összesen tizenhárom orvosi látlet készült a kérelmező fején, arcán, mellkasán és nyakán keletkezett sérülésekről.

A kérelmező szerint a magyar hatóságok megszegték az EJEE 2., 3., 8., és 13. cikkét, mivel nem védték meg az állandó fizikai és pszichikai bántalmazásoktól, véleménye szerint tehát sérült az élethez való joga, a kínzás tilalma, a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való joga és a hatékony jogorvoslathoz való joga. Ezzel összhangban az EJEB szerint a magyar hatóságok valóban elmulasztották kötelezettségeik teljesítését, mivel nem védték meg a kérelmezőt élettársa erőszakos magatartásától. A történeti tényálláshoz az is hozzátartozik, hogy három alkalommal a kérelmezőt is elítélte a bíróság garázdaság és súlyos testi sértés elkövetése okán. Az eset kapcsán egyértelműen megállapítható az egyezmény 8. cikkének, azaz a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog sérelme. Az EJEB továbbá kimondta azt is, hogy a bántalmazásban való közös részvétel nem alapozta meg a távoltartási kérelmek elutasítását.

Talpis v. Italy

A súlyos alkoholproblémákkal küzdő férj a kérelmezőt és gyermekeit rendszeresen bántalmazta, amelynek következtében a kérelmező súlyos testi sértést szenvedett el, egyik fia pedig meghalt. Az elszenvedett erőszakos cselekmények miatt a kérelmező ugyan többször is a hatóságokhoz fordult, viszont a férje által gyakorolt pszichológiai nyomás hatására vallomásaiban tett kijelentéseit később enyhítette. Az elkövetőt fia meggyilkolása és felesége sérelmére elkövetett emberölés büntetének kísérlete miatt az olasz bíróság életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte.

Az EJEB 2017-ben hozott ítéletében megállapította, hogy Olaszország megsértette az EJEE 2. cikkében rögzített élethez való jogot. Az EJEB kiemelte, hogy az olasz hatóságok nem tették meg a megfelelő védelmi intézkedéseket az erőszak megismétlődésének elkerülése érdekében. Az EJEB egyben kimondta azt is, hogy a férj bántalmazásai miatt kialakuló erőszakos légkör kimerítette az embertelen bánásmód kritériumát, következésképpen az EJEE 3. cikke is sérült. Az EJEE 14. cikke is sérült, hiszen az olasz hatóságok tétlenséggel és az erőszakos cselekmények alábecsülésével nemi alapon diszkriminálták a kérelmezőt, így a hatóság részéről a kellő gondosság követelménye egyáltalán nem valósult meg.

2014-ben az orosz állampolgárságú Valeriya Igorevna Volodina (azóta már nevet változtatott) szerelembe esett S.-sel, vele összeköltözött Uljanovszk városában, ott élettársi kapcsolatot folytattak. Egy évvel később a hölgy S.-től elköltözött, mivel kapcsolatuk megromlott. Ekkor S. megfenyegette Volodina-t: amennyiben nem költözik vissza hozzá, megöli őt. S. 2016. és 2018. között, két éven keresztül abuzálta Volodina-t: a nő hét alkalommal fenyegetést és súlyos bántalmazást jelentett be a hatóságoknak, e mellett panaszával felkereste a rendőrséget, sérüléseivel kórházban is járt, hogy az S. által okozott fizikai bántalmazások jeleit rögzítsék. S. halálosan megfenyegette Volodina-t, sőt, a terhes nőt olyan súlyos mértékben bántalmazta, hogy Volodina-n művi abortuszt kellett végrehajtani. Volodina másik városba, Moszkvába menekült, több mint nyolcszáz kilométer távolságra Uljanovszktól, azonban S. megtalálta őt egy álláskereső oldalon. Álnéven állásinterjúra invitálta, majd Volodina-t akarata ellenére visszavitte Uljanovszkba. S. Volodina táskájába nyomkövetőt is varrt, őt folyamatos jelleggel követte, egy alkalommal még egy taxiból is kirángatta.

Bár Volodina folyamatos jelleggel jelezte a hatóságok irányába, hogy volt élettársa bántalmazza, a hatóságok a férfi ellen sosem emeltek vádat, mondván, hogy közvérdra üldözendő bűncselekmény nem valósult meg. Egy alkalommal indult S.-t érintően büntetőeljárás, amikor is Volodina-ról – annak engedélye nélkül – az internetre képeket töltött fel. Volodina ekkor is hiába kérte a hatóságok segítségét, a rendőrség a két személy „rossz viszonyának” értékelte a fennálló helyzetet, amely álláspontjuk alapján nem igényelt hatósági beavatkozást.

Volodina az EJEB-hez fordult, mivel álláspontja szerint az orosz állam az elle-ne elkövetett erőszakot nem akadályozta meg, az általa bejelentett eseteket nem derítette föl, és az elkövetőt nem vonta felelősségre. Az EJEB az EJEE 3. és 14. cikkei alapján vizsgálta az esetet. A 3. cikk szerint senkit sem lehet kínzásnak vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. A 14. cikk alapján az EJEE-ben meghatározott jogokat és szabadságokat minden megkülönböztetés – például nem vagy nemzeti hovatartozás – nélkül kell biztosítani.

Az EJEB álláspontja szerint a fizikai bántalmazás önmagában is eléri a 3. cikk alkalmazásának szükségességét. Az EJEB vizsgálata során azt állapította meg, hogy Oroszországban nincs hatékony védelmi mechanizmusa a családon belüli erőszakos történéseknek, a büntetőjogi tényállások között nem került rögzítésre a családon belüli erőszak esete, sem önálló törvényi tényállásként, sem súlyosbító körülményként. Továbbá az orosz jogrend szerint a könnyű testi sértés vonatkozásában kizárólag magánvádlóként lehet fellépni, amely a sértettekre aránytalanul nagy terhet ró, hiszen jellemzően a sértettek továbbra is

közös háztartásban élnek a bántalmazóval, többnyire anyagiakban is bántalmazójuktól függenek. Amennyiben pedig mégis megindul a magánvádas eljárás, azt a sértett magánvádló ejtheti, ilyen esetben pedig nincs lehetőség az eljárás hivatalból történő lefolytatására.

Az EJEB azt is megállapította, hogy Oroszország hatóságai nem tették meg az EJEE-ben foglaltak alapján elvárható intézkedéseket. A hatóságok nem intézkedtek akkor sem, amikor Volodina már több alkalommal jelezte feléjük az őt ért bántalmazásokat, pedig vélelmezhatték, hogy Volodina S. bármikor újra abuzálhatja valamilyen formában. A hatóságok hagyták S.-nek, hogy tovább fenyegetse, zaklassa, bántalmazza Volodina S. Az EJEB kiemelte, hogy bár Oroszország részese az EJEE-nek, a családon belüli erőszak sértettjeit nem illeti meg a távollattal egyenértékű jogintézmény, mint olyan védelmi forma, amely biztonságukat hivatott garantálni.

További megállapítása volt az EJEB-nek, hogy Oroszország bűnüldöző hatósága elfogadhatatlanul kezelte Volodina bántalmazását, hiszen Volodina rengeteg bizonyítéka volt a fizikai bántalmazások bekövetkeztére. Az eljárások többnyire a bántalmazó, S. nyilatkoztatására korlátozódtak, illetőleg próbálták S.-t meggyőzni az esetenként bekövetkezett anyagi kár megfizetéséről. Hivatalból sosem indult S. ellen eljárás, holott mind az emberrablás, mind az a fizikai bántalmazás, amely végül az abortuszhoz vezetett, közbűnről üldözendő cselekménynek számítanak az orosz jogrend szerint is.

Az EJEE 14. cikkét nem kizárólag a szándékos diszkrimináció esetén lehet alkalmazni, hanem a de facto eltérő bánásmód esetén is. Az EJEB pedig ezzel az esettel összefüggésben megállapította az Oroszországban rendszerszinten jelen lévő de facto megkülönböztetést a nők vonatkozásában, hiszen ebben az országban a családon belüli erőszak áldozatai a legnagyobb részben a nők, továbbá hatalmas a látencia e tekintetben. A korábban említett CEDAW-egyezmény alapján pedig az EJEB a családon belüli erőszakot a nők elleni diszkrimináció egyik formájának tekinti. Így Volodina S. személye elleni hátrányos megkülönböztetést nem kellett bizonyítania az EJEB előtt.

Az oroszországi magánvádas eljárásokban a sértetteknek csekély esélyük van arra, hogy a bántalmazót ténylegesen is felelősségre vonják. Az EJEB úgy ítélte meg, hogy Oroszország a családon belüli erőszak problémáját vonakodik elismerni. Az EJEB megállapította, hogy Oroszország a nemek közötti egyenlőség érvényesítéséhez szükséges feltételeket nem teremtette meg, továbbá megállapította mind az EJEE 3. cikkének, mind pedig 14. cikkének megsértését a Volodina-eset kapcsán, Oroszországot összesen huszonhatezer euró megfizetésére kötelezte ([URL5](#)).

Az orosz és a magyar jogi szabályozás összehasonlítása

Mint azt a Volodina v. Russia eset kapcsán láthattuk, az orosz büntetőeljárás szabályok különböznek a magyar eljárási szabályoktól. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 53. § (1) bekezdés a) pontja alapján a magánvádló az a sértett, aki könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmozás, becsületsértés, kegyeletsértés, becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése, vagy becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala esetén a vádat képviseli, feltéve, hogy az elkövető magánindítványra büntethető.

Az Orosz Föderáció Büntetőeljárás Törvénykönyve (a továbbiakban: OFBTK) alapján magánvádló az, aki a magánvádas büntetőügyekben sértettként vagy annak törvényes képviselőjeként jár el. A magánvádló ugyanolyan jogokkal rendelkezik, mint az ügyész, lehetőség van a viszonvádra is (URL6), amelyre a magyar Be. is lehetőséget nyújt.

A magyar jog szerint, amennyiben a magánvádló a magánvádas eljárás tárgyát érintő feljelentést a nyomozó hatóságnál teszi meg, a feljelentést haladéktalanul továbbítani szükséges az ügyészség részére. Ha a magánvádló az ügyészségnél tesz ilyen tartalmú feljelentést, úgy az ügyészség három munkanapon belül dönt arról, hogy a vád képviseletét átveszi-e a magánvádlótól vagy sem. Amennyiben a vád átvételére kerül sor, erről az ügyészség a sértettet tájékoztatja. Ha a vádat nem veszi át, az iratok haladéktalanul a bíróság részére kerülnek megküldésre, amelyről a feljelentőt tájékoztatják [Be. 379. § (3)-(4) bekezdés]. Továbbá, amennyiben az ügyészség a vád képviseletét nem vette át, és a feljelentés elutasítására vagy az eljárás megszüntetésére kerül sor, a jogorvoslat miatt az ügyészség a feljelentést a sértett nyilatkozatával és az ügyiratokkal együtt nyolc napon belül megküldi a bíróságnak [Be. 371. § (5) bekezdés].

Az OFBTK alapján a magánvádlónak a bírósághoz kell keresetet benyújtania, amennyiben a bíróság elfogadja az eljárás iránti kérelmet, a keresetet benyújtó személy magánvádlónak minősül. A bíró és a kérelmet benyújtó személy egy jegyzőkönyvben rögzítik, hogy a magánvádló tisztában van az OFBTK által előírt jogaival, ezt követően kerülhet sor a magánvádló nyilatkozatának benyújtására. Viszonvád esetén az ellenkérelmet (szintén nyilatkozási forma) is szükséges benyújtani, a két kérelmet egyidejűleg szükséges vizsgálni. Az ügyészség a magánvádas ügyekben is el kell, hogy járjon, amennyiben azok kezdeményezésére az ügyészség hozzájárulásával került sor. Abban az esetben, ha az ügyész az eljárás során úgy látja, hogy a rendelkezésre álló bizonyíték(ok) a vádlottal szemben felhozott váda(ka)t nem erősíti(k) meg, a vádat elejti (URL6).

Fentiek alapján látható, hogy bár a magánvádas eljárási szabályok hasonlóak a két országban, hiszen mindkét esetben lehetőség van a sértett általi vád képviselőnek ellátására, és abban az ügyészség is megjelenhet, az eljárási szabályok között eltérés is tapasztalható. Az EJEB fent bemutatott ítéletében rögzítette, hogy bár Oroszország részese az EJEE-nek, a családon belüli erőszak sértettjeit nem illeti meg a távoltartással egyenértékű jogintézmény, mint olyan védelmi forma, amely biztonságukat hivatott garantálni. A magyar eljárási törvény személyi szabadságot érintő kényszerintézkedései között viszont megjelenik a távoltartás jogintézménye is [Be. 272. § (2) bekezdés b) pont], amely a bizonyítás megnehezítésének vagy megghiúsulásának, illetőleg a sértett vonatkozásában a bűnis-méltés megakadályozása érdekében rendelhető el [Be. 277. § (1) bekezdés].

Az EJEB uniós tagállamokra vonatkozóan tehető megállapításai

Az EJEB által hozott ítéletekből egyértelműen levonható az a következtetés, hogy mind Magyarország, mind az Európai Unió tagállamok számára, büntetőjogi eljárásaik vonatkozásában az EJEB megállapította az EJEE-ben foglalt jogok sérelmét. Ez leggyakrabban a hatóságok családon belüli erőszakkal összefüggésbe hozható ügyekben kifejtett passzív hozzáállásában volt megfigyelhető. Mindezek mellett a leggyakrabban – a fenti jogeseteket alapul véve – az EJEE 2. cikkét, azaz az élethez való jogot érintően tett negatív megállapításokat. Általánosan megfigyelhető az is, hogy több tagállamot érintően is megállapításra került a 13. cikk, azaz a hatékony jogorvoslathoz való jog sérelme.

Az EJEB ezért a tagállamok számára ezen problémás területeket érintően jobbjó szándékú javaslatokat, lépéseket irányzott elő.

A már említett Isztambuli Egyezmény, amely alapvetéseiben az EJEE-ben foglaltakból indul ki, illetve figyelemmel volt az EJEB ítélkezési gyakorlatára, továbbá egyéb nemzetközi egyezményekre és dokumentumokra, egyik fő céljaként tűzte ki a nők védelmét az erőszak minden lehetséges formájával szemben, továbbá prioritásként kezeli a nők elleni erőszak, a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzését, üldözését és visszaszorítását. További célokként került megjelölésre, hogy átfogó szakpolitikák és intézkedések megtervezésével védik és támogatják a családon belüli erőszak, a párkapcsolati erőszak és a nők elleni erőszak sértettjeit, elősegítik a nemzetközi együttműködést ezen a területen, hogy felszámolásra kerülhessen ez a jogsértésekkel igencsak nagy számban érintett szegmense az elkövetett bűncselekményeknek.

Az Isztambuli Egyezményben rögzített célkitűzések meglehetősen nagy feladatot rónak az egyes tagállamok rendvédelmi és egyéb közigazgatási szerveire, ugyanakkor nem várható el, hogy a célkitűzések teljes mértékben megvalósulhatnak. A családon belüli erőszak, a párkapcsolati erőszak és a nők elleni erőszak – álláspontunk szerint – ugyanis olyan bűncselekmények, amelyek esetén óriási látenciával számolhatunk. Sok nő, gyermek nem meri jelezni harmadik személy felé, hogy ilyen jellegű erőszak áldozata. Erre különböző okok miatt kerülhet sor: szégyelli magát, vagy azt, hogy a bántalmazóhoz köze van; nem gondolja, hogy esélye lehet mástól segítséget kapni; vagy egyszerűen „ebben nőtt fel”, nem gondolja, nem tudja, hogy máshogyan is élhetné az életét, így segítséget sem fog kérni.

Ez az említett látencia pedig az Isztambuli Egyezményben megjelölt célok megvalósulását hátráltatja, és előre vetíti, hogy kizárólag a büntetőjogi intézkedésekkel, szankciókkal nem lehetséges felszámolni a családon belüli erőszak, a párkapcsolati erőszak és a nők elleni erőszak területét, ennek érdekében szükséges egy olyan többlettevékenység, amely pozitív irányba mozdítja el ezen bűncselekmények felszámolását.

Összegzés

A családon belüli erőszak témaköre, illetőleg az ennek felszámolása érdekében végzett tevékenység rendkívül aktuálisnak mondható, figyelemmel arra, hogy a COVID–19-világjárvány negatív hatásai, a járvány terjedése megakadályozása céljából preventív jelleggel elrendelt intézkedések okán az áldozatok minden eddiginél nagyobb mértékben, hosszabb ideig össze voltak zárva bántalmazóikkal. Ennek eredményeképpen a családon belüli erőszak a járvány első hullámában felerősödött.

A családon belüli erőszak a világ összes országában jelen van. Jelen értekezésben a témakört a gyakorlati oldaláról megközelítve, egy-egy szlovák, török, magyar, olasz és orosz államok EJEB-et megírt jogeseteit mutattuk be.

A hazai és az orosz magánváddal kapcsolatos eljárás szabályait összehasonlítva elmondható, hogy bár a szabályozás a két országban hasonló, az eljárási szabályok között eltérés is tapasztalható. Az EJEB a Volodina v. Russia ítéletében rögzítette, hogy bár Oroszország részese az EJEE-nek, a családon belüli erőszak sértettjeit nem illeti meg a távortartással egyenértékű jogintézmény, mint olyan védelmi forma, amely biztonságukat hivatott garantálni. A magyar eljárási törvény személyi szabadságot érintő kényszerintézkedései között viszont megjelenik a távortartás jogintézménye is, amely a bizonyítás megnehezítésének

vagy meghíúsulásának, illetőleg a sértett vonatkozásában a bűnismétlés megakadályozása érdekében rendelhető el.

Az EJEB által hozott ítéletekből egyértelműen levonható az a következtetés, hogy mind Magyarország, mind az Európai Unió tagállamok számára, büntetőjogi eljárásaik vonatkozásában, megállapította az EJEE-ben lefektetett jogok sérelmét. Figyelemmel az Isztambuli Egyezményben foglaltakra, szükséges a családon belüli erőszak, a párkapcsolati erőszak és a nők elleni erőszak lehető legnagyobb mértékben történő felszámolása. Ehhez azonban – véleményünk szerint – nem elegendő kizárólag a rendvédelmi szervek fellépése, ahhoz szükséges lenne e mellett valamilyen többletvegyenység végzése is.

Felhasznált irodalom

- Domokos A. (Szerk.) (2017). *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése*. Károli Gáspár Református Egyetem.
- Országos Gyermekegészségügyi Intézet (2004). *I. sz. Módszertani levél*. <http://kulvarosialdozatszegites.hu/files/docs/A%20gyermekbantalmas.pdf>
- Szabó J. & Virág Gy. (2022). Love in the Time of Pandemic. Domestic violence during the first wave of COVID-19 in Hungary. *Belügyi Szemle*, 70(ksz1), 7–34. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2022.1.1>
- Virág Gy. (2005). Családon belüli erőszokról. *Belügyi Szemle*, 53(9), 3–22.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Egyesült Nemzetek Szervezete*. <https://www.un.org/en/>
- URL2: *WHO warns of surge of domestic violence as COVID-19 cases decrease in Europe*. <https://unric.org/en/who-warns-of-surge-of-domestic-violence-as-covid-19-cases-decrease-in-europe/>
- URL3: *Violence against women and girls: the shadow pandemic*. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>
- URL4: *Emberi Jogok Európai Egyezménye*. https://www.echr.coe.int/documents/convention_hun.pdf
- URL5: *Volodina: a családon belüli erőszak a nőket sújtó diszkriminatív jelenség, ami ellen az államnak föl kell lépnie*. <https://ejeb.atlatszo.hu/2019/07/29/volodina-a-csaladon-beluli-eroszak-a-noket-sujto-diszkriminativ-jelenseg-ami-ellen-az-allamnak-fol-kell-lepnie/>
- URL6: *Orosz Föderáció Büntetőeljárási Törvénykönyve*. <https://skoreacar.ru/hu/warranty-periods/k-uchastnikam-ugolovno-go-sudoproizvodstva-otnosyatsya-uchastniki-ugolovno-go/>

Alkalmazott jogszabályok

1982. évi 10. törvényerejű rendelet a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről

1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről

1993. évi XXXI. törvény az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Az Európa Tanács nők elleni erőszak és a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló, Isztambulban, 2011. május 11-én kelt Egyezménye

EJEB2007. 7510/04. ítélete (Kontrova v. Slovakia)

EJEB2009. 33401/02. ítélete (Opuz v. Turkey)

EJEB2012. 57693/10. ítélete (Kalucza v. Hungary)

EJEB2017. 41237/14. ítélete (Talpis v. Italy)

EJEB2019. 41261/17. ítélete (Volodina v. Russia)

Nők elleni erőszak megszüntetéséről szóló ENSZ Nyilatkozat, 1993.

Orosz Föderáció Büntetőeljárás Törvénykönyve

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Antalóczy P. & Gonda É. (2022). A családon belüli erőszak az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatában. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1599–1611. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.1>

Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására

Some thoughts on the role of the prosecutor in investigations of
domestic violence and child endangerment offences, with a special
focus on ensuring the rights of the child

Hegyvi Viktória

Dr. vezetőhelyettes ügyész
Budapesti XI. és XXII. kerületi Ügyészség
hegyi.viktoria@mku.hu

Absztrakt

Cél: A kapcsolati erőszak és a kapcsolódó bűncselekmények közül a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt indult nyomozások tapasztalatainak, a gyermek jogainak és védelmének biztosítására rendelkezésre álló néhány eszköz áttekintése.

Módszertan: A gyakorlati problémák áttekintése és összevetése a jogszabályban foglalt követelményekkel az áldozatok jogainak érvényesülése és a bizonyítékok összegyűjtése szempontjából.

Megállapítások: A törvényi tényállás megalkotása óta megismerve a büntetőeljárások e bűncselekmény jellegéből adódó specialitását, a nyomozó hatóság és az ügyészség folyamatosan alakítja gyakorlatát, illetve a jogalkotó is intézkedéseket tesz új büntetőeljárás módszerek jogi kereteinek megalkotására, amely a gyermek jogainak védelmét szolgálja.

Érték: A családon belüli erőszak specialitása és a sértettek különös sérülékenysége indokolja a gyakorlat folyamatos figyelemmel kísérését, a problémák szakmai megvitatását, a jó gyakorlatok közzétételét és a szoros szakmai együttműködés kialakítását, segítve ezzel a jogalkalmazók munkáját.

Kulcsszavak: kapcsolati erőszak, Magyarország, büntetőeljárás jog, nyomozás

Abstract

Aim: Providing an overview about the experiences related to the investigations of domestic violence and related crimes, such as felony of abuse of a minor, to give also a review of some available measures related to ensuring the rights and protection of children.

Methodology: To review and compare practical problems and their comparison with legal requirements for ensuring the protection of rights of victims and gathering evidence.

Findings: Since the legislative criteria related to felony of domestic violence entered into force, law enforcement officers have been able to learn more about the specialty of criminal proceedings arising from the nature of this specific crime. Therefore, the investigative authority and the prosecution service are constantly developing their practices. Legislators are also constantly taking measures creating new legal frameworks related to criminal proceeding with the aim of ensuring the rights of children.

Value: The specialty of felony of domestic violence and the particular vulnerability of victims give the specific reason for accompanying the practice with continuous attention, professional discussion of the problems, publication of good practices and forming close professional cooperation for facilitating the work of practitioners.

Keywords: domestic violence, Hungary, the law of criminal procedure, investigation

Bevezetés

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 212/A. §-ában került szabályozásra a kapcsolati erőszak bűncselekménye, e törvényhely 2013. június 30. napján lépett hatályba.

A családon belüli erőszak elsősorban kriminológiai fogalom, és a kapcsolati erőszak bűncselekményén kívül más bűncselekményeket is magában foglalhat, így például a kiskorú veszélyeztetésének büntettét, vagy a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekményeket is (Windt, 2020, Garai, 2019; 2017).

Hosszú utat tett meg a nyomozó hatóság és az ügyészség az „új” törvényi tényállás megjelenése óta a nyomozások szakszerű elvégzése érdekében, azért, hogy az eljárás a valóságghú tényállás és helyes jogi minősítés megállapításával,

és az elkövető büntetőjogi felelősségre vonásával végződjék. Ebben a mindennapi gyakorlatból fakadó tanulságok leszűrése mellett segítségünkre van a tudományos kutatómunka is, amely aktavizsgálatok alapján összegezte a jogalkalmazás tanulságait a gyakorlat számára is, útmutatóként szolgálva a hibák kiküszöbölésére (Garai, 2019).

Az út még nem ért véget, felismerve e bűncselekmények nyomozásának specialitását, egyre nagyobb hangsúlyt helyezünk a sértettek és ezen belül kiemelten a sértettek különösen sérülékeny csoportja, a gyermek jogainak biztosítására és az áldozatvédelem hatékony megvalósítására. Ennek során elengedhetetlen a hatóságok közötti együttműködés, a multidiszciplináris szemlélet, a speciális képzés és a jogokon alapuló megközelítés.¹

Ebben a beszámolóban elsősorban a gyermekeket is érintő kapcsolati erőszak bűncselekménye, és az ezzel halmazatban megállapítható kiskorú veszélyeztetésének büntette miatti nyomozás és annak felügyelete néhány gyakorlati problémáját ismertetem. Azt vizsgálom, hogy a hatóságok közötti együttműködés és az ügyészi felügyelet hogyan segítheti a nyomozás eredményességét, milyen új lehetőségek lehetnek a gyermekek jogainak biztosítására. Tapasztalataim helyi szintűek, az ügyészségünk két budapesti rendőrkapitánysággal dolgozik szoros szakmai együttműködésben.

Büntetőeljárás érdeke, a gyermek érdeke

A büntetőeljárásban részt vevő szereplők közül az ügyészség az, amely a nyomozás elrendelésétől az ítélet jogerőre emelkedéséig és azon is túl, a büntetés végrehajtásával összefüggésben is feladatokat végez.

Az ügyésznek kiemelkedő szerepe van abban, hogy a sértetteket mintegy végig kísérve az eljárásban, biztosítsa azoknak az áldozatvédelmi elveknek az érvényesülését, amelyek nem csak az újratraumatizálás elkerülését szolgálják, de bűncselekmény okozta ártalmakból való felépülést is.

A sértett érdeke és a bűnüldöző szervek érdeke valójában egy irányba mutat.

A büntetőügyekben eljáró ügyész alapvető feladata a nyomozás során annak biztosítása, hogy egy jól megtervezett, hatékony nyomozás felügyeletével, irányításával elegendő bizonyíték álljon rendelkezésre a vádemeléshez és a bántalmazó elkövető elítéléséhez.

Alapvető büntetőeljárás érdeke, hogy legyen a bíróság előtt felhasználható bizonyíték, a kapcsolati erőszak bűncselekmény jellegénél fogva elsősorban

¹ Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról.

tanúvallomás. Ezekben az ügyekben, ha a sértett tizennyolc éven aluli, alapvető követelmény a soron kívüli eljárás. A feljelentés és a tanúkihallgatás közötti rövid idő megkönnyíti a sértett és különösen a gyermek számára, hogy emlékezzen a részletekre, ezáltal javítva a vallomásának minőségét. Egyúttal csökkenhet annak a kockázata, hogy a hozzátartozó részéről – legyen az a terhelt vagy más családtag – „nyomás alá” kerül a sértett, és végül nem mondja el a vele történeteket.

Ha az elkövető a sértett hozzátartozója, és a tanúként kihallgatandó személyek egy része is a családi, ismeretségi körből kerül ki, a gyermek megfélemlítéssel, befolyásolással, megtorlással nézhet szembe, különösen akkor, ha közös háztartásban él az elkövetővel.

A tanúvallomás alapja lehet a gyanúsításnak és egyúttal személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedésnek (távoltartás, bűnügyi felügyelet, súlyosabb esetben letartóztatás) is, amely a sértett védelmét, biztonságát is szolgálhatja az esetleges bűnisméltés és befolyásolás megakadályozása érdekében.

Ugyanakkor fontos áldozatvédelmi és gyermekvédelmi érdek is az eljárás elhúzódásának elkerülése², amely károsan hat a sértettre/gyermekre, mert bizonytalanságban tartja, illetve akadályozza a traumafeldolgozást. A gyermek akkor nyer megnyugvást, amikor az eljárás eredményesen befejeződik, továbbá a gyermek állapotának korai felmérése lehetővé teszi a terápiás szolgáltatások mielőbbi megkezdését. A soron kívüli eljárás a gyermekközponturni igazságszolgáltatás egyik alapelve is.

Ezért elvárható, hogy a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható megelőző távoltartás (nem hosszabbítható) hatvan napos határideje alatt³ megtörténjen a megalapozott gyanú közlése, hogy a büntetőeljárásban kezdeményezhesse az ügyész a távoltartást, vagy akár súlyosabb személyi szabadságot korlátozó bírói engedélyes kényszerintézkedést a gyanúsítottal szemben, a sértett további védelme érdekében.

Az utóbbi évek pozitív fejlődésének eredménye, hogy a kapcsolati erőszak miatti bejelentések nyomán tett rendőri intézkedésként egyre növekvő számban kerül sor hetvenkét órára az ideiglenes távoltartás elrendelésére, és a sértett nyilatkozik a megelőző távoltartás indítványozására.⁴ Amennyiben a gyermek súlyos veszélyeztetettsége is felmerül, ideiglenes elhelyezésről is döntés születik.⁵ A bejelentés esetén a rendőrfőnököknek meg kell tenniük az elsődleges

2 Be. 79. § (1) bekezdésének b) pontja szerint: a büntetőeljárást soron kívül kell lefolytani, ha abban tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett vesz részt.

3 A hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról szóló 2009. évi LXXII. törvény 13-16. §.

4 2009. évi LXXII. törvény 6. §.

5 A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 72. § (1) bekezdés.

„védelmi” intézkedéseket, és adatot gyűjtenek már a helyszínen, amelyek alapján lehet dönteni a nyomozás elrendeléséről.

Az ügyész feladatai közé tartozik a nyomozás felügyelete során annak vizsgálata is, hogy a nyomozó hatóság eleget tesz-e a soron kívüliség követelményének. A nyomozó hatóság köteles a nyomozás elrendeléséről az ügyészt huszonnégy órán belül értesíteni. Ha az eljárásban gyermek is érintett, indokolt hat hónapnál rövidebb iratbemutatót előírni a nyomozó hatóságnak az értesítés ügyészségre érkezését követően, így az ügyész sűrűbben tájékozódhat a nyomozás menetéről.⁶

A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok és az ügyészségen belüli szakágak közötti együttműködés szerepe a nyomozásban

Az Egyesült Nemzetek Szövetségének Gyermek jogairól szóló Egyezménye⁷ (Gyermejjogi Egyezmény), amely a legáltalánosabban elfogadott emberi jogi egyezmény a világon, tartalmazza, hogy a gyermeket megillető különleges védelem területei közé tartozik az erőszak minden formájától, támadástól, fizikai és lelki durvaságtól, rossz bánásmódtól való védelem, a részes államok megtesznek ezért minden arra alkalmas törvényhozási és közigazgatási intézkedést, hogy a gyermeket ezektől megvédjék. Ezek a védelmi intézkedések, szükség szerint olyan hatékony eljárásokat foglalnak magukban, amelyek hozzájárulnak a cselekmény felismeréséhez, bejelentéséhez, vizsgálatához és kezeléséhez, szükség szerint e körbe tartozik a bírói beavatkozással kapcsolatos eljárás.⁸

Ennek biztosítására a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) és az annak végrehajtására szolgáló jogszabályok meghatározzák a gyerekvédelmi ellátórendszerben dolgozó és a gyermekkel kapcsolatba kerülő más szakemberek feladatait a gyermeki jogok érvényre juttatása érdekében. A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése céljából működtetett gyermekvédelmi jelzőrendszer ennek fontos eleme, egyik szereplője pedig a rendőrség és a bíróság mellett az ügyészség. A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni.⁹

6 Be. 351. § (2) bekezdés, Be. 26. § (1) bekezdés i) pont.

7 Kihirdette az 1991. évi LXIV törvény.

8 19. cikk.

9 Gyvt. 17. § (1) és (4) bekezdése.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai nem azonos gyakorisággal jelennek meg a család, illetve a gyermek életében. Figyelemmel arra, hogy a büntetőjog a gyermeki jogok védelmének záróköve és a legsúlyosabb jogsérelmek esetén használható eszköz, mondhatni, hogy az ügyészség az utolsó védvonal. Ezért, bár nincs napi vagy rendszeres kapcsolatban a családdal, a gyermekkel, de olyan, a gyermeket érintő fontos információk birtokába juthat a büntetőügyekből – ezek számos esetben nem is a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt indulnak –, amelyek indokolják a gyermekvédelmi jelzés vagy a hatósági intézkedés megtételének kezdeményezését.

Kiemelendő e vonatkozásban, hogy az ügyészségen belül a szakágak közötti együttműködésnek is nagy jelentősége van.

A büntetőügyekben eljáró ügyész feladata a nyomozás felügyelete, irányítása és a vádemelés.¹⁰ A közérdekvédelmi ügyész közreműködik a kiskorúak jogainak érvényre juttatásában, és eljár a szükséges gyermekvédelmi intézkedések megtétele érdekében.¹¹

A bíróság megelőző távoltartás tárgyában hozott polgári jogi határozatot és a meghallgatásról készült jegyzőkönyvet a közérdekvédelmi feladatot ellátó ügyésznek megküldi, aki továbbítja azokat a büntetőügyben eljáró ügyésznek. Az iratokból megállapítható, ha van kiskorú gyermek (rendszerint több tizenkét éven aluli), akinek védelmére szintén elrendelte a bíróság a megelőző távoltartást. A bírósági meghallgatáson tett sértetti nyilatkozatból is információt lehet nyerni a gyermek veszélyeztetettségével kapcsolatban, hiszen a megelőző távoltartásról rendelkező bíró szükségképpen ezt is vizsgálja az egy háztartásban élő gyermekek vonatkozásában akkor is, ha a lelki vagy testi bántalmazás közvetlenül „csak” a szülő vagy más hozzátartozó ellen irányul. Így az ügyész a bejelentést követően, rövid időn belül, akár még a sértett tanúkihallgatása előtt olyan információhoz jut, amellyel segítheti a nyomozó hatóságot a tanúkihallgatás teljesítésében, a bizonyítás irányának meghatározásában.

Az ügyész a gyermekvédelmi jelzést haladéktalanul megteszi a gyermekjóléti szakszolgálatnak, vagy a gyermek bántalmazása, súlyos elhanyagolása esetén hatósági intézkedést kezdeményez, függetlenül attól, hogy ezt a rendőrség vagy más hatóság megtette-e. Az intézkedések megtételéről az ügyész a gyermekjóléti szakszolgálattól vagy gyámhivataltól tájékoztatást kap, az abban foglaltak, például a környezettanulmány adatai is, támpontok lehetnek a nyomozás lefolytatásához.

10 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás a az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról 1. §.

11 3/2012. (I. 6.) LÜ Utasítás az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól 1. § f) pont.

A jelzésre vagy hatósági eljárás kezdeményezésére adott választ a büntető ügyben eljáró ügyész megküldi a közérdekvédelmi ügyésznek esetleges további intézkedés szükségességének megvizsgálása érdekében.¹²

A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének szükségességét mutatja, hogy sok esetben az ügyészség helyez újra látókörbe családokat a gyermekvédelem számára, hiszen tipikus, hogy a bántalmazók igyekeznek kivonni magukat a gyermekjóléti szolgálat ellátása vagy a gyermekvédelmi intézkedés hatálya alól a család tartózkodási helyének gyakori változtatásával. Ugyanakkor így derülhet fény arra, hogy a kezdetben egyszeri vagy alkalmi bántalmazásnak tűnő cselekmény valójában egy hosszabb ideje tartó folyamat része, és az ország több pontján történt már intézkedés a gyermek vonatkozásában, amely megállapozhatja a súlyosabb minősítést, testi sértés helyett kapcsolati erőszak büntetetté és kiskorú veszélyeztetettségének büntetetté.

Kapcsolati erőszak és kiskorú veszélyeztetésének büntette, az elsődleges intézkedések jelentősége

A gyermek rendszeres verbális vagy fizikai bántalmazása veszélyezteteti testi, érzelmi, erkölcsi fejlődését, ezért alkalmas a kiskorú veszélyeztetése büntetének megállapítására, azonban csak a közelmúltban kezd szélesebb körben alkalmazást nyerni, hogy a gyermek hozzátartozójának, tipikusan az egyik szülőjének vagy testvérének a gyermek jelenlétében történő rendszeres szóbeli és/vagy fizikai bántalmazása is ugyanilyen veszélyeztető körülmény (Garai, 2019).

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság által kiadott, a gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elveket és módszertant rögzítő Módszertani Útmutató szerint, ha a hozzátartozók közötti erőszaknak a gyermek is szemtanúja, azt úgy kell tekinteni, hogy a gyermek is veszélyeztetett, mintegy a bántalmazás ellene is irányul.

Nagyon fontos, hogy a nyomozó hatóság azonosítani tudja a gyermekbántalmazási kategóriákat, hiszen ez meghatározza a feljelentés, bejelentés elintézését és az elvégzendő nyomozási cselekményeket.

A gyermek jelenlétében történő erőszakos, durva, támadó magatartás az érzelmi elhanyagolás kategóriájába tartozik, és az ilyen veszélyeztető magatartásra

¹² Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (Ütv.) 2. § (1) bekezdésének h) pontja, az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól 3/2012. (I. 6.) LÜ utasítás 70/B. § (1) bekezdése.

utaló adatok megalapozzák a gyermekvédelmi jelzést és a nyomozás során a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény vizsgálatát.

A rendelkezésre álló információk a büntetőeljárás kezdetén igen töredékesek. A büntetőügy tipikusan egy bejelentés nyomán teljesített rendőri intézkedéssel vagy feljelentéssel indul, ahol az egyik szülő (eseteink elsöprő többségében az anya) arról számol be, hogy a házastársa vagy élettársa bántalmazta, ezért rendőri intézkedést kér vagy a rendőrségen feljelentést tesz.

Szakszerűtlen az eljárás, ha a nyomozó hatóság tanúvallomásban annyit rögzít, amit a feljelentő vagy sértett szülő „magától” elmond, és nem törekszik feltárni megfelelő kérdésekkel és további adatgyűjtéssel, hogy a bántalmazás rendszeres és tartós-e, ezáltal a kapcsolati erőszak fogalmi körébe vonható-e. Ennek azért is van jelentősége, mert a rendszeresen elkövetett könnyű testi sértés vagy tetteges becsületsértés esetén a cselekmény közvéderre üldözendő. A bírói gyakorlat szerint már két ilyen cselekmény megállapítása esetén is vizsgálható és megállapítható a rendszeresség.¹³ Ehhez nem feltétlenül szükséges a nyomozó hatóság által korábban rutinszerűen kért látlelet, orvosi okirat sem, ha egyébként a sértett szavahihetőségét illetően ésszerű kétely nem merül fel. A bántalmazást elszenvedett sértettek nagy része egy vagy több kiskorú gyermeket nevel, sokszor fizikailag lehetetlen számukra a bántalmazást követően orvoshoz fordulni a kisebb sérülések ellátása vagy jövőbeni igazolása céljából. Indokolt soron kívül tanúként kihallgatni a családdal, a kiskorú gyermekekkel kapcsolatban álló jelzőrendszeri tagokat, így a védőnőt, gyermekorvost, családsegítőt, pedagógust.

Ezek elmaradása azt eredményezi, hogy a nyomozó hatóság magánindítvány megtételére nyilatkoztatja a felnőtt sértettet, majd könnyű testi sértés vétsége miatt magánvádas eljárásra továbbítás céljából küldi meg az iratokat az ügyészségnek. Az ügyész az iratokat visszaküldi a nyomozó hatóságnak, amennyiben olyan utalásokat tartalmaz a sértetti nyilatkozat, amely a rendszerességre vagy más, a súlyosabb bűncselekmény gyanújának megállapítására adhat alapot. Azonban ez nyilvánvalóan idővesztéssel jár, amely azt eredményezheti, hogy a bántalmazás, fizikai támadás sokkjából „magához tért”, lelkileg és sok esetben egzisztenciálisan is kiszolgáltatott helyzetben lévő sértett, akit az elkövető közben különböző eszközökkel bír a kapcsolatban maradásra és a hallgatásra, emberileg érthető okból már vonakodik együttműködni a nyomozó hatósággal, és ismételten tanúvallomást tenni, hozzáátéve, hogy mentességi joga miatt erre nem is kötelezhető.¹⁴

13 17/2017. számú büntető elvi határozat.

14 Be. 171. §.

Tisztában kell lenni a bántalmazó kapcsolat jellemzőivel, az elkövető és a sértett speciális, különböző függőségekre épülő viszonyával és az ezzel járó kiszolgáltatott helyzettel, különösen akkor, ha a büntetőeljárás során továbbra is egy háztartásban élnek.

A gyermek áldozat biztonsága különösen fontos egy olyan büntetőeljárásban, ahol hozzátartozó vagy szülő a büntetőeljárás alá vont személy. Ilyenkor a hatóságoknak gondosan mérlegelni kell, hogyan tudják garantálni, hogy a gyermek befolyásmentesen, megfélemlítés és megtorlás nélkül tehesen tanúvallomást.¹⁵

Ezért kiemelten fontos már az eljárás kezdetén egy olyan támogató rendőri magatartás, amely feltárni törekszik a cselekménysorozatot, megteszi a sértett védelmére szolgáló intézkedéseket, és soron kívül elvégzi azokat az eljárási cselekményeket, amelyek az elkövető gyanúsításához vezetnek.

A nyomozó hatóságnak minden esetben vizsgálnia kell, hogy a kiskorú gyermek tanúja-e a szülőt ért rendszeres bántalmazásnak. A gyermekek életkora, vagy az, hogy a bántalmazás milyen napszakban történik, hogy a gyermekek az anya gondozása alatt állnak egész nap, mind utalhatnak arra, hogy a gyermek észlelheti-e a rendszeres verbális erőszakot, megalázó bánásmódot, fizikai bántalmazást. Szomorú tapasztalat, hogy minél nagyobb a gyermekek száma és alacsonyabb az életkoruk, a sértett szülő annál kiszolgáltatottabb és annál kevesebb lehetősége van azon lépések megtételére, amelyek a bántalmazás megszüntetéséhez vezetnek. Ezért különösen fontos ilyen esetekben az aktív együttműködés az igazságszolgáltatási és a gyermekvédelmi szervek között.

A gyakorlat egységesítése, az ügyész jelenléte az eljárási cselekményen, multidiszciplináris megoldások

A büntetőeljárási törvény a nyomozást két részre osztja: felderítési szakra, amely a megalapozott gyanú közléséig tart, és vizsgálati szakra, amely a vádemeléssel fejeződik be. A törvény e szakoknak megfelelően elkülöníti az ügyész jogait az eljárásban.¹⁶

A felderítési szakban az ügyész felügyeleti jogkörében alapvetően a nyomozás törvényességét ellenőrzi, a nyomozó hatóság önállóan nyomoz a megalapozott gyanú közléséig, és legalább hat havonta, beszámoló megtétele mellett, bemutatja az ügyésznek az iratokat. Az ügyész a megalapozott gyanú közlése után lesz irányítója a nyomozásnak, s adhat utasítást nyomozási cselekmény

15 A Gyermekjogi Egyezményhez fűzött 14. számú Általános kommentár 75-76. pont.

16 Be. 348. § (1)-(4), Be. 26. §.

elvégzésére. A felderítési szakban az ügyész megállapítva az esetleges törvénysértést annak orvoslására hívhatja fel a nyomozó hatóságot. Törvénysértésnek értékelendő az is, ha a nyomozó hatóság elmulasztja a tényállás tisztázásához szükséges nyomozási cselekményt. Az ügyész azonban előírhatja a nyomozási iratok gyakoribb bemutatását is, és már a felderítési szakban is jelen lehet eljárás cselekménynél.¹⁷

A kapcsolati erőszak sértettjei újratraumatizálásának elkerülése érdekében elengedhetetlen a megtervezett nyomozás és a jól előkészített tanúkihallgatás. Különösen gyermekek esetében nem helyeselhető az a gyakorlat, hogy a nyomozó hatóság elvégzi a tanúkihallgatást, majd az ügyész utólag azt hiányosnak tartva újabb, folytatólagos tanúkihallgatást kezdeményez.

A nyomozó hatóság önálló nyomozását segíthetné olyan, az ügyészség és a nyomozó hatóság együttműködésével kidolgozott bűncselekmény-specifikus nyomozási protokoll, amely útmutatóul szolgálna a nyomozási cselekmények elvégzése sorrendjének meghatározásában, azok előkészítésében és lefolytatásában. Ez elősegítené a szakszerű nyomozás teljesítését és a gyermek jogainak következetes és szisztematikus biztosítását, az egységes gyakorlatot, és a jogokon alapuló szemlélet adta elvárások teljesülésének folyamatos ellenőrzését a büntetőügyekben eljáró hatóságok mindennapi működésében. Ez tartalmazhatna olyan eljárásokat, rutinokat vagy ellenőrző listákat is, amelyek biztosítják, hogy minden nyomozásban felmérjék, meghatározzák és figyelembe vegyék a gyermek legjobb érdekét. Az ügyész felügyeleti jogkörében folyamatosan figyelemmel kísérné a protokoll betartását.

Jó példaként említhető az országos rendőrkapitány 30/2019. (VII. 18.) ORFK utasítása, amely meghatározza a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatokat a rendőri tevékenység egységes végrehajtása érdekében. Az utasítás tételesen sorolja fel az egyes rendőri szintek tennivalóit a helyszíni intézkedéstől a szakmai irányításig. Pontos fogalmi meghatározásokat ad, és előírja az intézkedő rendőr számára az áldozatot támogató kommunikációt, a sztereotíp, előítéletet hordozó vagy az áldozat hibáztatására utaló szavak és kifejezések használatának tilalmát is.¹⁸

A nyomozás szervezethez tartozó, az eljárás cselekmények megtervezettségének és gyermekközpontú módon történő megvalósításának biztosítására továbbá érdemes az ügyészi jelenlétet gyakoribbá tenni, legalább a tizennégy éven aluli gyermekek tanúkihallgatásán, elkerülve ezzel a többszöri kihallgatást.

¹⁷ Be. 26. § (1) bekezdésének i) pontja.

¹⁸ 2-16. pont.

A büntetőeljárás törvény 2021. január 1. napján hatályba lépett módosító rendelkezése¹⁹ lehetővé teszi, hogy a nyomozó hatóság a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárás cselekményt igazságügyi pszichológus szakértő vagy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző szaktanácsadó közreműködésével hajtsa végre. A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az elhanyagolt és bántalmazott, közülük is elsősorban a szexuálisan bántalmazott gyermek vizsgálatát és terápiáját végző szolgáltatást, valamint – hivatalos szerv megkeresésére – az érintett gyermek meghallgatását elősegítő szolgáltatást működtet, amelynek során a gyermekvédelmi szakszolgáltatás együttműködik a megkereső szervvel. A nyomozó hatóság által kötött együttműködési megállapodás alapján ezek a szolgálatok kihallgató helyiségként működhetnek.

A büntetőeljárás törvény szerint eljárási cselekményt csak a nyomozó hatóság tagja, ügyész vagy bíró végezhet. A gyermekvédelmi eljárás keretében lefolytatott meghallgatás okirati bizonyítékként használható fel.²⁰ A szakértőként vagy szaktanácsadóként közreműködő személy a hatóság irányításával folytatja a tanúkihallgatást, a hatóság tagja és a szakértő vagy szaktanácsadó között egy módszertani útmutató²¹ szerinti kommunikáció folyik, amely útján a hatóság tagja biztosítja, hogy a büntetőeljárásnak megfelelő lényeges kérdéseket a közreműködő feltegye, illetve a bizonyítási szempontból lényeges kérdések tisztázásra kerüljenek.

Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatok kebelében működnek hálózatba kapcsolódóan – az izlandi eredetű elnevezéssel – Barnahus (Gyermekház) meghallgató házak. Először 2016-ban Szombathelyen nyílt meg ilyen szolgálat, 2021. június 10-én pedig Debrecenben, s tervezett a nyitás Gyulán és Budapesten, a cél pedig az országos hálózat kiépítése.

A modell rugalmasan adaptálható, különböző nemzeti szabályozásoktól függetlenül alkalmazható úgy, hogy megfeleljen a jogi és igazgatási kultúrának, szabályozási környezetnek. Az általánosan kialakított előírások tíz olyan jó gyakorlatot mutatnak be, amellyel létrehozhatnak egy olyan közös, operatív, ellenőrizhető keretrendszert, amely lehetővé teszi a bíróság előtt felhasználható tanúvallomás felvételét, és biztosítja a gyermek védelméhez és segítségnyújtáshoz való jogait a kihallgatások számának minimalizálásával, és a gyermekkel a büntetőeljárás

19 Be. 87. § (1) bekezdés b) bb).

20 Be. 167. § (1).

21 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, ORFK Büntügyi Főigazgatóság Módszerleírás a különleges bánásmód keretei között szaktanácsadó közreműködésével végrehajtott eljárási cselekmények rendőrségi alkalmazásához.

során kapcsolatba kerülő különböző szakemberek együttműködésének elvén működő központ létrehozásával megakadályozza a gyermek ismételt traumatalódását.²² E modell elemeinek adaptálása a magyar büntetőeljárás rendszerbe a fenti törvénymódosítással megkezdődött és jelenleg is folyamatban van.

2021. január 27-én a Budapesti Rendőr-főkapitányság és a Fővárosi Gyermekvédelmi Központ Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat együttműködési megállapodást kötött egy gyermekbarát kihallgatóközpont működtetéséről, amelynek célja és feladata elősegíteni a bántalmazott és különösen a szexuálisan bántalmazott gyermekek vallomástételét, elkerülve a többszöri kihallgatást. Egyszerre kíván közreműködni a bizonyítékok nyújtásában és a gyermek testi lelki és szellemi egészségének megtartásában, helyreállításában.

Az ügyész úgy lehet jelen az eljárási cselekményen, hogy a monitoring szobában figyeli a rendőr, szaktanácsadó által történő kihallgatást, így a gyermek csak egy szakemberrel találkozik fizikailag a kihallgató helyiségben.

Ezek a kihallgató helyiségek, kihallgatási modellek lehetővé teszik, hogy a nyomozó hatóság, az ügyész és a különböző tudományok képviselői (orvosszakértők, gyermekpszichológusok) összehangoltan és multidiszciplináris módon vegyenek részt a bizonyítási eljárásban. Ehhez azonban elengedhetetlenül szükséges a rendőr, a pszichológus és az ügyész speciális képzése is. E vonatkozásban mind a rendőrségen, mind az ügyészségen történtek intézkedések a szaktanácsadói tevékenység törvénybeiktatása óta. Az ORFK Bűnügyi Főigazgatósága megkezdte a szaktanácsadók kiképzését és egy posztgraduális képzés megtervezését, valamint a gyermek tanúkenti kihallgatása témájában szakmai napot is tartott szakmai továbbképzés keretében a Fővárosi Főügyészségen.²³

Zárógondolatok

A gyermekek a kapcsolati erőszak sértettjeinek különösen sérülékeny és kiszolgáltatott csoportját alkotják.

A fenti jogalkotási folyamatok a gyermekbarát igazságszolgáltatás teljes körű gyakorlati megvalósulásának nagyon fontos lépését jelentik. Rajtunk, jogalkalmazókon múlik, hogyan tudjuk ezeket a gyermek legfőbb érdekének érvényre juttatásánál felhasználni, és a meglévő lehetőségeket tartalommal kitölteni úgy, hogy a gyermeket ne távol tartsuk a büntetőeljárástól, hanem a meghallgatáshoz

22 Európai Barnahus Minőségi Előírások.

23 A gyermek tanúkenti kihallgatása, szakmai továbbképzés ügyészeknek, 2022. május, Budapest, Fővárosi Főügyészség.

való jogát biztosítva, egyéni szükségletei figyelembevételével teljes biztonságot nyújtva végig kísérhessük rajta.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása szerint a gyermekközpontú igazságszolgáltatás alapeleme a különleges egészségügyi szolgáltatás, a megfelelő szociális és terápiás intervenciók programok, amelyeket ingyenesen kell biztosítani az erőszak áldozatai és esetleg a gyermek szülőjének számára, és e szolgáltatások elérhetőségéről haladéktalanul, megfelelő módon tájékoztatni kell a gyermeket és gondviselőjét.

Emellett a büntetőügyben eljáró szakemberek feladata a gyermek támogatása a büntetőeljárásban, garantálva biztonságát és megfelelő tájékoztatását, egyéni szükségleteinek figyelembevételét. Amennyiben a sértett biztonságban érzi magát, és azt érzi, hogy számíthat a hatóság segítségére, a nyomozás is sikerrel járhat, hiszen részletes tanúvallomást lehet beszerezni. A gyermek érdeke tehát találkozik a hatóság érdekével, ami a büntetőeljárás eredményessége és az elkövető elítélése, a bántalmazás megszüntetése.

A büntetőeljárás megindulását követően szükséges lenne megkezdeni a traumafeldolgozást szolgáló terápiát, vagy pszichológus, egyéb mentálhigiénés szakember által nyújtott szolgáltatáson való részvételt. Azonban ezt össze kell hangolni a nyomozás során tervezett eljárási cselekményekkel, hogy a nyomozás sikerét ne veszélyeztesse. A gyermek által elmondottak alapvető fontosságúak lehetnek, de meg kell akadályozni, hogy egy nem megfelelő beavatkozással torzuljon a gyermek tanúvallomása.

Ezért szükséges a jövőben az intézmények összehangolt együttműködése, a nyomozati szervek és a terápiás szolgáltatások közötti együttműködés, amely mind a nyomozás sikerének, mind pedig az áldozat felépülésének garanciája lehet.

Felhasznált irodalom

A Gyermekjogi Egyezményhez fűzött 14. számú Általános Kommentár (2013) a gyermek mindenkinek felett álló érdekének elsődleges szempontként történő figyelembevételét előíró jogról CRC/CGC/14.

A gyermekvédelmi észlelő és jelzőrendszer működtetése kapcsán a gyermek bántalmazásának felismerésére és megszüntetésére irányuló szektorsemleges egységes elveket és módszertant rögzítő Módszertani Útmutató, Emberi Erőforrások Minisztériuma, Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról 2010. november 27.

- Garai R. (2017). A kapcsolati erőszak dilemmái. Tények és tévhitek a gyakorlatban. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 54.* (pp. 181–196). Országos Kriminológiai Intézet.
- Garai R. (2019). A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata a jogerős ítéletek tanulságai. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 56.* (pp. 30–47). Országos Kriminológiai Intézet.
- Multidiszciplináris és Intézmények közötti megoldások az erőszak kiskorú áldozatai és tanúi számára, Az Európai Barnahus Minőségi Előírások PROMISE Program 2017
- Windt Sz. (2020). Az emberkereskedelem és a családon belüli erőszak hasonlóságai és különbségei. *Belügyi Szemle*, 68(12), 105–117. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.5>

Alkalmazott jogszabályok

- 12/2018. (VI.12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról
1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- 1997.évi XXXI. törvény a gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról
2009. évi LXXII. törvény a hozzátartozók közötti erőszak miatt alkalmazható távoltartásról
2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról
- 3/2012. (I.6.) LÜ Utasítás az ügyészség közérdekvédelmi tevékenységéről
- 30/2019. (VII.18.) ORFK utasítás a gyűlölet-bűncselekmények kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Hegyi V. (2022). Néhány gondolat az ügyész szerepéről a kapcsolati erőszak és a kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt folytatott nyomozásokban, különös tekintettel a gyermek jogainak biztosítására. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1613–1626. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.2>

A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről

Police response to domestic violence

Héra Gábor

szociológus, kutató
Foresee Kutatócsoport
gabor.hera@foresee.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a kapcsolati erőszak jelenségére fókuszáló IMPRODOVA-program kutatási eredményeinek ismertetése.

Módszertan: A tanulmány alapjául szolgáló kvalitatív adatfelvétel a szociális ellátórendszer intézményei és a rendőrség bevonásával zajlott le. Az interjúalanyok – az intézmények közötti együttműködés jellemzőin túl – a kapcsolati erőszak rendőri kezeléséről alkottak véleményt.

Megállapítások: A vizsgálati eredmények alapján azonosíthatók azok az okok, amelyek kapcsolati erőszak esetén a feljelentés elmaradásáért felelnek. A témába vágó szociológiai, kriminológiai és kriminálpszichológiai kutatások ismertetése révén további olyan tényezők ismerhetők meg, amelyek az áldozatok kapcsolati erőszakból való kilépését nehezítik, egyúttal akadályozzák a rendőrséggel való kapcsolatfelvételt és az eljárás megindítását.

Érték: A kutatási eredmények hozzájárulnak a kapcsolati erőszak jelenségének mélyebb megértéséhez. Emellett hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a rendészeti szakgimnáziumok és a felsőoktatás hazai képzési rendszerében fejlesztés valósuljon meg.

Kulcsszavak: kapcsolati erőszak, áldozatok, rendőrség, ellátórendszer, IMPRODOVA-program

Abstract

Aim: The aim of the study is to introduce the research findings of the IMPRODOVA program that focused on domestic violence.

Methodology: The qualitative empirical field work involved professionals of the social care system and police officers. Interviewees shared their ideas about

the nature of inter-sectoral cooperation and of the police response to domestic violence.

Findings: Based on findings of the research program, the reasons that are responsible for the failure of calling and reporting to the police are identified. Additional research programs from the fields of sociology, criminology and criminal psychology are also described. These examinations shed light on further reasons that inhibit victims from escaping from the violent relationships and reaching out to the police.

Value: The findings of the research program contribute to a deeper understanding of domestic violence. In addition, they might be able to support the development of the police education in Hungary.

Keywords: domestic violence, victims, police, support system, IMPRODOVA program

Bevezetés

Az IMPRODOVA-program¹ (Improving Frontline Responses to High Impact Domestic Violence) keretében hét ország – Ausztria, Finnország, Franciaország, Németország, Magyarország, Szlovénia és Portugália – kutatói vizsgálták a kapcsolati erőszak áldozatait támogató ellátórendszereket. A vizsgálat arra fókuszált, hogy milyen protokollok mentén, milyen kockázatelemzési eszközöket használva, hogyan támogatják az áldozatokat azok az intézmények, akik a kapcsolati erőszakkal szemben lépnek fel. Magyarországon a Foresee Kutatócsoport munkatársai feleltek a szekunder adatforrások azonosításáért és feldolgozásáért, a terepmunka előkészítéséért és lebonyolításáért, valamint az eredmények összefoglalásáért. Az IMPRODOVA-program keretében számos oktatási segédanyag és a szakemberek munkáját segítő szakmai kiadvány került kialakításra. Jelen tanulmányban azonban kizárólag az empirikus adatfelvétel eredményei, ezen belül elsősorban a rendőrség munkájával kapcsolatos észrevételek és tapasztalatok kerülnek bemutatásra.

Módszertan

Az IMPORODA-program 2018-ban indult és 2021-ben zárult le. Először a kapcsolati erőszak vonatkozásában releváns nemzetközi és hazai jogszabályi háttér

¹ Az IMPRODOVA megvalósulását az Európai Unió Horizon 2020 kutatási és innovációs programja támogatta (támogatási szerződés száma: 787054).

áttekintésére, majd az ellátórendszer és a témával összefüggésben készült hazai kutatási jelentések feltérképezésére került sor. Felkutattuk azokat az európai uniós és hazai finanszírozású programokat, amelyek a kapcsolati erőszak áldozatait támogatták, illetve a szakemberek képzését, felkészítését finanszírozták. Kutatócsoportunk² az elérhető kockázatelemzési és esetkezelési folyamatokat is áttekintette. Ennek keretében arra voltunk kíváncsiak, hogy 1) a rendőrség, valamint a szociális és egészségügyi szektor szakemberei milyen protokollok és szakmai irányelvek alapján döntenek akkor, amikor egy kapcsolati erőszakhoz köthető ügyben járnak el; 2) milyen formában rögzítik az eljárás során keletkezett adatokat; és 3) ezek az információk hogyan tudják támogatni a megelőző és támogató munkát. Mindezen túlmenően arról is gyűjtöttünk információt, hogy a szakemberek közép- és felsőfokú képzése hogyan és milyen mértékben foglalkozik a kapcsolati erőszakkal.

A terepmunka megszervezésére csak ez után az előkészítő munka után került sor. A Belügyminisztérium elérhetővé tette számunkra az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS) releváns területi adatait, ennek alapján történt meg a terepmunka helyszínének a meghatározása. Olyan települések kiválasztására törekedtünk, ahol a 2014–2018-as évben magas volt a kapcsolati erőszakhoz köthető regisztrált bűncselekmények száma, illetve ahol ez a szám átlagosnak volt tekinthető. A települések kiválasztását követően vettük fel a kapcsolatot a területileg illetékes rendőrkapitányságok, valamint a szociális és egészségügyi intézmények vezetőivel, és az ő engedélyük birtokában, az ő előkészítő munkájukat követően készültek el a személyes interjúk.

Az interjúvázzlat kialakítására a partnerországok kutatóival közösen került sor. A beszélgetések során az alábbi témakörökre tértünk ki: 1) a kapcsolati erőszakra fókuszáló szakmai munka jellemzői; 2) a kapcsolati erőszak jelensége, dinamikája, megnyilvánulási formái; 3) az intézményi együttműködés jellemzői; 4) a kapcsolati erőszakra fókuszáló képzés és továbbképzés jellemzői; 5) a kockázatelemzés és az esetkezelés folyamata. A 2) pont kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a beszélgetések során nem ismertettük a kapcsolati erőszak jogszabályban meghatározott³ vagy éppen a szakemberek⁴ által elfogadott és használt definícióját, hiszen a kutatás arra is választ keresett, hogy interjúalanyaink értelmezése szerint mit takar ez a fogalom. Ez a tanulmány elsősorban az 1) és a 3) témakör kapcsán adott visszajelzésekről számol be, és elsősorban

2 A kutatócsoport tagjai voltak: Héra Gábor, Sebhelyi Viktória, Szegő Dóra.

3 Ide értve elsősorban: 2013. július 1-jén hatályba lépett 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 212/A. §.

4 A kapcsolati erőszakról, annak megnyilvánulási formáiról és dinamikájáról szóló cikk remek összefoglalót nyújt (Babós et al. 2019).

arra fókuszál, hogy kapcsolati erőszak esetén milyen okok magyarázzák a feljelentés elmaradását.

A beszélgetések hossza változó volt, a legrövidebb interjú mindössze fél óra volt, míg a leghosszabb közel négy órát vett igénybe. A rendőrkapitányságok esetében elsősorban bűnügyi, rendészeti és vizsgálati osztályokon készültek interjúk, de beszéltünk bűnmegelőzési tanácsadóval is. Az interjúkról minden esetben hangfelvétel készült, majd ezek kivonatolásra kerültek. Az elemző munka során ezeknek a szöveges dokumentumoknak az áttekintésére és elemzésére került sor. A cikk megírásakor összesen 32 félig strukturált interjú hanganyagára támaszkodtam. Alacsony elemszámuk miatt az egészségügyi szektorban készült interjúkat jelen elemzésbe nem vontam be. Interjúalanyainknak anonimitást garantáltunk, azaz külső szereplő számára sehol, semmilyen formában nem követhető vissza, hogy kik és milyen véleményt fogalmaztak meg a kutatási kérdéseink kapcsán.

Szociális szakemberek a rendőrség munkájáról

A szociális ágazat intézményeinek munkatársai a helyi rendőrséggel való együttműködést pozitívan értékelték. A beszélgetések alapján három olyan pontot azonosíthatunk, ahol a szociális szakemberek kiemelten fontosnak látják a rendőrség szerepét. Elsődleges beavatkozási pontnak az tekinthető, amikor kapcsolati erőszak miatt segélyhívás vagy bejelentés alapján rendőri intézkedésre van szükség. A visszajelzések szerint általánosnak mondható, hogy ebben az esetben a rendőrség munkatársai haladéktalanul megjelennek a helyszínen és munkájukat hatékonyan, a szabályok betartásával látják el. A rendőrség potenciálisan még akkor avatkozik be, amikor a szakemberek egy áldozat menekítése vagy kiskorú kiemelése kapcsán kéri a rendőrség segítségét. Erre jellemzően az áldozatok otthonában – gyermek esetében pedig akár az oktatási intézményben – kerül sor. Az ilyen esetekben tanúsított rendőri reakciót is megfelelőnek tekintették interjúalanyaink. A harmadik jellemző beavatkozási pont az áldozatoknak védelmet, szolgáltatásokat és lakhatást biztosító intézményekhez (krízisközpont, titkos menedékház, gyermekotthon vagy családok átmeneti otthona) köthető. Itt például az elkövető felbukkanása veszélyeztetheti az áldozatok biztonságát, és emiatt válhat szükségessé a rendőri intézkedés. Interjúalanyaink közül többen jelezték, hogy az érintettek sokszor nem a 112-es központi hívószámot, hanem közvetlenül a helyi rendőrkapitányságot hívják fel. Mindezek alapján a rendőrség és a szociális szakemberek közötti bizalmi viszonyra és a hatékony együttműködésre következtethetünk.

A pozitív együttműködés további jele a bűnmegelőzési témájú és a prevenciót célzó képzések, amelyeket a rendőrség munkatársai tartanak családok átmeneti otthonában és oktatási intézményekben. Az egyik képzést tartó interjúalanyunk elmondta: többször előfordult, hogy a bűnmegelőzési előadást követően lépett vele kapcsolatba az áldozat vagy éppen a kapcsolati erőszakra rálátó tanár. Az ő jelzéseik vezettek oda, hogy a rendőrök a későbbiekben – eleget téve a gyermekvédelmi jelzőrendszeri kötelezettségüknek – eljárást tudtak kezdeményezni.

Interjúalanyaink egy negyedik beavatkozási pontot is azonosítottak, amikor az áldozatok személyesen, a lakóhelyük szerinti rendőrkapitányságon kéri a rendőrség segítségét. A visszajelzések szerint ezen a téren – elvéve, eseti jelleggel – hiányosságok figyelhetők meg. Volt, aki úgy gondolta, hogy „... *amíg nem folyik vér, a rendőrség nem lép. Ha odamegy egy anya és segítséget kér, többször előfordult tapasztalat, hogy elhajtják.*” Más szerint „... *tudunk ilyen rémtörténeteket, hogy bejön az anyuka vagy apuka, hogy x éve elváltak és a volt párja olyan szinten zaklatja, hogy az már élhetetlen. De bemegegy a rendőrségre feljelentést tenni és nem történik semmi.*” Egy másik interjúalanyunk szerint azért fontos az áldozatokat elkísérni a rendőrségre és támogatni őket, hogy „... *megtörténjen a szükséges intézkedés és ne félrenézzenek, ne mondják azt, hogy most nem fogunk tenni semmit, mert most még nem folyt vér, hanem csak ledokumentáljuk, hogy bent járt.*” Ez a beszélgetőpartnerünk arról számolt be, hogy a rendőrségen „... *az anyukát teljesen kikészítették, ahogy hozzáálltak, ahogy csinálták, és ha én nem vagyok ott, biztosan nem tudja elintézni. Emiatt volt fontos, hogy én is ott voltam a bántalmazott anyukával, pici gyerekekkel, este tízkor is ott ültünk még a rendőrségen. Csak azért intézték el, mert én erőszakos voltam.*” Egy szociális munkás arra hívta fel a figyelmet, hogy „... *ha a rendőrségnél feljutnak a nők az ügyintézőig, és onnan küldik el őket látteleletért, akkor ingyenes a lelet felvétele. De sokszor csak a portáig jutnak el és már onnan elküldik őket látteleletet vetetni, ami helyenként pénzbe kerül. Sokaknak viszont nincs pénze.*” Végül egy távoltagehoz köthető esetre is érdemes röviden utalni. A beszámoló adó szociális munkás szerint az áldozatot „... *a rendőr rábeszélte, hogy ne kérjen távoltage, mert az neki négy órai munka. [...] Szó szerint azt mondta a rendőr a nőnek, hogy ezt inkább holnap beszélje meg a bántalmazóval egy cukrászdában.*”

Fontos hangsúlyozni, hogy a kritikát megfogalmazó interjúalanyaink létszáma kifejezetten alacsony (összesen öt fő) volt a mintán belül. A leírt esetek egyediek, tehát semmiképpen nem általános működési módra mutatnak rá. Érdemes továbbá megemlíteni, hogy a leírt események nem feltétlenül köthetők a terepmunka helyszínéhez. Ennek oka, hogy interjúalanyaink esetenként a szektorban, de más településeken dolgozó kollégák tapasztalataira hagyatkoztak beszámolóik

során. Másrészt az áldozatokat támogató szociális munka jellege miatt más településeken is sor kerülhetett a rendőrséggel történő kapcsolatfelvétellel.

A szociális szakemberek a fentiekben leírt reagálást (pontosabban annak elmaradását) egyrészt a rendőrök leterheltségével, az adminisztrációs kötelezettségekhez is köthető időhiánnyal magyarázzák. Interjúalanyaink egy másik oknak látták a még mindig jelen lévő áldozathibáztatást. Azaz annak feltételezését, hogy a bántalmazott kizárólag saját maga tehető felelőssé a kapcsolati erőszakért. Ezen vélemény szerint az áldozat feladata és kötelessége, hogy elkerülje az áldozattá válást, és képes legyen kilépni az erőszakos kapcsolatból. Ha a bántalmazó mellett marad, az kizárólag saját gyengeségéből és változtatásra való képtelenségéből fakad.

Itt csak röviden szeretnék utalni arra, hogy korábbi kutatási eredmények ismeretében nem lenne meglepő az áldozathibáztatás rendőrségen belüli jelenléte. A Patent Egyesület monitorozása szerint a bíróságokon is tetten érhető az áldozathibáztató attitűd (Sándor, 2016). A szélesebb társadalmi közeget vizsgálta az MTA TK Szociológiai Intézetének 2017-es kutatása. Az eredmények alapján elmondható, hogy habár jelentős javulás figyelhető meg a korábbi évekhez képest, azonban 2017-ben a nők 23%-a, a férfiak 28%-a még mindig egyetértett „*A megerőszkolt nők nagy része maga is tehet arról, hogy áldozattá válj*” kijelentéssel (Tóth, 2018). A Kantar Hoffmann piackutató cég reprezentatív kutatásából pedig kiderül, hogy a nők provokációjával magyarázza a férfiak erőszakos viselkedését a válaszadók 19%-a (URL1). Emellett további 60% gondolja úgy, hogy az áldozat a felelős azért, ha nem lép ki egy erőszakos kapcsolatból.

Az IMPRODOVA kutatási program eredményeire visszatérve érdemes még megemlíteni, hogy a szociális szakemberek többsége úgy vélte: az ORFK által indított érzékenyítő és szemléletformáló oktatási programok hatékonyak és fontosak. Ugyanakkor néhányan úgy gondolták, hogy az átadott információ egy része „... *nem jut el egy-egy kistélepülésen eljáró rendőr szintjéig. Nem igazán találkoznak az »on the spot« járőrök ezzel a tudással.*” A feltételezések szerint mindez főleg a fiatal, tapasztalatlanabb járőrökre jellemző. Mindennek eredményeként a bejelentésre vagy segélyhívásra a helyszínrre érkező rendőrök esetenként nem tudják azonosítani a kapcsolati erőszak jeleit, így nem tudnak hatékony védelmet biztosítani az áldozatoknak. Az egyik szociális szakember így világított rá a problémára: „*A Btk.-ban nem régóta van jelen a téma, az értelmezés nem olyan, ahogy kellene. Például az intézkedő rendőrök sok esetben azt mondják, hogy ha könnyű testi sértést történt és annak is kezelik, nem járnak el hivatalból kapcsolati erőszak bűncselekménye miatt. Kihívják a rendőröket, hogy apa veri az anyát. Ez egy kapcsolati erőszakos eljárás lenne, de a rendőrség úgy jár el ennél, hogy ez egy sima konfliktus, könnyű testi sértésnek tudják be, ennek megfelelően adnak tájékoztatást és ennyi*”.

Mindez összhangban van Garai Renáta kijelentésével, amely szerint „... a rendőrségek a kapcsolati erőszak bűncselekményét és az esetleges halmazatokat [...] – kevés kivételtől eltekintve – egyáltalán nem ismerik fel még úgy/akkor sem, hogy annak tényállási elemeit maguk rögzítik a kezdő iratokon, összefoglaló jelentésekben, előterjesztésekben, egyéb iratokon” (Garai, 2019). A kapcsolati erőszak kezelése és az áldozatok hatékony védelme szempontjából márpedig a megfelelő felkészültség és tudás megléte létfontosságú. Ahogyan azt Solt Ágnes a vele készült interjújában is hangsúlyozta, kiemelten fontos, hogy a rendőrök „... hogyan viszonyulnak a feljelentést tevőkhöz, hogyan reagálnak a bejelentésekre, segítik vagy nehezítik a feljelentések megtételét, és egy rendőri intézkedés során mennyire kompetensek a helyszínrre érkező kollegák a bántalmazások folyamatát, forgatókönyvét és jellemzőit illetően” (Hornyik, 2020).

Az eljárás megindításának nehézségei a rendőrök véleménye alapján

A rendőrségnél készült interjúk alapján azonosíthatók az eljárás elindításához és lefolytatásához kapcsolódó nehézségek. Tipikus problémának látták interjúalanyaink, hogy az áldozatok nem tesznek terhelő vallomást, vagy ha a bántalmazott ugyan feljelentést tesz, azt a későbbiekben vissza szeretné vonni. Interjúalanyaink úgy vélik, ha a tanúvallomáson kívül nem áll rendelkezésre egyéb bizonyíték (orvosi látletel, fényképfelvétel a sérülésekről stb.), akkor a rendőrség egyszerűen nem tud eljárást indítani. Ebben a helyzetben az eljárás elsődleges megakasztójának maga az áldozat tűnik, akinek viselkedését tapasztalatunk szerint sokszor nem értik a rendőrök. Ahogy azt egyik interjúalanyunk megfogalmazta: „Nagyon gyakori, hogy félelemből eljut a rendőrséghez, de a későbbiekben nem partner. Márpedig ha ebben az első lépésben sem partner, mi lesz később? Visszavonja a vallomását. Ha nincs vallomás, nincs szemtanú, nincs kamerafelvétel, akkor a rendőrségnek sincs mit tennie. A bejelentések nagy része ott csúszik el, hogy a sértett nem tesz magánindítványt.”

A bizonyíték értékelésével és a magánindítvánnyal kapcsolatos téves feltételezésekről már részletesen írt Garai (2021)⁵, emiatt a továbbiakban csupán azokat

5 Ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a kapcsolati erőszak tipikusan „külső” tanúk nélkül zajló folyamat, így a közvetett bizonyítékoknak kiemelt jelentősége van. A tanúnak az ügyben korábban vagy más ügyben tett tanúvallomása bizonyítási eszközként akkor is felhasználható, ha a vallomástételt a későbbiekben megtagadja [2017. évi XC. törvény (Be.) 177. § (4) bekezdés alapján]. Ugyanezen törvény 378. § (2) bekezdése alapján magánindítványnak kell tekinteni a magánindítvány előterjesztésére jogosult feljelentését és bármely olyan nyilatkozatát, amely szerint az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja. Magánindítvány a Btk. 31. § (6) bekezdése alapján nem vonható vissza.

az áldozatokhoz köthető személyes körülményeket és motivációkat ismertetem, amelyek a rendőrségnél dolgozó interjúalanyaink szerint a feljelentés elmaradásához vagy éppen a vallomás visszavonásához vezethetnek.

Egybehangzó vélemények szerint az áldozatok félnek a bántalmazótól, az ismétlődő és fokozódó erőszaktól. Erre a tényezőre már Boglacsik (2017) is rámutatott cikkében, amellyel az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (OKIT) munkáját mutatta be. Fontosnak tartom itt is idézni azokat a mondatokat, amelyekkel egy, az OKIT telefonos tanácsadójával kapcsolatba lépő kliens írta le a helyzetét:

„Ha akarnék, ki tudnék menni, mert nincs bekulcsolva az ajtó. Az élettársamnak mindenki ismerőse itt a lakótelepen, ahol lakunk. Ha kimegyek az utcára, máris hívják telefonon és pár perc alatt itt is van... A szomszédban lakik egy 4 gyermekes család. A múltkor átmentem hozzájuk, szintén egy verés után, hogy az ő telefonjukról hívjam a rendőrséget, mert az enyémet tönkretette. De nem engedték meg, mert ők is félnek, négy gyerekkel nem mernek semmit sem tenni, ők is meg vannak félemlítve. Ez az ember nem fél senkitől sem! Nem ismer sem embert, sem Istent! Csak hogy értse: a múltkor a szemem előtt vágta fejbe baltával a saját, szeretett kutyáját! Ez az ember nem normális!” (Boglacsik, 2017).

Érdemes megemlíteni, hogy a bántalmazótól való félelem nemcsak az áldozatokat, hanem esetenként az őket támogatni hivatott intézményeket is jellemezheti. Az IMPRODOVA-program egyik interjúalánya például egy olyan esetet írt le, amikor az apa erőszakossága miatt a családban élők, de a bántalmazásról jelzést kapó oktatási intézmény se tett feljelentést. Ahogy megfogalmazta: *„Mindenkinek a bosszútól fél, hogy mi lesz majd. Az iskola sem akarta a nevét adni hozzá. Tanúskodni se. Mert féltek a szülői fenyegetéstől. Az apa mit fog reagálni arra, hogy az iskola és a gyerek is ellene fordult.”*

A feljelentés elmaradásának másik feltételezett – már Windt (2020) által is nevesített – oka a szegény. Emiatt nem szeretnék az áldozatok, ha az erőszak ténye kiderülne a családtagjaik, rokonaik vagy akár szűkebb közösségük számára. A szegény elkerülésének sokszor szinte az egyetlen útja az, hogy a külső szemlélő számára nem (vagy csak nehezen) észrevehető erőszakos kapcsolatban marad az áldozat.

Az áldozatok nem mernek feljelentést tenni akkor se, amikor feltételezik: a bántalmazó elegendő hatalommal, kapcsolatokkal és befolyással rendelkezik ahhoz, hogy egy esetleges eljárás számára kedvező eredménnyel záruljon. Végül megemlítendő, hogy az áldozatok egy része a kapcsolati erőszakból való sikeres kilépést követően se keresi fel a rendőrséget. Interjúalanyaink szerint ebben az esetben az áldozatok sokszor attól tartanak, hogy a feljelentés és az

eljárás megindítása után újra találkozniuk kell az elkövetővel. Egy ilyen találkozás pedig túl nagy érzelmi terhet róna az áldozatokra.

Tapasztalatunk szerint az erőszak ténye, az áldozat kiszolgáltatottsága, illetve ezzel együtt az eljárás elmaradása esetenként frusztráló a rendőrségen dolgozók számára is. Ez magyarázza, hogy időnként megpróbálják „*más tényállásba erőltetni az ügyet*”. Az egyik interjúalanyunk beszámolt például egy olyan ügyről, ahol az eljárás megindításának a kiváltó oka nem a kapcsolati erőszak gyanúja, hanem a bántalmazó droghasználata volt. Így próbálták meg elérni a rendőrök, hogy a bántalmazó kikerüljön a családból, és ezzel a bántalmazásról jelzést adó fiatalok veszélyeztetettsége megszűnjön.

A feljelentés elmaradásának további okai

Az előzőekben bemutatásra került, hogy rendőrségen dolgozó interjúalanyaink elsősorban milyen okokkal magyarázzák a feljelentés elmaradását, a büntetőeljárás megindításának hiányát. Ez a fejezet ennek kiegészítésére törekszik, néhány olyan további okot ismertetve, amit szociológiai, kriminológiai és kriminálpszichológiai kutatások azonosítottak.

Mindenekelőtt fontos hangsúlyozni, hogy a gyermekkori tapasztalatoknak és szocializációnak kiemelt szerepe van. A családi környezet ugyanúgy felelhet a bántalmazók erőszakos viselkedéséért (Murrell, 2007; Brookmeyer, 2005), mint az áldozatok passzivitásáért és gyenge érdekérvényesítő képességéért (Wodarski, 1987). A gyermekkorban elszenvedett erőszak (Till-Tentschert, 2017), az érzelmi bántalmazás és elhanyagolás (Iwaniec, Larkin & Higgins, 2006) már önmagában gyengíti a rezilienciát és növeli az áldozattá válás esélyét. A családi mintázatok fontosságára utal, hogy Brown és Bzostek (2003) szerint a gyermekkorban tapasztalt kapcsolati erőszak növeli az esélyét annak, hogy a fiúk bántalmazó férfivá, a nők bántalmazott nőkké váljanak felnőtt korukra.

Itt érdemes röviden utalni arra, hogy az IMPRODOVA-program keretében felkeresett szociális szakemberek is jelezték ezt az összefüggést. A kliensekkel hosszabb ideig együttműködő szociális munkások esetkezelésük során inkább megismerik a kliensek múltját és jelenét. Ez alapján a háttértudás alapján állították többben, hogy az áldozatok saját múltbeli tapasztalataik, gyermekkori szocializációs mintáik miatt természetesnek élik meg a kapcsolati erőszakot. A testi, lelki és érzelmi következmények ellenére nem gondolnak úgy az erőszakra, mint amit meg lehet és meg kell szüntetni. Az egyik interjúalanyunk például így írt le egy esetet: „*Nehéz megmozdítani őket. Ők úgy gondolják, hogy ez hozzátartozik. [...] Nem érti. Hát persze, kapott két pofont, mert nem volt elmosogatva*

vagy nem volt kész a kaja. Persze! És nem érti. Láttam jegyzőkönyvben ilyet, hogy nem értjük, miért vagyunk itt. Mert egyébként a gyereket ellátjuk, szeretik, gondoskodunk róla. Mi a probléma?”

A témába vágó kutatási jelentésekre visszatérve fontos hangsúlyozni, hogy a kapcsolati erőszaknak számos fizikai, mentális és pszichés következménye van. Ez utóbbiak kapcsán már rengeteg vizsgálat rámutatott, hogy az áldozatok nagyobb eséllyel küzdenek – többek között – depresszióval, poszttraumas stresszel, szorongással, amely miatt az öngyilkosság kockázata is jóval nagyobb körökben (Devries et al., 2013; Ellsberg et al., 2008; Mechanic, Weaver & Resick, 2008; Romito, 2005). Ezek a jellemzők már önmagában magyarázhatják az aktivitás hiányát, a segítségkérés és feljelentés elmaradását.

A gyermekkori és a felnőttkorban megtapasztalt erőszak befolyásolja azt is, hogy az áldozatok mit gondolnak az elkövetőről és a velük kialakított kapcsolatról. Erről számol be Wodarski, aki már 1987-ben részletes leírását adta a bántalmazott személyes profiljának. E szerint (a szociális izoláltság mellett) jellemzőnek tekinthető, hogy 1) az áldozatok hajlamosak saját magukat hibáztatni a bántalmazásért; 2) az erőszak elkerülése és minimalizálása érdekében próbálnak megfelelni a bántalmazó elvárásainak; emellett 3) a bántalmazás megszűnésével kapcsolatos reményük miatt lojálisak a bántalmazóhoz. Ezek a jellemzők egy olyan pszichológiai állapotot írnak le, amely az áldozat kilépésre való képességét, a támogatást biztosító intézményi szereplőkkel való kapcsolatfelvétel és a feljelentés esélyét csökkentik. Wodarski arra is felhívja a figyelmet, hogy a bántalmazó kapcsolatból való kilépést nem lehet egyetlen tényezővel magyarázni. Az izoláltság miatt például kevésbé tudnak segítséget kérni az áldozatok, de a kilépést ezzel együtt járó külső tényezők is gátolhatják. Ha például a bántalmazott személy nem ismeri az ellátórendszer intézményeit, így azt feltételezi, hogy máshol nem tud magának (esetenként gyermekeinek is) szállást és ellátást biztosítani.

Az erőszakos kapcsolatból való kilépés esélyét az anyagi függőség is csökkenti. Az áldozatok ugyanis – a velük szemben alkalmazott kontroll és az izoláltság miatt – sokszor nem rendelkeznek saját bevétellel. Az elkövető elhagyása emiatt egyet jelenthet a bizonytalan megélhetéssel (Harrington 2014; Riger, Ahrens & Blinkenstaff, 2001). Az elkövetőhöz való visszatérésnek is gyakran ilyen pénzügyi okai vannak; elsősorban a saját bevétel és a lakhely hiánya.

Anderson és szerzőtársai (2003) a segítségkérés elmaradása kapcsán a külső tényezők szerepére hívják fel a figyelmet. Az áldozatok számára elérhető szolgáltatások megléte vagy hiánya, a biztonságuk garantálására hivatott intézmények elérhetősége nagyban befolyásolja a segítségkéréssel és feljelentéssel kapcsolatos hajlandóságot. Hasonlóan érvel Bockstock (2009) is, aki

szerint a feljelentés elmaradása kapcsán nem csak az áldozat egyéni helyzetére, erőforrásaira és képességeire szükséges fókuszálni, hanem a társadalmi és intézményi kontextus szerepét is fontos figyelembe venni. Bonyolítja például a kapcsolatból való kilépést, ha az áldozat közvetlen közösségében az erőszak elfogadott (Kearney, 2001).

Az intézményi reagálás témakörén belül érdemes megemlíteni néhány, a rendőrség munkájára fókuszáló kutatást is. Wolf (2003) a rendőrséggel való kapcsolatfelvevétel elmaradásának okait kutatta áldozatokkal készült fókuszcsoportos beszélgetések alapján. A résztvevők visszajelzése szerint kulcsfontosságú, hogy az áldozatok hogyan élik meg a rendőrségi reagálást. Az áldozatok bizalma ugyanis csökken és így a feljelentés a későbbiekben elmarad, ha az eljáró rendőrök nem veszik komolyan a kapcsolati erőszak tényét, vagy amikor az elkövetővel szemben még segélyhívás esetén se lépnek fel érdemben. Deisy (2021) tanulmányában a rendőrség maszkulin szervezeti kultúrájával és a kapcsolati erőszakra való reagálás képességével foglalkozik. A szerző hangsúlyozza, hogy a rendőrök erőszakkal kapcsolatos attitűdjei és nemi sztereotípiái érdemben befolyásolhatják a reagálás hatékonyságát. Érdekességként említem meg, hogy Feder már 1997-ben végzett ilyen jellegű vizsgálatot (Feder, 1997). E szerint a nemi szerepekről hagyományosabb elképzelésekkel rendelkező rendőrök kisebb eséllyel tartóztattak le kapcsolati erőszakot elkövető személyeket. Végül érdemes megemlíteni Prost és szerzőtársai tanulmányát (2020), amely szerint a rendőrök gyermekkori traumáinak – így a családon belüli erőszakkal kapcsolatos tapasztalatuknak – lehet hatása a későbbi munkavégzésre. A kapcsolati erőszak ügyében eljáró érintett rendőrök például a másodlagos traumatizáció miatt hozhatnak hibás döntést. Ennek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a rendőrök szocializációs mintái és a kapcsolati erőszakra való reagálás közötti összefüggésre az egyik, IMPRODOVA-program keretében felkeresett interjúalanyunk is utalt. Megítélése szerint „... a járőröknek elmondhatjuk, hogy mit várunk el, de ők egy átlagos családból jöttek, ahol a bántalmazás megszokott lehetett. Ezért amikor eljár, akkor nem ismeri fel az erőszakot.”

Összegzés

Ebben a tanulmányban arra vállalkoztam, hogy az IMPRODOVA kutatási program alapján ismertessem a kapcsolati erőszakra való intézményes reagálás néhány jellemzőjét. Összeségében elmondható, hogy a szociális szakemberek elégedettek a rendőrség munkájával. A szociális munkások és a rendőrség együttműködése példaértékűnek tekinthető. Kapcsolati erőszak esetén

a rendőrség többnyire gyorsan és az előírásoknak megfelelően jár el, az áldozatok védelme néhány kirívó esettől eltekintve biztosított. Egyedi jelleggel kétségtelenül megfigyelhetők hibák és hiányosságok. Ezért a már évekkkel ezelőtt elkezdett munkát, vagyis a kapcsolati erőszak kezelésében érintett rendőri állomány érzékenyítő és szemléletformáló képzéseit elengedhetetlen folytatni. A képzések tartalmának meghatározása során a kapcsolati erőszak jelenségét jól ismerő és annak kezelésében jártas, gyakorlati munkát végző szakemberek bevonása létfontosságú. Egyúttal fontosnak tartom az áldozattá válás dinamikájával, a kapcsolati erőszak jellemzőivel, az áldozatok pszichés és mentális állapotával kapcsolatos információk átadását a rendészeti szakgimnáziumokban és felsőoktatásban is. Bízom benne, hogy az ebben a cikkben leírtak a képzések és továbbképzések tananyagfejlesztéséhez, emellett a jövőbeli szakszerű és jogszerű rendőri intézkedésekhez járulhatnak hozzá.

Felhasznált irodalom

- Anderson, M. A., Gillig, M. P., Sitaker, M., McCloskey, K., Malloy, K., & Grigsby, N. (2003). "Why doesn't she just leave?" A descriptive study of victim reported impediments to her safety. *Journal of Family Violence, 18*(3), 151–155.
- Babós E., Bagi K., Boglacsik T., Borsos-Kószegi E., Hellenbárt L. & Kopf K. (2019). *A gyermekvédelmi jelzőrendszeri tagok együttműködésének elősegítése. A kapcsolati erőszak és az emberkereskedelem okozta ártalmak azonosítása és kezelése.* Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
- Bockstock, J., Plumpton, M. & Pratt, R. (2009). Domestic Violence Against Women: Understanding Social Processes and Women's Experiences. *Journal of Community & Applied Social Psychology, 19*(2), 95–110. <https://doi.org/10.1002/casp.985>
- Boglacsik T. (2017). Az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat szerepe, feladatai a kapcsolati erőszak- és az emberkereskedelem áldozatainak segítésében. *Családi jog, 15*(3), 33–41.
- Brookmeyer, K. A., Henrich, C. C. & Schwab-Stone, M. (2005). Adolescents who witness community violence: Can parent support and prosocial cognitions protect them from committing violence? *Child Development, 76*(4), 817–829.
- Brown, B. V. & Bzostek, S. (2003). *Violence in the lives of children.* Child Trends.
- Deisy, C. (2021). Police culture and gender: an evaluation of police officers' practices and responses to domestic abuse. *Journal of Global Faultlines, 8*(1), 69–80. <https://doi.org/10.13169/jglobfau.8.1.0069>
- Devries, K., Mak, J., Bacchus, L., Child, J., Falder, G., Petzold, M., Astbury, J. & Watts, C. (2013). Intimate partner violence and incident depressive symptoms and suicide attempts: A systematic review of longitudinal studies. *Plos Medicine, 10*(5), e1001439. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001439>

- Ellsberg, M., Jansen, H. A., Heise, L., Watts, C. H., Garcia-Moreno, C., & WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women Study Team (2008). Intimate partner violence and women's physical and mental health in the WHO multi-country study on women's health and domestic violence: an observational study. *Lancet*, 371(9619), 1165–1172. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)60522-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)60522-X)
- Feder, L. (1997) Domestic violence and police response in a pro-arrest jurisdiction. *Women & Criminal Justice*, 8(4), 79–98. https://doi.org/10.1300/J012v08n04_04
- Garai R. (2019). A kapcsolati erőszak bűncselekményének jogalkalmazási gyakorlata – a jogerős ítéletek tanulságai. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 56.* (pp. 30–47). Országos Kriminológiai Intézet.
- Garai R. (2021). A kapcsolati erőszak „szövődményei” – egy nővum hatása és joggyakorlata. PhD értekezés. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.
- Harrington C. D. (2014). Financial Freedom: Women, Money, and Domestic Abuse. *William & Mary Journal of Race, Gender, and Social Justice*, 20(2), 339–397.
- Hornyik Zs. (2020). Családon belüli erőszak Magyarországon. Interjú Solt Ágnessel. *Belügyi Szemle*, 68(2), 128–129. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.2.10>
- Iwaniec, D., Larkin, E. & Higgins, S. (2006). Research review: Risk and resilience in cases of emotional abuse. *Child & Family Social Work*, 11(1), 73–82. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00398.x>
- Kearney, M. H. (2001). Enduring love: a grounded formal theory of women's experience of domestic violence. *Research in nursing & health*, 24(4), 270–282. <https://doi.org/10.1002/nur.1029>
- Mechanic, M. B., Weaver, T. L., & Resick, P. A. (2008). Mental Health Consequences of Intimate Partner Abuse: A Multidimensional Assessment of Four Different Forms of Abuse. *Violence Against Women*, 14(6), 634–654. <https://doi.org/10.1177/1077801208319283>
- Murrell, A. R., Christoff, K. A. & Henning, K. R. (2007). Characteristics of Domestic Violence Offenders: Associations with Childhood Exposure to Violence. *Journal of Family Violence*, 22, 523–532. <https://doi.org/10.1007/s10896-007-9100-4>
- Prost, S. G., Saunders, D. G. & Oehme, K. (2020). Childhood family violence and officer responses to officer-involved domestic violence: Effects of cumulative and resolved trauma. *International Journal of Police Science & Management*, 22(2), 194–207. <https://doi.org/10.1177/1461355720907641>
- Riger, S., Ahrens, C. & Blinkenstaff, A. (2001). Measuring Interference with Employment and Education Reported by Women with Abusive Partners: Preliminary Data. In Daniel, K. O. & Roland, D. M. (Eds.), *Psychological Abuse in Violent Domestic Relations* (pp. 119–133). Spring Publishing Company.
- Romito, P., Molzan T. J. & De Marchi, M. (2005). The impact of current and past interpersonal violence on women's mental health. *Social science & medicine*, 60(8), 1717–1727. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2004.08.026>
- Sándor B. (2016). „Csak legyintett arra, hogy családon belüli erőszak”. *Bíróságok monitorozása a párkapcsolati erőszakkal érintett esetek kezelésében. A Patent Egyesület 14 hónapos programjának ismertetése.* Patent Egyesület.

- Till-Tentschert, U. (2017). The Relation Between Violence Experienced in Childhood and Women's Exposure to Violence in Later Life: Evidence From Europe. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(12), 1874–1894. <https://doi.org/10.1177/0886260517698952>
- Tóth O. (2018) A nők elleni párkapcsolati erőszak Magyarországon. Az elmúlt 20 év kutatási eredményeinek összegzése. *Socio.hu*, 8(4), 1–28. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2018.4.1>
- Windt Sz. (2020). Az emberkereskedelem és a családon belüli erőszak hasonlóságai és különbségei. *Belügyi Szemle*, 68(12), 105–118. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.12.5>
- Wodarski, J. S. (1987). An Examination of Spouse Abuse: Practice Issues for the Professions. *Clinical Social Work Journal*, 15(2), 172–187.
- Wolf, M. E., Ly, U., Hobart, M. A. & Kernic, A. M. (2003) Barriers to Seeking Police Help for Intimate Partner. Violence. *Journal of Family Violence*, 18(2), 121–129. <https://doi.org/10.1023/A:1022893231951>

A cikkben található online hivatkozás

URL1: Kantar Hoffmann (2021). *Egy biztonságos otthonért. Kvantitatív kutatási jelentés, Magyarország, 2021.* https://www.ikea.com/hu/hu/files/pdf/63/b6/63b690de/ikea_egy-biztonsagos-otthonert_kutatasi-eredmenyek_2021.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Héra G. (2022). A kapcsolati erőszak eseteinek rendőri kezeléséről. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1627–1640. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.3>

A keresztyén egyházak és a bűnüldöző szervek együttműködésének lehetőségei a családon belüli erőszak elleni küzdelemben

Opportunities for cooperation between Christian churches and law enforcement agencies in the fight against domestic violence

Nagy Sándor István

Dr. PhD, óraadó oktató
Károli Gáspár Református Egyetem,
Szociális és Egészségtudományi Kar
sandoristvan4@gmail.com

Petrus Mihály

kuratóriumi tag, teológus, lelkigondozó
Újfehértói Gyermekéért Alapítvány
magyarparkepito@gmail.com

Absztrakt

Cél: Sokan nem is gondolnak bele abba, hogy a családon belüli erőszak áldozatai nem kizárólagosan fizikai bántalmazást szenvednek el, hanem őket érintően igenis fennáll a lelki bántalmazás, a lelki sérelmek átélése is. Célunk az ilyen jellegű bűncselekmények áldozatainak megsegítése vonatkozásában egy új, segítő jellegű együttműködés és módszer ismertetése.

Módszertan: A bűncselekmények áldozatainak megsegítését legnagyobb részben az egyes közigazgatási és rendvédelmi szervek látták el. Az új módszer alapján abban nem kizárólag állami és bűnüldöző szervek vennének részt, hanem az egyes keresztyén egyházak képviselői, lelkigondozói is.

Megállapítások: Megállapítható, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak igenis szükségük van a segítségnyújtásra. Ezt nem kizárólag az állami szervektől kell megkapniuk, szükség van az egyházi lelkigondozás nyújtotta segítő tevékenységre is.

Érték: Tanulmányunkban vázolt koncepciónk egy olyan fejlesztési lehetőséget vetít előre Magyarország Rendőrségét illetően, amelyre már láthatunk példát egyéb rendvédelmi szervek esetében is. Mivel a rendőrségen belül ilyen jellegű koncepció még nem létezik, javaslatunk eredetinek mondható.

Kulcsszavak: családon belüli erőszak, bűnüldöző szerv, keresztyén egyház, küzdelem, lelkigondozás

Abstract

Aim: Many people do not even think that the victims of domestic violence do not only suffer physical abuse, but that they also experience psychological abuse and psychological harm. Our aim is to introduce a new, helpful co-operation and method for assisting victims of this type of crime.

Methodology: Assistance to victims of crime was largely provided by individual administrative and law enforcement agencies. Under the new method, not only state and law enforcement agencies would be involved, but also representatives and pastors of individual Christian churches.

Findings: It can be stated that victims of domestic violence really need help. They need to receive this not only from government agencies, but also from the help of church pastoral care.

Value: The concept outlined in our study projects a development opportunity for the Hungarian Police, which can already be seen in the case of other law enforcement agencies. As such a concept does not yet exist within the police, our proposal is original.

Keywords: domestic violence, law enforcement, Christian church, struggle, pastoral care

Bevezető gondolatok

Amikor a családon belüli erőszak témaköre kerül szóba, a legtöbb személynek kizárólag a fizikai abúzus jut eszébe mint a bántalmazás lehetséges formája. Sokan nem is gondolnak bele abba, hogy a bántalmazás lelki-pszichikai formája a fizikai behatások helyett, illetve azok mellett igenis jelen van a családon belüli erőszak áldozatainak életében.

Jelen tanulmányban bemutatásra kerül, hogy a rendvédelmi szervek, elsődlegesen Magyarország Rendőrsége (a továbbiakban: rendőrség) mit tesznek, illetve mit tehetnek a családon belüli erőszak áldozatául esett személyek megsegítésére. Kitérünk továbbá arra, hogy milyen lehetséges pozitívumai vannak a keresztyén egyházakkal történő hatékonyabb együttműködésnek az áldozatsegítésben, kiemelve annak lelki aspektusait. Tanulmányunkban röviden bemutatásra kerül, mint már működő jó gyakorlat, a Magyar Honvédség, valamint a rendvédelmi szervek és a keresztyén egyházak relációjának jelene is.

Elsődlegesen szükséges, hogy tisztában legyünk azzal, hogy mi is az az áldozatsegítés, illetve maga az áldozatsegítő szolgálat. Az áldozatsegítés célja, hogy a társadalmi szolidaritás és méltányosság elve figyelembevételével az

áldozatok társadalmi, anyagi, erkölcsi sérelmei enyhüljenek ([URL1](#)). Az áldozatsegítő szolgálat abban segít, hogy egy bűncselekménnyel érintett, sértett személy, az áldozat fel tudja dolgozni az őt ért fizikai, lelki és/vagy anyagi sérelmet. A szolgálat célja, hogy az ilyen módon felmerült problémák megoldásához segítséget nyújtson. A szolgálat az adott esetben fennálló kötelezettségekről, jogokról, lehetőségekről nyújt ingyenesen felvilágosítást, érzelmi támogatást, jogi tanácsot. Mindezeken túlmenően hozzásegítheti az áldozatot ügyvédi segítség igénybevételéhez, továbbá az áldozati státuszt is igazolhatja. Amennyiben krízishelyzet áll fenn, úgy akár azonnali pénzügyi segítyt is adhat kérelem alapján, s egyes esetekben (bűncselekményből eredő súlyos sérültek és halál esetén a hozzátartozóknak) kárenyhítést is adhat. Az azonnali pénzügyi segíty maximuma 2022. évben 173 555 forint, míg kárenyhítésként maximum 2 603 325 forint adható ([URL2](#)).

Áldozatvédelem rendőrségi keretei

A rendőrségnek általános feladatain túlmenően áldozatsegítő feladatai is vannak. A rendőrség áldozatsegítő feladatairól szóló 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás az egyik főbb jogi szabályozó, amely erre vonatkozóan rendelkezéseket ír elő. Az áldozatsegítést elsődlegesen az úgynevezett áldozatvédelmi referensek látják el, akik az áldozatsegítő feladatok ellátására az Országos Rendőr-főkapitányságon (a továbbiakban: ORFK), illetve a rendőri szerveknél kinevezett vagy megbízott személyek (ORFK utasítás 2. pont). A speciális áldozatsegítő feladatokat az áldozatvédelmi referensekből álló áldozatvédelmi hálózat látja el, amelynek tagjai a célkitűzés szerint szakmai tapasztalatuk és/vagy szakirányú végzettségük birtokában a legalkalmasabbak arra, hogy a legsérülékenyebbnek minősíthető áldozati körrel, így a családon belüli erőszak áldozataival is hatékony munkát végezzenek. A szakmai irányítást, koordinálást az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságának speciális alegysége végzi az áldozatvédelmi referensek vonatkozásában. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az egyes rendőrkapitányságokon működő (egy egységen belül akár több) áldozatvédelmi referens, illetve helyettes áldozatvédelmi referens e szervezeti egységnek tesz jelentést, illetőleg utasítást is innen kaphatnak (ORFK utasítás 3-7. pontok).

Az áldozatvédelmi hálózat általános feladatai közé tartozik, hogy az egyes bűncselekmények sértettjei, így a családon belüli erőszak áldozatai is megkapják a jogaikról és a rendelkezésre álló lehetőségeikről a legszélesebb körű tájékoztatást. Az áldozat rendőri meghallgatását szakszerűen, annak kíméletével kell végrehajtani, figyelemmel az áldozatot ért sérelemre. A mindennapos

szolgálatteljesítés során gyakran előfordul, hogy a rendőrség ilyen munkakört betöltő munkatársai járnak el a nemi erkölcs vagy a fiatalkorúak elleni bűncselekmények esetében. Fentiek okán ezeket a kollégákat folyamatos jelleggel továbbképzésekre, úgynevezett „érzékenyítő tréningekre” küldik, hogy feladataikat a lehető legmegfelelőbb, legempathikusabb módon láthassák el. Itt szükséges megemlíteni az áldozatvédelmi referensek azon feladatát, amely az illetékeségi területükön működő vallási közösségek, kiemelten a történelmi és keresztyén egyházak helyi képviselőivel történő szoros kapcsolattartását irányozza elő. Ugyanez igaz természetesen a különböző partner közigazgatási szervekre és civil szervezetekre, de jelen tanulmány a fókuszpontot a keresztyén egyházakkal történő együttműködésre helyezi.

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény 11.§-ában foglaltak szerint igazolást kell kiállítani támogatás igénybevételéhez, az áldozat vagy az áldozatsegítő szolgálat kérelme alapján. Ilyen támogatás lehet a 4. § (1) bekezdése alapján például az érdekérvényesítés elősegítése, az azonnali pénzügyi segély, az áldozati státusz dokumentált igazolása, a tanúgondozás vagy a védett szálláshely biztosítása. Az egyes rendőri szervezeti egységek kötelesek arról gondoskodni, hogy az áldozatsegítéssel kapcsolatos tájékoztatók, illetve az áldozatvédelmi referensek, áldozatvédelmi szolgálatok adatai elérhetőek legyenek (ORFK utasítás 8-14. pontok).

A rendőrség áldozatsegítéssel kapcsolatos speciális feladatai között jelenik meg – mint ahogyan az már említésre került – az érintett szolgálati ágakkal, egyéb társszervekkel történő kapcsolattartás, az áldozatvédelemmel, áldozatsegítéssel kapcsolatos oktatásban történő közreműködés, a javaslatok kidolgozása az áldozattá válás elkerülésére vonatkozóan, illetve a lehetséges áldozati kör tájékoztatása és a hozzájuk segítségért forduló áldozatoknak segítség nyújtása, egyéb szervezetek felé történő közvetítés, kapcsolatfelvétel (ORFK utasítás 15. pont). A cél az áldozattá vált személyek minél szélesebb körben történő támogatása, amelyben az egyházi szervezetek is kiemelt segítséget tudnak nyújtani. Álláspontunk szerint a családon belüli erőszak áldozatai tekintetében érthető okokból jellemző jelenség a mindenki más irányába kialakuló bizalomvesztés, hiszen éppen azoktól a személyektől szenvednek el sérelmeket, akik hozzájuk a legközelebb álltak, a szeretteiktől. Vallásos személyek esetében az egyház képes lehet azt a lelki többletet hozzátenni az áldozatsegítés folyamatához, amelyet esetlegesen a világi eljárások során igényelhetnek.

Fentiek okán pozitívumként kiemelendő az a rendőrségi gyakorlat, hogy az áldozatvédelmi referensek a kihallgatásokat, meghallgatásokat külön erre a célra létrehozott irodahelyiségekben hajtják végre, ahol nyugodtan, zavartalan környezetben kerülhet sor a diskurzusra az áldozattal. Ez a körülmény is azt

a kimondott vagy kimondatlan célt szolgálja, hogy napjainkban az áldozatvédelmi referensek lehessenek a rendőrség legmegértőbb, legempathikusabb képviselői az áldozatok felé. Az áldozatvédelmi referens azonban nem kizárólag az irodában végzi munkáját: amennyiben arra szükség van, például azonnali orvosi kezelést igénylő esetekben, akár a kórházban is felkeresi az áldozatot, ahol annak fizikai és lelkiállapota figyelembevételével végzi segítő tevékenységét.

A keresztyén egyházak, valamint a fegyveres testületek és a rendvédelmi szervek viszonya napjainkban

Az áldozatsegítő szolgálatok, áldozatsegítő központok fontos feladata az áldozattá válás megelőzése, az áldozatsegítés, valamint az ismételt áldozattá válás elkerülése. Az állami, civil, karitatív és egyházi szervezetek az áldozatok minél hatékonyabb és professzionálisabb ellátása érdekében együttműködnek. Ennek egyik példaként említhetjük, hogy 2021. évben Nyíregyházán úgy adtak át áldozatsegítő központot, hogy annak létrehozásában – többek között – a Nyíregyházi Katolikus Egyházmegye is nagy részt vállalt ([URL3](#)). Az ilyen jellegű segítő tevékenységnek köszönhetően úgy gondoljuk, hogy az áldozatok támogatása érdekében végrehajtott feladatok is közösen gördülékenyebben végrehajthatók állami és egyházi személyek összefogása által, akár karitatív szervezetek segítségét is igénybe véve. Már csak azért is, mivel nem kevés esetben az is előfordul, hogy egy-egy áldozat a hatóságokat nem meri felkeresni az őt ért sérelem miatt, azonban az egyháztól segítséget kérnek. Az a helyzet sem minősíthető ritkának, hogy az áldozat hite szerinti vallási közösség, illetve annak vezetője előzetesen több információval rendelkezik a bűncselekmények áldozatairól, mint az állami hatóságok.

Az egymással szorosabb kapcsolatot ápoló, egy vallási közösségbe tartozó családok és az egyház képviselői – előfordulhat, hogy amennyiben szakmailag erre felkészítést kapnak – észlelhetnek olyan árulkodó jeleket, amelyek akár a családon belüli erőszak elkövetésére utalhatnak. Itt emelnénk ki ismét a rendőrségi áldozatvédelmi referensek és a helyi egyházak képviselőinek aktív, szoros partneri kapcsolatának jelentőségét.

A történelmi egyházak képviselőivel – a vizsgált témakörben – 2016. évben megtartott konferencián elhangzott, hogy az evangélikus egyház lelkipásztorai gyakran rejtett esetekkel találkozhatnak: „*az áldozatok pedig nem véletlenül keresik fel a lelkészt a rendőrség vagy a hatóságok helyett, hiszen tudják, hogy amit elmondanak a lelkésznek, az titokban marad*” ([URL4](#)). A református lelkipásztorok egyik fontos küldetéséként jelölték meg, hogy a nehéz helyzetben

lévő emberek mellé álljanak, amely megjelenik az áldozatsegítésben. Emellett azonban a református egyház társadalmi missziói akár a szenvedélybetegek, a hajléktalanok, a börtönviseltek számára is segítséget nyújtanak, a református börtönmisszió lelkipásztorai nemcsak a bűncselekmények elkövetőivel, hanem azok családjával, továbbá az elkövetők áldozataival is foglalkoznak, amely személyi kör sajnálatos módon több esetben is átfedést mutathat. Itt speciálisan a családon belüli erőszak elkövetőit és áldozataikat emelhetjük ki, hiszen ebben az esetben az elkövető a bűncselekményt vagy bűncselekményeket saját családtagjaival szemben követi el.

A református börtönlelkészek tevékenységük során tehát olyan eseményeket is szerveznek, ahol az elkövetők és az áldozatok találkozhatnak egymással. Hiszen amennyiben az elkövető szembesül azzal, hogy mit tett egy másik emberrel, azaz milyen hatással volt a tette az áldozatra, az nagyban segíthet abban, hogy ne váljon visszaesővé, és megértse saját tettét, annak következményeit ([URL4](#)). Mindezek pozitív hozadéka lehet az a jelenség, hogy az elítélt a büntetésének letöltését követően esélyt kaphat arra, hogy családtagjaival – amennyiben erre ésszerű keretek között lehetőség nyílik – érzelmi és emberi viszonyrendszerét, családi kapcsolatait helyrehozhassa, megbocsátást nyerhessen. Ugyanakkor a módszer a családtagok számára is lehetőséget kínál arra, hogy feldolgozzák az elszenvedett sérelmeiket, és akár érzelmi szempontból is visszafogadhatják az ellenük vétő, de őszintén normakövető útra tért családtagjaikat. Természetesen nem csupán a református egyház, hanem a többi történelmi egyház is rendelkezik börtönlelkészi szolgálattal.

Fontos ugyanakkor tisztában lennünk azzal, hogy a börtönlelkészi szolgálat nem egyezik meg a sokak által ismert katonai táborigazgatási szolgálattal. A Katolikus Táborigazgatás például rendelkezik önálló alakulattal, táborigazgatási lelkészrel Budapesten több helyen, illetve Szentendrén, Debrecenben, Szolnokon, Szentesen, Hódmezővásárhelyen, Kecskeméten, Kaposváron, Székesfehérváron, Várpalotán, Veszprémben, Pápán és Győrben ([URL5](#)). Táborigazgatási lelkész Magyarországon jelenleg az a katolikus pap, protestáns lelkész, rabbi, illetve egyéb bevett egyházak felszentelt képviselője lehet, akik a Magyar Honvédségnél (akár oktatási intézményben is) lelkipásztori szolgálatot teljesítenek.

A Honvédelmi Minisztérium Táborigazgatási Szolgálat alapításáról szóló 772/52/2012. nytsz. Honvédelmi Miniszter alapító okirata alapján a táborigazgatási lelkészi szolgálat a Honvédelmi Minisztérium Táborigazgatási Szolgálat szervezeti egységébe tartozik. Ennek keretén belül működik jelenleg a HM Katolikus Táborigazgatási Püspökség, a HM Protestáns Táborigazgatási Püspökség és a HM Táborigazgatási Rabbinátus.

A korábbi szabályozáshoz képest a Táborigazgatási Szolgálatban részt vevő egyházak köre nem taxatíván került felsorolásra, hanem a bevett egyházak

fogalmat használja. Ez azonban mégis egyfajta közvetett módon történő taxatív felsorolást rejt magában, azonban azáltal, hogy ez a státusz megszerezhető, deklaratív szinten a korábbi szabályozásnál nyitottabbá vált a szolgálat összetétele. A szolgálat működését tekintve a fentiek az irányadók, azonban ettől elválik a szolgálat végzése, hiszen az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól szóló 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet 19. § (5) bekezdése alapján a Magyar Honvédség parancsnokainak, illetve a tábori lelkészi szolgálat tagjainak elő kell segíteniük, hogy a vallási tevékenységet végző szervezetek vallásgyakorlási és lelkigondozási jogosultsága a katonák igényei szerint érvényesüljenek, azaz a nem bevett egyházak is végezhetnek ilyen jellegű feladatellátást (Tihanyi, 2019).

Általánosságban elmondható, hogy a tábori lelkészek a Magyar Honvédség hivatásos vagy szerződéses állományába tartoznak, tevékenységükért illetményt kapnak, rendfokozatot és egyenruhát is viselnek. Ebben tehát különböznek a börtönlelkészekről, akik egyrészt munkájukkal az egyházat, másrészt viszont az államot szolgálják. Teszik mindezt vagy önkéntes jelleggel vagy egyházi, esetlegesen a büntetés-végrehajtási szervezeti egység polgári (nem hivatásos), rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban történő alkalmazásban.

Itt szükséges megemlítenünk, hogy a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről szóló 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet többek között rögzíti, hogy a büntetés-végrehajtási szervezeti egységekben minimálisan egy fő állású börtönlelkészi szükséges alkalmazni. Az IM rendelet 3. § (4) bekezdése alapján a börtönlelkészi szolgálat az azt végző bevett egyházak szerint önálló, azonos jogállású szolgálati ágakra tagozódik, amelyek a működésüket az adott bevett egyház belső szabályai szerint, a más vallási közösségek önállóságának tiszteletben tartásával végzik. A különböző felekezethez tartozó börtönlelkészek önállóak és egyenrangúak [IM rendelet 6. § (3) bekezdés].

A fentiek alapján megállapíthatjuk tehát, hogy szorosnak mondható a keresztény egyházak képviselőinek kapcsolata a Magyar Honvédség és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága szervezeteivel. Feltűnhet azonban, hogy a rendőrség szervezetével kapcsolatosan ilyen partneri, szervezetszerű kapcsolatról egyelőre még nem beszélhetünk, habár meglátásunk szerint erre mind a testület tagjainak részéről, mind pedig az áldozatok, kiemelten a családon belüli erőszak áldozatainak oldaláról tekintve erős igény mutatkozna.

A testületi igény létjogosultságára kiváló példa a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen megalakult egyetemi lelkészi szolgálat, amely alulról szerveződött, a fegyveres testületek eljövendő generációjának kezdeményezésére (URL6). Az egyetemi lelkészi szolgálat még a megalakulás kezdeti állapotában van, azonban már elmondható róla, hogy a tisztjelöltek közösségi vallásgyakorlását egy

református lelkész rendőr főhadnagy, egy római katolikus honvéd alezredes táborigazgató és egy evangélikus egyetemi lelkész támogatja. Utóbbi lelkész egy korábban segítséget nyújtó református lelkész tűzoltó törzsőrmestert váltotta segítő szerepében. Ebből az összetételből is arra következtethetünk, hogy a vallásgyakorlás és a hit kiemelt szerephez jut a különböző fegyveres és rendvédelmi szervezetek állományai körében.

Az előzmények ismeretében kijelenthetjük, hogy létező valós igény van egy stabil lábakon álló, integrált testületi lelkészség létrehozására és fenntartására is a rendőrségen belül, hiszen annak létezése kettős célt szolgálna. A Magyar Honvédségnél szolgálatot teljesítő táborigazgatók mintájára a megközelítőleg ötvétezer fős létszámú rendőrség állományának lelkigondozása és lelki vezetése, valamint az áldozatok számára egyfajta különleges bizalmi fórum megteremtése lenne indokolt. Jelen tanulmány legfőbb fókuszja ezen a speciális bizalmi fórumon és az abban rejlő lehetőségeken áll. A bűncselekmény áldozatairól általánosságban elmondható, hogy a velük történt szörnyűségekről, megrázkódtatásokról nehezen beszélnek, a hatóságot képviselő fegyveres, egyenruhás személy számára pedig még nehezebben nyílnak meg, még abban az esetben is, amennyiben az eljáró rendőr egy naprakész tudással felvértezett áldozatvédelmi referens. Tudomásul kell venni, hogy a magyar társadalomnak egy jelentős része vallásosnak tekinthető, így számukra a világi segítség mellett többlettámogatást nyújthat egy professzionális lelkészi közreműködés. A családon belüli erőszak áldozatai számára pedig, akik többnyire a legkiszolgáltatottabb emberek körébe tartoznak, és akiknek a lelkük legmélye sérült, ez a szenzitív megközelítés, amelyet egy keresztyén lelkigondozó tud biztosítani, felbecsülhetetlen érték lehet.

A keresztyén egyházak tanítása alapján a bűn elleni küzdelem, a bűncselekmények áldozatainak, az elesetteknek a megsegítése a lelkészek egyik kiemelt feladata. Lelkigondozói tevékenységük – meglátásunk szerint – pszichoterápia és a pszichológia határmezsgyéjén jár, természetesen az adott keresztyén tanítás szerinti spirituális többlettartalommal.

Keresztyén lelkigondozás jellemzői

Miért lehet esetenként hatékonyabb a lelkészi közreműködés a hagyományos értelemben vett áldozatsegítéshez képest, illetve hogyan lehetne annak hasznos komplementer eleme? A keresztyén lelkigondozás túlmutat önmagán az emberen, amikor a megoldást keresi, szemben a világi tanácsadással, amely esetenként a jog szó szerinti betűjénél már nem tud hová tovább mutatni.

A keresztyén lelkigondozás nem világi jogszabályokra, hanem egyenesen a Bibliára épít. A modern lelki tanácsadás többnyire nem ad útmutatást, arra buzdítja a gondozottat, hogy önmagában keresse problémája megoldását. A hívő lelkigondozás Isten igéjének, a Bibliának elveit alkalmazza az emberi problémákra, és előfordulhat a lelkigondozás folyamán olyan helyzet, amikor a legjobb megoldás felolvasni, amit Isten igéje mond a kérdéses dologról. A keresztyén lelkigondozás lényege tehát mély együttérzéssel és őszinte szeretettel elmondani az embereknek, hogy Isten mit vár tőlük (URL7).

A gyermek, szülő-gyermek, a család és a családtagok egymás közötti kapcsolatára a Szentírás is nagyon nagy hangsúlyt fektet. A Biblia is elsősorban a hit szerepét látja az áldozatok segítésében, támogatásában. Miért is van ennek jelentősége? Azért, mert a keresztyén erények gyakorlásában első helyen kell, hogy álljon az irgalom. Ha olvassuk a Szentírásból az evangéliumokat, akkor Jézus Krisztust látjuk a központi helyen, egyes bibliaoktatók álláspontja szerint, ha egyetlen szóval kellene meghatározni, akkor az irgalom kifejezéssel lehetne a legmegfelelőbb helyettesíteni a nevét.

A családon belüli erőszak kérdésköre azért is hangsúlyos a keresztyén egyházak számára, mivel a Biblia tanítása szerint is az első gyilkosság, amelyet az emberiség feljegyzett, Káin és testvére, Ábel közt zajló konfliktusnak lett az eredménye. Ádám és Éva rossz döntése a teremtés fájánál a bűnt zúdította születendő gyermekei életére (Biblia, Mózes első könyve).

Az első gyilkosság egyben családon belüli erőszak bűne. A kisebb fiú, Ábel hűséges volt Istenhez, és igazságosnak látta azt, ahogyan ő bánt a bűnös emberekkel. Káin lázadásra volt hajlamos, együtt járt az agya az ellenséggel, a sáttánnal, az önfelmagasztalást táplálta a szívében. A hűségüket pedig Isten próba elé állította. Az áldozati rendszer a megöletett bárány, ami előremutatott Jézus majdani áldozatára. Két oltárt építettek, Ábel áldozatát mennyei tűz emésztette, míg vele szemben Káin semmilyen égi elismerést nem kapott, mivel a föld teremtését, a gyümölcsöt tette az oltárra. Ábel a megváltóban hitt, míg Káin a „dous dés” elvét képviselte, azaz „adok, hogy adj”. Istennek akart szívességet tenni, amiért annak elismerését várta. Ezt azonban nem kapta meg, ennek okán Káin haragra gerjedt. Ezután kihívta testvérét a mezőre, majd a nyílt terepen megölte. A bűn nem hajlandó hallgatni a józan észre, a belátásra, és aki tudja magáról, hogy rossz úton jár, gyakran támad másokra, akár legközelebbi hozzátartozóira is, így próbálja meg elhallgattatni lelkiismeretét. Általában azokat bántja, akiknek engedelmes élete feddi az engedetlenségét (Biblia, Mózes első könyve).

A keresztyén egyházak az imént ismertetett biblikus történetből is jól kivehető módon egyik fő missziójuknak tekintik az elesettek, az áldozatok védelmét, lelki vitalitásuk ápolását. A családon belüli erőszak jelensége végigkíséri

az emberiség és egyben a vallási felekezeteik történelmét, ezért, ha lehet ilyet mondani, az ellene történő fellépésre az átlagosnál nagyobb hangsúly kerül részükről. A hit és a vallásos kötődés az egyes áldozatokban sokkal erősebb és személyesebb lehet, mint a különböző állami hivatalokba és az azokat képviselni hivatott tisztviselőkbe vetett bizalom. A keresztyén lelkészek a biblikus tanításokon keresztül hatékony és professzionális lelkigondozói fellépéssel elősegíthetik a nyomozó hatóság áldozatsegítő munkáját, amennyiben erre lehetőségük van.

Köztudomású, hogy a települések életében a világi tisztviselőkön kívül a közösség legmegbecsültebb tagjai közé tartoznak az egyházi lelki vezetők, akik a hívők feltétlen bizalmát élvezik. A rendőrség jelenleg is épít a közösségek lelki vezetőinek együttműködésére a bűnüldözésben, illetve az áldozatsegítésben, azonban az együttműködés ezen formái mindig preventív, vagy utánkövető jelleggel történnek, és eléggé településfüggő, hogy a helyi rendőrkapitányság milyen kapcsolatot tud kiépíteni az illetékességi területéhez tartozó lelkészekkel.

Mindezen felmerülő akadályozó körülmény kiküszöbölésére, a családon belüli erőszak visszaszorítására a már említett, egyfajta speciális, stabil bizalmi fórumként – az arra fogékony áldozatok és a rendőrség állománya részére – indokolt lenne megalapítani a rendőrségen belül, a Magyar Honvédséghez hasonló módon, az önálló lelkészi szolgálati ágat. Ezt olyan formában tartjuk megvalósíthatónak, hogy elsődlegesen megalakulna Magyarország Rendőrsége Rendvédelmi Lelkeszi Szolgálata, amelyen belül az egyes felekezetek megalakíthatnák saját Protestáns Rendvédelmi Püspökségüket, Katolikus Rendvédelmi Püspökségüket és így tovább. Természetesen a szolgálati ág és a püspökségek elnevezése mindenképpen szélesebb szakmai fórumon történő egyeztetést igényel.

A Tábori Püspökségek mellett a fegyveres testületek és rendvédelmi dolgozók lelkipásztori szolgálata ellátásának egy másik lehetséges módja lehetne a személyi plébánia létrehozása, amelyet Szabó Csaba (2016) is rögzített PhD értekezésében. A személyi plébániát a megyéspüspök saját jogkörében hozza létre, azaz az adott egyházmegye a nemzetiségeknek, a népcsoportoknak stb. külön személyi plébániákat hozhat létre, amelyek élén a személyi plébánosok állnak (Szabó, 2016), így ezek a plébániák akár a fegyveres testületeknek is létrehozhatók lennének.

A személyi állomány és az anyagi feltételek tekintetében – koncepciónk szerint – sajátos elegyét képezné a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságánál és a Magyar Honvédségnél alkalmazott hasonló jó gyakorlatnak. A rendőrségen belül a rendvédelmi lelkészi szolgálati ág önálló költségvetés és beosztási állománytábla biztosításával, valamint egyes, már a rendőrség tulajdonában lévő ingatlanok és/vagy helyiségek átvételével megkezdhetné működését. Személyi

állománya tekintetében az egyes felekezetek szervezeti egységeinek élén tábornoki rendfokozati maximummal rendszeresített vezető állna, beosztotti állománya pedig tisztii besorolású hivatásos állományú, illetve rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban álló lelkészekkel kezdené meg áldozatos munkáját. Szolgálatelljesítési területük regionális felosztásban képzelhető el, biztosítva az ország valamennyi rendőrkapitánysága részére az elérhetőségüket.

Az áldozatvédelmi referensek a rendvédelmi lelkészekkel együttműködve, áldozatsegítő tevékenységük hatékonyságát – álláspontunk szerint – jelentősen meg tudnák növelni, mindemellett a rendőrségről pozitív üzenetet hordoznának a civil társadalom felé is. Kihangsúlyozandó, hogy a különböző egyházaknál szolgáló lelkészek rendkívül alapos, hosszú éveken át tartó, hivatásra felkészítő képzésen, illetve képzéseken kell, hogy részt vegyenek, amelynek során elsajátítják a gyermek- és időskorúakkal, valamint a segítségre szoruló áldozatokkal történő kommunikáció professzionális ismereteit. Tekintettel arra, hogy a családon belüli erőszak áldozatai, ha nem is kizárólagosan, de többségében gyermekek, időskorúak és nők, asszonyok, az egyházi szakemberek élethivatás-szerűen megszerzett elmélyült tudása óriási értéket képviselne.

Összegzés

A Rendvédelmi Lelkeszi Szolgálat megalapítása több szempontból is jelentős szervezetfejlesztési lépés lenne a rendőrséget illetően. A rendvédelmi lelkészek a rendőrség személyi állománya számára is közösségépítő és megtartó erővel, lelkeségük erősítésével szolgálná a testület működését. A bűncselekmények áldozataivá vált állampolgárok esetében egy új, segítő jellegű módszert és eszközt jelentene. Specifikusan a családon belüli erőszak áldozatainak tekintetében pedig – újfajta bizalmi fórumként – nem csupán a büntetőeljárások során, hanem azon kívül is támogathatnák az áldozatokat, ráadásul szakirányú teológiai és pasztorálszichológiai ismereteikkel felvértezve.

A rendvédelmi lelkészek a rendőrségi áldozatvédelmi referensekkel, valamint a rendőrség bűnmegelőzési programjaiban történő részvételükkel a rendvédelmi szervek és az áldozatok közötti reláció eddig ismeretlen dimenziói nyílnának meg.

Felhasznált irodalom

Biblia, Mózes első könyve.

Cseri K. (1999). *Noé Istennel járt*. Pasaréti Református Egyházközség.

- Erdélyi L. (1987). *Az elszemélytelenedett bűn/A bűn álarcai*. H. N. Adventista Egyház.
- Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat alapításáról szóló 772-52/2012. nytsz. Honvédelmi Miniszter alapító okirata.
- Szabó Cs. (2016). A katolikus rendőrségi lelkipásztori lehetséges modell válaszai a rendőrök erkölcsi és pszichikai problémáira. In Szabó Cs. (Szerk.), *Studia Doctorandorum Alumne II.* (pp. 332–446). Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Szathmáry S. (2011). *Isten országa közöttetek van*. Pápa.
- Tihanyi M. (2019). *Vallásgyakorlás különleges élethelyzetekben*. Dialóg Campus Kiadó.
- White, E. G. (2012). *Boldog otthon*. Advent Kiadó.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Áldozatsegítés*. <https://www.kormanyhivatal.hu/download/0/b7/54000/1gazs%C3%A1g%C3%BCgyi%20oszt%C3%A1ly.pdf#!DocumentBrowse>
- URL2: *Áldozatsegítő Szolgálat*. <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/aldozatsegito-szolgalat>
- URL3: *Áldozatsegítő központ nyílt Nyíregyházán*. <https://www.magyarokurir.hu/hazai/aldozatsegito-kozpont-nyilt-nyiregyhazan-munkaban-nyiregyhazi-egyhammegye-is-szerepet-vallal>
- URL4: *Az első szűrő*. <https://www.reformatus.hu/kuldetesunk/hirek/az-elso-szuro/>
- URL5: *Katolikus Tábori Püspökség*. <https://ktp.hu/>
- URL6: *Szerveződik egyetemünk lelkészége*. <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2021/12/17/szervezo-dik-egyetemunk-lelkeszsege>
- URL7: *Ki a jó lelkipáldozó*. <http://www.lelkipalozas.baptist.hu/index.php?m=16092>

Alkalmazott jogszabályok

2005. évi CXXXV. törvény a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről 2/2013. (I. 31.) ORFK utasítás a rendőrség áldozatsegítő feladatairól 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről 295/2013. (VII. 29.) Korm. rendelet az egyházi elismerésről és az egyházi jogi személyek jogállásának és működésének sajátos szabályairól

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Nagy S. I. & Petrus M. (2022). A keresztyén egyházak és a bűnüldöző szervek együttműködésének lehetőségei a családon belüli erőszak elleni küzdelemben *Belügyi Szemle*, 70(8), 1641–1652. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.4>

A gyermekek kihallgatása a nyomozások során

Interviewing children during criminal investigations

Nagygyőr Csilla

kiemelt főreferens, rendőrségi tanácsos, rendőr alezredes
Országos Rendőr-főkapitányság,
Bűnügyi Főigazgatóság,
Bűnügyi Főosztály
nagygyorcs@orfk.police.hu

Absztrakt

Cél: A gyermekbarát igazságszolgáltatás koncepciójának, a gyermeki jogok igazságszolgáltatásba történő beépülésének sikere aszerint mérhető, hogy egy eljárás az abban érintett gyermek számára traumatizáló-e, képes-e az a gyermek jogait és szükségleteit minden percében szem előtt tartani, érvényesíteni. Működhet-e ez csak jogszabályok alapján, elégséges-e a markáns eljárási szabályok meghatározása, avagy az igazságszolgáltatás és a rendőrség világához oda kell engedni, és be kell vonni abba a gyermekvédelem eszköztárát.

Módszertan: A gyermekkihallgatás mint speciális szakértelem megjelenésének bemutatása általános jogszabályi és módszertani kitekintéssel, elsődlegesen a rendőrség szemszögéből vizsgálva azt.

Megállapítások: A tanulmány bemutatja hazánk gyermekbarát igazságszolgáltatás egy speciális szegmenséért tett lépéseit.

Érték: A jogszabályi keretek szükséges, de nem elégséges feltételei a gyermek legfőbb érdekének¹ biztosításához az eljárások során. A hozzáértő, a speciális és készségintű szaktudás birtokában lévő szakember az, aki a gyermekbarát, gyermekközpontú működést ténylegesen megvalósíthatja.

Kulcsszavak: gyermekbarát igazságszolgáltatás, kihallgatási protokoll, Barnahus, rendőrség, képzés

1 A gyermek mindenek felett álló érdekeinek védelme, amely a Gyermekek Jogairól szóló Egyezmény (a továbbiakban: UNCRC) 3. cikkében került deklarálásra. Az UNCRC egy nemzetközi emberi jogi (gyermekjogi) szerződés, amely meghatározza a gyermekeket érintő polgári, politikai, gazdasági, szociális, egészségügyi és kulturális jogok egyetemes normáit. Az UNCRC bevezette a gyermekekért vállalt kollektív felelősséget. Rögzíti, hogy minden gyermeknek biztosítani kell az őt megillető jogokat, ezen felül deklarálja az is, hogy a gyermekek jogait mindig a gyermek mindenek felett álló érdekét szem előtt tartva szükséges biztosítani.

Abstract

Aim: The success of the concept of child-friendly justice, the integration of children's rights into the justice system, can be measured by whether a procedure is traumatic for the child involved, whether it is able to keep the child's rights and needs in mind and enforce them in every minute. Can it operate only on the basis of legislation, is it sufficient to lay down firm rules of criminal procedure, or should the world of justice and the police be allowed to include the tools of child protection.

Methodology: To present the emergence of child interrogation as a specialised field of expertise, with a general legislative focus, primarily from the perspective of the police.

Findings: The present study demonstrates the steps our country has taken to promote a specific segment of child-friendly justice.

Value: The legal framework is a necessary but not sufficient condition for ensuring the best interests of the child in proceedings. Only a competent professional, with specialised and specific skills and expertise, can effectively implement a child-friendly, child-centred approach.

Keywords: child-friendly justice, interrogation protocol, Barnahus, police, education

Bevezetés

A rendőrség bűnügyi szolgálati ágán belül gyermekek² vonatkozásában indult eljárásokkal kapcsolatos feladatok ellátására önálló szervezeti egység kizárólag a Budapesti Rendőr-főkapitányságon található. A rendőrség ezen egyetlen szervezeti egysége speciális hatáskörben jár el, amely gyakorlat megfelel a specializáció nemzetközi elvárásának.

A rendőri eljárásban regisztrált, ismert sértetté válások száma³ a gyermekek esetén 2019-ben 5796, 2020-ban 6295, 2021-ben 5804, amelyből a 14. életévét be nem töltöttek száma 2019-ben 2162, 2020-ban 2689, 2021-ben 2662 volt. A fentiek mellett az elkövetőként, egyéb érdekeltként rögzített gyermekek száma is jelentős.

2 Gyermek: minden 18. életévét be nem töltött személy.

3 A Belügyminisztérium üzemeltetésében lévő <https://enyubs.bm.hu> honlapon szereplő adatok alapján, és a bűncselekmény sértettjei azok a – kriminalisztikai jellemzők (ENyÜBS'18 Kitöltési Szabályzat 5. és 6. számú melléklet) alapján ismert/ismeretlen, természetes/nem természetes személyként rögzítésre került – sértettek, akiknek a sérelmére elkövetett legalább egy cselekmény regisztrált bűncselekmény, olyan módon, hogy egy eljárásban egy sértett a sérelmére elkövetett regisztrált bűncselekmények számának megfelelően többször is elszámolásra kerülhet.

Természetesen ez nem jelenti és nem is jelentheti⁴, hogy minden gyermeket kihallgatnak a nyomozó hatóság tagjai, de jól mutatja, hogy hány gyermek kerülhet potenciálisan kapcsolatba az igazságszolgáltatással. Ők először a rendőrrel, a nyomozóval találkoznak, akik első benyomásként rögzítik a gyermekben, hogyan működik az igazságszolgáltatás rendszere, amellyel önkéntelenül is determinálják a gyermek jövőbeni viszonyát hozzá. Ezen első pillanattól kiemelt figyelmet kér és határoz meg a jogalkotó mindenkinek, hogy az eljárás minden pillanatát és annak egészét gyermekbaráttá, gyermekközpontúvá tegyék.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás

A gyermekbarát igazságszolgáltatás átfogó jellegű meghatározását az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása⁵ a gyermekbarát igazságszolgáltatásról adta 2010-ben. Az iránymutatással az Európa Tanács azt kívánta elérni, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen. Olyan barátként bánjon a gyermekkel, akiben megbízhat a gyermek, és aki bízik a gyermekben, aki odafigyel a gyermekre, aki megérti a gyermeket és akit megért a gyermek, akinek van bátorsága figyelmeztetni a gyermeket, ha hibázik, de ott áll mellette és segít megoldást találni.⁶ Az iránymutatás szerint az igazságszolgáltatás feladata jóindulattal és barátságosan segíteni a gyermek védelmét, amely nem okoz újabb fájdalmat és nehézséget. Ezen igazságszolgáltatás alapelveinek kulcsszavai többek között a méltóság, a tisztelet, az odafigyelés, a tisztesség, az elérhetőség, az érthetőség, a megbízhatóság, a barátságosság, a gondosság, a hozzáértés, a szakszerűség, a gyermekhez igazodás, a megnyugtatás, a bizalom.

Az iránymutatás célja a gyermek védelme az igazságszolgáltatás által okozott másodlagos viktimizációtól, amelyet összehangolt multidiszciplináris munkamódszereken alapulva, a lehető legtöbb szempontot figyelembe véve közelít meg. Már maga az irányelv is megfogalmazza azonban, hogy az elvek

4 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (Be.) 88. § (1) bekezdés a) pontja alapján az eljárási cselekmény elvégzésére csak akkor kerülhet sor, ha az attól várható bizonyíték mással nem pótolható.

5 Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Elfogadva 2010. november 17-én, a 1098. számú Miniszteri Tanácskozáson.

6 A „gyermekbarát igazságszolgáltatás”: olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.

meghatározása, elfogadása csak akkor hoz valós eredményt, ha a változások a gyakorlatban is tapasztalhatók lesznek.

A gyermeki jogok uniós érvényesítése érdekében 2011-ben elfogadott ütemterv része, hogy 2012 a gyermekbarát igazságszolgáltatás éve Európában. Az ütemterv a gyermek áldozatok és terheltek jogainak az igazságszolgáltatás rendszerében történő garantálását is magában foglalja.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás fogalma hazánkban 2012-ben jelent meg, amikor is ezen évet a gyermekbarát igazságszolgáltatás évének dedikálta a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium. Célja olyan holisztikus megközelítésű intézkedések megtétele volt, amelyek elősegítik, hogy a gyermekek mindenekfelett álló érdeke valóban érvényesüljön az igazságszolgáltatásban.

Gyermekbarát meghallgató helyiségek a rendőrségen

A magyarországi gyermekbarát igazságszolgáltatás évének első konkrét lépése volt a rendőrség nyomozó hatóságainál létesítendő gyermekmeghallgató szobák kialakításáról szóló 32/2011. (XI. 18.) KIM rendelet is.⁷ A rendelet értelmében minden 14. életévét be nem töltött gyermeket kötelezően speciálisan kialakított szobákban kellett kihallgatni a nyomozó hatóságoknak. Bár a rendelet a gyermek lehetőség szerinti kíméletét és mindenekfelett álló érdekének szem előtt tartását írta elő, azonban kizárólagosan a kihallgatás helyszínéről rendelkezett.

A gyermekmeghallgató szobákat a rendőrség – saját forrásból, alapítványi, valamint önkormányzati segítséggel – szorosan a rendeletben foglaltakra támaszkodva, saját objektumaiban kialakította. Tette azt azon objektumokban, amelyek alapfunkciójukból eredően a lehető legtávolabb állnak a „gyermekbarát” jelzőtől, és amelyen az sem segített, hogy az épületben valahol volt egy rendelet szerinti színes, barátságos helyiség. *„Bármennyire is szép és biztonságot nyújtó a bejárattól messze, az épület másik oldalán elhelyezkedő gyermekmeghallgató helyiség, ha útközben nem tudjuk védeni a gyermeket a számára káros történések látványától.”* (Nagygyőr, 2014).

A rendelet ma már nem hatályos⁸, amellyel együtt megszűntek a gyermekmeghallgató helyiségek, és helyükre 2016-tól különleges bánásmódot igénylő személy részvételét megkívánó eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló

7 A rendőrség nyomozó hatósága a tizennegyedik életévét meg nem haladott személy meghallgatását az olyan gyermekmeghallgató szobában foganatosítja, amelyben a büntetőeljárás céljával összhangban biztosítható, hogy az eljárási cselekmény a gyermekkorú lehetőség szerinti kíméletével, a gyermek mindenek felett álló érdekét szem előtt tartva valósuljon meg.

8 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet 9. § hatályon kívül helyezte 2015. december 11-től.

rendőrségi helyiségek léptek. Ezen szobák továbbra is a rendőrségi épületekben kerültek kialakításra.⁹

A 2011. évi KIM rendelet hatályba lépését követő belső rendőrségi norma¹⁰ részletesen rendelkezett a helyiség használatának kötelező és ajánlott eseteiről, de egyben azt ki is kiterjesztette. A norma megnyitotta a szobák ajtaját a tanú életkorától függetlenül minden olyan nyomozási cselekmény előtt, ahol a tanú fokozott kímélete, a sérelmére elkövetett bűncselekmény természete indokolta azt.

A rendőrségi utasítás rendkívül fontos eleme volt, hogy felismerte az irányelvben is hangsúlyos szakmaiság, hozzáértés fontosságát, és rendelkezett a rendőri állomány képzéséről a gyermekekkel való kommunikáció során alkalmazandó speciális ismeretek megszerzése céljából.

Ezt követően megjelentek a rendőrség képzései között azon oktatások, amelyek a gyermekekkel kapcsolatos eljárási cselekmények eljárásjogi és kriminálisztikai megközelítésén túllépve a multidiszciplináris megközelítés felé indultak el. A pszichológusok, gyermekvédelmi szakemberek részvételével tartott oktatások, konferenciák a gyermekek fejlődési sajátosságairól, szükségleteiről szóltak, és a speciális kihallgatási technika, a megfelelő kommunikáció is egyre nagyobb hangsúlyt kapott. A fókuszba került a gyermekek kihallgatását végzők szervezett felkészítésének folyamatos elméleti és gyakorlati képzésének, továbbképzésének létszüksége. A képzéseken részt vevő rendőri állomány többsége rendkívül motivált volt és kifejezte határozott igényét a kihallgatási technikai képzésekre. Ilyen ismeretanyag gyakorlatias átadása a rendészeti iskolarendszerű, felsőfokú képzésben nem történt meg, és a készség szintű alkalmazásának elsajátítására Magyarországon nem volt mód. Nemcsak képzés nem volt elérhető a nyomozó hatóságok gyermekekkel kapcsolatba kerülő tagjainak, hanem magyar nyelven elérhető tananyag sem volt, amely a gyermekek speciális kihallgatási technikáját mutatta volna be.

2018-ban az Országos Kriminológiai Intézet munkatársai a gyermekek kihallgatását vizsgálva tanulmányukban¹¹ megállapították, hogy bár a rendőrség évek

9 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről, majd a 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről.

10 1/2013. (I. 8.) ORFK utasítás a gyermekmeghallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről.

11 Egy, az OKRI-ban 2016-ban lefolytatott kutatás Budapest és öt megye (Pest, Győr-Moson-Sopron, Vas, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg) 2015-ben jogerős ítélettel lezárt, erőszakos szexuális bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásainak iratvizsgálatát ölelte fel; összesen 153 ügy vizsgálatára került sor. A mintában összesen 132 kiskorú sértettet azonosítottak, ami a mintába kerülő sértettek több mint kétharmada (70,2%) volt. A kiskorú sértettek túlnyomó része (N = 111; 84%) a cselekmény elkövetése idején még nem töltötte be a 14. életévét.

óta fokozott figyelmet fordít a gyermekekkel kapcsolatos eljárásokra, amelynek része a szakvonal szerinti szakirányítás rendszere és a belső képzések, azonban a felkészült szakemberek száma messze elmarad a szükségéstől. A gyermekkel kapcsolatos helytelen kommunikációból, a kihallgatások minőségének alacsony színvonalából és nem utolsósorban a kiskorú elkövetőkkel, a gyermekprostitúció alanyaival szemben tapasztalható előítéletességéből eredő viktimizáló bánásmód rendszerabuzúsként értelmezhető. Ajánlásukban rögzítik, hogy „*a jogalkalmazók intézményes képzésére és rendszeres továbbképzésére van szükség a gyermekek büntetőeljárás folyamán történő meghallgatásáról, a további traumatizálás elkerülésének lehetséges eszközeiről. Az igazságszolgáltatás gépezetében a gyermeket meghallgató szakemberek előképzettsége, kihallgatási rutinja, és speciálisan a gyermekekkel való kommunikáció, a pszichológiai biztonság megteremtéséhez vezető út kiépítéséről való tudása rendkívül változó, összességében pedig elégtelen*” (Parti, Solt & Virág, 2018).

A kutatás megállapítja tehát, hogy a jogalkotó igyekszik különös figyelmet fordítani a gyermekek legfőbb érdekére az eljárások során, azonban mindez hiábavaló és célját nem érheti el a kihallgatásokat végző személyek érzékenysége, szakértelme nélkül.

A tárgykörben a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának támogatásával¹² végzett kutatás önkitöltő kérdőívben¹³ vizsgálta a mai magyar rendőrség nyomozó állományának korszerű kihallgatástechnikai szakmai képzettségét. A cél annak feltérképezése volt, hogy milyen ismeretekkel rendelkeznek e téma körében, ezek mélysége, alkalmazhatósága milyen mértékű és az ismeret honnan származik, valamint azt, hogy miképpen viszonyulnak a témához és ezzel kapcsolatosan milyen sémák, attitűdök jelennek meg, önmagukat e téren hogyan értékelik és hova sorolják.

A kutatási mintát tekintve 384 fő vett részt a vizsgálatban az ország teljes területéről, elsődlegesen a bünyügyi szolgálati ág (91,03%) munkatársai közül területi és életkori elosztásban nagyjából kiegyenlítve.

A kutatás sarokköve volt, hogy az eredmények értékelése során szinte vitán felül áll, hogy egységesen kiemeltnek tartotta a kérdést szinte majdnem mindenki (353 fő, 93%), aki a kutatásban válaszolt, hogy „*speciális kérdezési és interjútechnikák, valamint a pszichológiai jelenségek ismerete okán szükségesnek*

12 Pásztor Attila kutatása a Belügyminisztérium külső gyakornoki programban 2019-ben. A Belügyminisztérium Tudományos Tanácsának 2020-ban leadásra került. Publikálása nem történt meg.

13 A válaszadások során különféle skálákat alkalmaztak úgy, mint az egyszerű, illetve többszörös feleletválasztást, jelölő négyzetrácsot, Likert skálát, rangsorolást. A kérdőívet elektronikus úton és formában juttatták el a megjelölt állománycsoportokhoz 2020. február és március hónapban.

tartja a speciális technikai ismereteket a kihallgatásban”¹⁴. Ebből kiindulva a kutatás készítője megállapítja, hogy figyelembe véve az állomány ismeretének e témában mutatott szintjét, az állománynak a kérdéshez való pozitív hozzáállását, s az e témakörben megjelenített kompetencia vélelmzését, hogy az e téren tartandó képzések kiemelt figyelmet, maximális pozitív hozzáállást mutatnának széles körben. A kérdőívet kitöltők által felállított kihallgatási kompetenciarangsorban első helyen a speciális ember- és személyiségpszichológiai ismeret állt, amelyet a kihallgatástaktikai ismeret követett, megelőzve a kihallgatástechnikai, valamint a speciális kommunikációs ismeretet.

A rendőrség bűnügyi szakirányításának gyakorlati tapasztalatai, a kutatások vakító élességgel világítottak rá arra, hogy szervezett és összehangolt multidiszciplináris kihallgatástechnikai képzésre van szükség. Ennek legfontosabb feltétele a megfelelő kihallgatási protokoll kiválasztása volt, amely magyarországi előzmény és szakirodalom hiányában jelentős kihívás volt. Az oktatók már kitértek a kérdéses technikájára, a kihallgatás lépéseire, de strukturált módszertan nem állt rendelkezésre.

Ekkor kapott segítséget a rendőrség a Hintalovon Gyermekjogi Alapítványtól¹⁵, amelynek munkatársai kapcsolatot teremtettek a flamand rendőrség gyermek meghallgatásokat végző speciális csapatának korábbi tagja és tréneré, valamint a magyar rendőrség között. Az alapítvány segítségével és a Flamand Kormány támogatásával meghívott Danny Sluyts 2018-ban több mint száz rendőr, illetve vendégként meghívott bíró, ügyész, igazságügyi pszichológus szakértő előtt mutatta be, hogyan lehet kíméletes, gyermekbarát módon kihallgatni gyermeket. Ez volt az a pont, ahol a gyermekmeghallgató szobákat, illetve a későbbi különleges meghallgató helyiségeket végre elkezdhette a rendőrség valós gyermekbarát tartalommal megtölteni.

A rendőrség alapellátó és a témában rendkívül elhivatott pszichológusaiból, bűnügyi szakembereiből álló képző csapat – az oktatások megindításával párhuzamosan – megkezdte a belső rendőrségi tananyag kidolgozását, összeállítását, amelyhez a nemzetközi szakirodalom tanulmányozása mellett, Danny Sluyts „train the trainers” képzése szolgáltatott alapot. A széles körű szakmai munka eredményeként elkészült a rendőrségi belső tananyag, amely jelen tanulmány írásakor az utolsó, lektorálási fázisában van.

14 Pásztor Attila előadása 2020. június 12-én a Belügyminisztérium Tudományos Tanácsa előtt.

15 Az alapítványt dr. Gyurkó Szilvia hozta létre 2015-ben. „*A Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány küldetése a Magyarországon élő gyerekek jogainak érvényesítése és támogatása. Célunk, hogy a felnőtt társadalom minél szélesebb körben vállaljon felelősséget és tegyen a gyerekek kiegyensúlyozott fejlődéséért. Munkánkat olyan szakemberek segítik, akik hosszú évek óta dolgoznak gyerekekkel, és sikeresen alkalmazzák az Alapítvány által képviselt gyermekjogi megközelítést.*” (URL1).

A kihallgatási protokoll alapja

A kihallgatási protokoll kidolgozásánál a rendőrségi kihallgatás fő célját kellett alapul venni, miszerint a lehető legtöbb hiteles információt kell feltárni és megszerezni. A kihallgatás során a kriminalisztikai ajánlások és a vonatkozó jogszabályok maradéktalan betartása mellett kell a valóságghú tényállást rekonstruálni, szolgálva egyben a gyermekek legjobb érdekét, speciális szükségleteit. A büntetőeljárás során a gyermekek védelmére kell törekednünk, miközben a lehető legtöbb információt próbáljuk meg beszerezni tőlük. Ennek alapján a gyermekek kihallgatásának számos sajátos jellegzetessége van, amelyek betartása speciális ismereteket és kompetenciákat követel meg a kihallgatást végző személytől. A siker feltétele, hogy a környezet a gyermek számára barátságos, ismerős legyen, a kérdések a gyermek számára érthető módon legyenek feltéve, a gyermeket kihallgató rendőr értse a gyermekek nyelvét, a kihallgatás során a rendőr képes legyen többnyire semleges, barátságos módon reagálni.

A bizonyítási eljárásban minden, a kihallgatás során beszerezett információt mérlegelni kell a bizonyítékok rendszerében. Az irányított, zárt kérdések, amelyek a választ már önmaguk is sugallják, a beszerezett információk hitelességét és objektivitását kérdőjelezzik meg. Az ily módon szerzett információk a bizonyítékok sorából kizárhatók. Erre tekintettel kiemelt jelentőségű, hogy az információt objektíven, annak beszennyezése nélkül szerezzük meg, amelyeket a gyermek megoszt velünk, és amelyek tisztázása elsődlegesen kérdések nélkül történik meg. A technikának a szennyeződésmentes információk megszerzését kell biztosítani nemtől, kortól, eljárási pozíciótól és bűncselekménytől függetlenül.

A megfelelő kihallgatási technika alkalmazása és az azt megalapozó elméleti háttér ismerete nélkülözhetetlen a traumatizált gyermekek kihallgatásakor. Alapszükséglet tehát a komoly elméleti háttér, melynek célja, hogy támpontot nyújtson a gyermekek tipikus és atipikus fejlődésének, mentális zavarainak és bántalmazásának megismeréséhez. Nem kell koherens és átfogó ismereteket nyújtani, de fel kell hívni a figyelmet néhány fogalomra és pszichológiai jelenségre. A fejlődési szakaszokat komplexen kell áttekinteni életkori bontásban, érintve a kognitív, a pszichoszexuális, szociális, nyelvi és emlékezeti fejlődés releváns kérdéseit, de ezen tárgykörök általános áttekintése és a kihallgatás szempontjából további fontos kérdései több helyen is meg kell, hogy jelenjenek.

Ahhoz, hogy megfelelően kérdezzünk és valós információkat kapjunk, elengedhetetlen a gyermek kognitív képességeinek ismerete. Ha nem vagyunk tisztában ezzel, a kihallgatás tévútra mehet, valótlan adatokat kaphatunk, miközben a gyermek számára stresszessé válhat a kihallgatás. Például, tudnunk kell,

hogyan a „Miért?” kérdéseinkre a gyermek tud-e válaszolni, feltehetünk-e neki ilyen kérdéseket az adott életkorban.

A traumatizált gyermekek leggyakrabban nemi erkölcs elleni cselekmények sértettjei, így a valóságghú tényállás feltárása érdekében a gyermek szexuális kapcsolatos ismereteiről, az ehhez kapcsolódó viselkedési formáiról is rendelkezünk kell tudással.

A kihallgatási technika egyik alapköve az emlékezet sajátosságának ismerete. A kihallgatás során az elkövetőről minél többet szeretnénk megtudni a beazonosításához, azonban ehhez hiába várunk tökéletes személyleírást a gyermektől. A gyermek az általunk feltett kérdésre adott válaszát tévesen tényként kezelhetjük, ha nem vagyunk tisztában azzal, hogy a gyermek válaszában szereplő adatok forrásával ő nincs tisztában, és a nem személyes tapasztalatot – például amit mástól hallott – sajátjaként adhatja elő. Azt, hogy egy gyermek jól strukturált, összeszedett elbeszélést ad a vele történekről, vagy életkorának nem megfelelő nyelvezetet, kifejezéseket használ, észlelhetjük, ha tisztában vagyunk a nyelvi fejlődés életkori sajátosságaival. Ismernünk kell, hogy mit és hogyan kérdezhünk, milyen kifejezéseket használhatunk, hogy a gyermek megértsen minket és mi is jól értsük őt. A fentiek megismerése fontos a kihallgatás tervezéséhez és kivitelezéséhez, a gyermektől kapható információ megszerzése helyes módjának megválasztásához, és kiemelt fontosságú abban, hogy a gyermekek legjobb érdeke szerint járjunk el.

Természetesen a képzéseken és a tananyagban bemutatott szakaszok nem tekinthetők egymástól élesen elválaszthatónak, az átmenet fokozatos és számos egyedi jellemző befolyásolhatja. Mégis fontos, hogy egy gyermek kihallgatása során megpróbáljuk mindezt a kérdések feltételekor, valamint a gyermek válaszában értelmezésekor figyelembe venni.

A tananyag mellékleteként szerepelnek azon mentális zavarok leírásai is, amelyekkel találkozhatunk a gyermekek kihallgatása során. A leírások segítenek a gyermek viselkedésének megértésében, a vele való kommunikációban.

A rendőrség kihallgatási protokollja

A kérdezési technika nem azonos a kihallgatási taktikával, hiszen fókuszában első helyen a gyermek jóléte áll, és nem a jogszabályi keretek között alkalmazott kriminalisztikai mesterkedés, ügyeskedés. A lehető legerősebb tudományos alapokon nyugvó technika mint protokoll az USA Országos Gyermekegészségügyi és Humán Fejlesztési Intézet (National Institute of Child Health and Human Development, NICHD) ([URL2](#)) gyermekeket meghallgató szakemberek

számára készített, a részletes és pontos információk megszerzéséhez hozzásegítő interjúprotokollja. A protokollt azért fejlesztették ki, hogy az interjústratégiákra vonatkozó szakmai ajánlásokat olyan operatív irányelvekké alakítsa át, amelyet a szakemberek használhatnak, miközben a bántalmazásról beszélnek gyermekekkel.

A NICHD protokoll erőssége, hogy figyelembe veszi a három és tizenhét év közötti gyermekek kognitív, nyelvi és érzelmi fejlődését. Ezt egy lépésről-lépésre megvalósuló terv segítségével éri el, lefedve a kihallgatás teljes szakaszát. A protokoll NICHD általi folyamatos tudományos visszaellenőrzése, értékelése azt mutatja ki, hogy a nyílt végű, nem kérdező felkérések, meghívások a történet elmondására pontosabb és szennyezés nélküli – azaz befolyásolásmentes – információkat eredményeznek a kihallgatás során.

A bevezető szakaszban a kihallgató bemutatkozik, tisztázza a gyermek feladatát (az események részletes ismertetésének és az igazmondás szükségességét), elmagyarázza az alapszabályokat és elvárásokat. Vagyis azt, hogy a gyermek mondhatja és mondania kell „én nem emlékszem”, „nem tudom”, „nem értem”, vagy ha szükséges, javítsa ki a kérdezőt. A protokoll olyan kérdéseket is tartalmaz, amelyek célja annak igazolása, hogy a gyerekek megértik az igaz és a hamis állítások közötti különbséget.

A protokoll kiemelten fontos része a bevezető szakaszt követő kapcsolatépítés szakasza, amely két részből áll. Az első célja, hogy nyugodt, támogató környezetet teremtsen a gyermekek számára, és hogy kapcsolatot teremtsen a gyermek és a kérdező között. A második részben arra kéri a gyermekeket, hogy részletesen írják le a közelmúltban tapasztalt semleges eseményeket. Ez a „képzés” arra szolgál, hogy megismertesse a gyermekeket az érdemi szakaszban alkalmazott nyílt végű vizsgálati stratégiákkal, kérdésekkel és technikákkal, miközben bemutatja a tőlük elvárt részletesség szintjét.

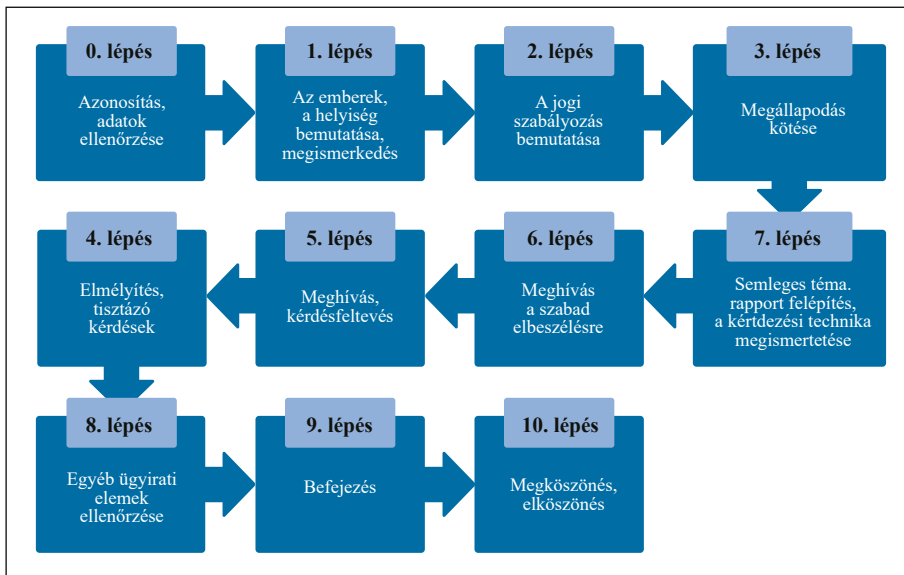
Az interjú az előzetes és az érdemi szakaszai közötti átmeneti szakaszban felkérések¹⁶ sorozatát használja a vizsgált cél esemény(ek) azonosítására nem szuggesztív módon és a lehető legnyitottabb felszólításokkal. A tisztázó, pontosító kérdésekre csak a szabad felidézésű szakasz után kerülhet sor, azonban ezen alkalmazható kérdésekre is pontos leírást ad a technika.

A kihallgatás technikai alapelve a gyermekek speciális szükségleteire épülő befolyásolásmentes kikérdezés. A kihallgató mindig a gyermek által elmondottaktól dolgozik. A technika alapvető jellemzője, hogy a kihallgatás során – elsődlegesen – nem hangoznak el kérdőmondatok. A kérdések elhagyása a zárt,

16 A gyermek által elmondottakat megismételve ösztönzi a gyermeket. Például: „Azt mondtad, hogy..., mondj el erről mindent!”

irányított, szuggesztív kérdések általi befolyásolást, irányítást zárja ki. A kihallgatás során előre meghatározott protokoll szerint, lépésről lépésre halad előre a kikérdezés.

1. számú ábra: A kérdezési technika lépései

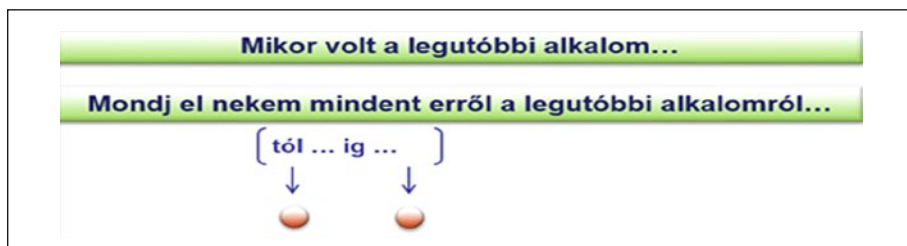
Forrás: A szerző saját szerkesztése.

A folyamat során a kihallgató jegyzeteket készít – nem szakítja félbe a kihallgatott személyt –, melyek alapján szükség esetén további részleteket tár fel.

A kihallgatást követően a folyamatban lévő nyomozás során felbukkanó újabb, a gyermek kikérdezését igénylő kérdések vonatkozásában a gyermek ismételt kihallgatása nem tiltott, azonban annak elkerülésére fokozottan kell törekedni. Ha az ismételt kihallgatás szükséges, akkor annak során csak a tisztázandó kérdésre kell koncentrálni, de a protokoll lépéseinek betartása – annak esetleges értelemszerű rövidítésével – továbbra is kötelező.

A kihallgatási technika lehetőséget ad arra, hogy egy egyszerű „trükkel” még részletesebb információt kapjunk a gyerektől. Ennek lényege, hogy a gyermektől – a szabad elbeszélés fázisában – hallottak alapján egy képzeletbeli idővonalon lineárisan előre haladva, „-tól ...-ig” szakaszokra bontva mondja el az eseményeket.

2. számú ábra: A szegmentálás szerkezete

Forrás: Danny Sluys előadása (2018).

A technika által célunk a személyes, egyedi emlékek előhívása, így a valós múltbeli esemény „újraélése” történik meg a kihallgatás során. Az epizódikus emlékezet olyan emlékek „tárháza”, amelyek az ismeretek elsajátításának kontextusát (személyes aspektusait) is megőrzik. Az emlékek előhívása során egy-egy egyedi emlék, a múlt egyszeri, megkülönböztetett darabjának előkeresése történik meg ilyenkor. Ez az emlékezet őrzi meg az „idő” aspektusát számunkra (például: legutolsó nyaralás emlékei).

3. számú ábra: A szegmentálás folyamata

	Egyszeri történet?	Ismétlődő történet?		
5.	(Mondd tovább!) "Mondd el nekem ... -tól...-ig"	ALTALANOS MEGHÍVÁS UTOLSÓ ALKALOM "Mondd el nekem ... -tól...-ig"	ALTALANOS MEGHÍVÁS ELSO ALKALOM "Mondd el nekem... -tól...-ig"	ALTALANOS MEGHÍVÁS MASIK ALKALOM "Mondd el nekem ... -tól...-ig"
	1x SZEKMENTÁLÁS, MEGHÍVÁS AZ ELMONDÁSRA	Utolsó SZEKMENTÁLÁS, MEGHÍVÁS AZ ELMONDÁSRA	Első SZEKMENTÁLÁS, MEGHÍVÁS AZ ELMONDÁSRA	Másik SZEKMENTÁLÁS, MEGHÍVÁS AZ ELMONDÁSRA
6.	KIEGÉSZÍTÉS már szerepel a szabad elbeszélésben (pontosan ki, hol, mikor...)	KIEGÉSZÍTÉS már szerepel a szabad elbeszélésben (pontosan ki, hol, mikor...)	KIEGÉSZÍTÉS már szerepel a szabad elbeszélésben (pontosan ki, hol, mikor...)	KIEGÉSZÍTÉS már szerepel a szabad elbeszélésben (pontosan ki, hol, mikor...)
7.	ELMELYÍTÉS a szabad elbeszélésen KIVÜLI (egyéb tények? elkövetők? szemtanúk? áldozatok?...)	"Amikor azt mondtad, hogy....." ELMELYÍTÉS a szabad elbeszélésen KIVÜLI nyitott kérdésekre adott válasz (egyéb tények? elkövetők? szemtanúk? áldozatok?...)		
8.	AZ ÜGY EGYEB RÉSZEI	AZ ÜGY EGYEB RÉSZEI		

Forrás: Danny Sluys előadása (2018).

A „szegmentálás” technikája opcionális, ha a kihallgatott vagy a kihallgató nem boldogul vele, a protokollhoz visszatérve a kihallgatás sikeresen lefolytatható.

A Barnahus-módszer

Az igazságszolgáltatás résztvevői, a rendőrök, ügyészek, bírók és a gyermekek a jogalkotótól is kaptak segítséget 2021-ben¹⁷. Az eljárásjogi szabályrendszerbe beépült újítások¹⁸ a gyermekek másodlagos viktimizációjának megelőzését szolgálják és immár multidiszciplináris módszereket alapul véve. Az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem intézményes együttműködését, sőt mi több, egybefonódását az eljárási cselekmények során megteremtette a jogszabály. Bár törvényi szinten módszersemleges a szabályozás, de annak alapja az izlandi Barnahus-módszer (URL3).

Az izlandi modell által létrehozott keretrendszer (URL4) az intézmények közötti megközelítést képviseli, egy fedél alá hozva és összehangolva a gyermekvédelem, az igazságszolgáltatás és az egészségügy feladatát. Teszi ezt gyermekbarát környezetben és átfogó szolgáltatást kínálva. Alapvetése, hogy a bántalmazás kapcsán a gyermektől kapott információ kulcsfontosságú büntetőjogi, gyermekvédelmi és terápiás célokból egyaránt a feltárás és kivizsgálás során. A modell egyedülálló abban, hogy egyarcú és valóban gyermekbarát igazságszolgáltatást teremt. A Barnahus házak gyermekbarát meghallgató- és terápiás szobából, az igazságszolgáltatás szakemberei számára egy zárt láncú videóhálózattal felszerelt monitoring szobából és orvosi vizsgáló helyiségből áll, valamint váró és pihenő helyiségeket is tartalmaznak.

A magyarországi módszersemleges alkalmazás célja a Barnahus standardokkal egyezik. A módszer lényege biztosítani a gyermekek részére, akik erőszak és/vagy szexuális zaklatás áldozataivá válhattak, hogy ne legyenek szükségtelen igénybevételnek kitéve a büntetőeljárási kihallgatások során. Célja egy olyan egyarcú, közös, operatív és szervezeti keretrendszerben történő eljárás, amely lehetővé teszi, hogy a gyermekek retraumatizáció nélkül vehessenek részt a büntetőeljárásokban, és biztosítva legyen a gyermekek védelemhez, segítségnyújtáshoz, a gyermekközpontú igazságszolgáltatáshoz való joga.

A módszer minden gyermek esetében alkalmazható, függetlenül eljárásjogi helyzetüktől. Kiemelt célcsoportja a nemi erkölcs elleni, szexuális bűncselekmények gyermekáldozatai, a különösen sérülékeny csoportba tartozó – életkor,

17 A Be. 2021. január 1-jén hatályba lépő rendelkezései, a 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól, a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárási cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról.

18 Be. 87. §. (1) bekezdés b) pont bb) alpont: az eljárási cselekményt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző vagy jogszabályban meghatározott más szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre. A szaktanácsadó az eljárási cselekmény vezetőjének irányításával végzi tevékenységét, ennek során közvetíti a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyhez intézett kérdéseket és a hatóság egyéb közléseit.

fogyatékossgal élő, hozzátartozó által elkövetett bűncselekmény sértettje, emberkereskedelem sértettje – gyermekek.

Az eljárási törvény által bevezetett módszer alkalmazása során a gyermekek kommunikációjában jártas szakember – a szaktanácsadó – közreműködésével hajtja végre a nyomozó hatóság az eljárási cselekményt. A szaktanácsadó az eljárási cselekmény vezetőjének irányításával mint közreműködő végzi tevékenységét, ennek során közvetíti a gyermek személyhez intézett kérdéseket és a hatóság egyéb közléseit. A nyomozó hatóság feladata az eljárási cselekmény előkészítése, a résztvevők megjelenésének biztosítása, a közreműködő szaktanácsadó megfelelő felkészítése, és hogy az eljárási cselekmény irányát, az elérni kívánt célt meghatározza, az eljárási cselekmény jogszerű végrehajtását (értesítések, figyelmeztetések stb.), valamint rendjének megtartását biztosítsa, az eljárási cselekmény lefolytatását irányítsa.

A szaktanácsadó¹⁹, aki szakmai tudását és módszereit felhasználva működik közre az eljárási cselekményben a gyermekkel történő kommunikáció során. Az eljárási cselekmény végrehajtása minden esetben a nyomozó hatóság feladata, a nyomozó hatóság határozza meg az eljárási cselekmény kereteit, irányát, gondoskodik annak feltételeiről, rendjéről, biztosítja annak jogszerűségét.

Az eljárási cselekmény végrehajtására vonatkozó módszertani elvárás, hogy a kihallgatott gyermek – a kihallgatás, illetve az egyéb eljárási cselekmény keretei között – jellemzően személyesen nem is találkozik az eljáró hatóságok tagjaival. A gyermekkel egy helyiségben jelen lévő szaktanácsadón kívül az eljárási cselekményen részt vevő további személyek – a módszertanhoz igazodóan, ugyanakkor a büntetőeljárásban részt vevő személyek eljárási jogainak biztosítása mellett jellemzően – más helyiségben tartózkodnak, és a gyermek többnyire nem is észleli ezen személyek jelenlétét.

A két helyiség között telekommunikációs eszköz biztosítja a kapcsolatot. A nyomozó hatóság a speciálisan képzett szakemberen – szaktanácsadón – keresztül kommunikál, aki az eljáró szerv instrukcióit követve tolmácsolja a gyermek felé a bizonyítandó tényekkel, körülményekkel kapcsolatos kérdéseket, illetve a hatóság közléseit, ideértve azokat a törvényes figyelmeztetéseket is, amelyek az eljárási cselekmény érvényességét garantálják.

Szaktanácsadók

A jogszabály lehetővé teszi, hogy a gyermek kihallgatása során minden olyan szakmailag megalapozott módszer használható, illetve minden olyan

19 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárási cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról 14/A. § (3) bek. szerint pszichológus vagy pszichiáter.

gyermeklélektanban (gyermekvédelemben) jártas szakember közreműködhet, amelynek vagy akinek közreműködésével elérhető, hogy a gyermeket lehetőség szerint csak egyszer hallgassák meg, és a meghallgatás során szerzett vallomás megalapozott bizonyítékkal szolgáljon a vádemeléshez, ítélethozatalhoz. Szaktanácsadóként az eljárási cselekmény végrehajtásában pszichológus vagy pszichiáter végzettségű személy működhet közre. Azonban arról nem rendelkezett a jogalkotó, hogy melyek azon további kompetenciák, amelyekkel rendelkeznie kell. A módszer gyakorlati alkalmazását kidolgozó szakértői munkacsoport²⁰ egybehangzóan fogalmazta meg, hogy a lélektani ismeretek mellett büntetőjogi, kriminalisztikai, kihallgatástechnikai készségszintű ismeretekkel is rendelkezniük kell a szaktanácsadóknak. Ezen kompetenciák hiányában a szaktanácsadó feladatát nem tudja ellátni, hiszen e nélkül csak „vakon repülne” a kihallgatáson és valós feladatát nem tudja elvégezni. Sem a gyermek, sem az igazságszolgáltatás érdekét nem képes szolgálni.

Mivel a szaktanácsadók képzése nélkül a módszer alkalmazása nem indítható el, ezért képzésüket az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat felkérésére az Országos Rendőr-főkapitányság szervezte meg. Kéthetes képzés keretében átfogó alapszintű elméleti ismereteket szerezhettek a büntetőjog, a büntetőeljárásjog, a kriminálmetodika, a gyermekek kihallgatását befolyásoló lélektani ismeretekről, valamint a szaktanácsadók feladatairól. Tréning formában elsajáthatták Danny Sluys vezetőjével az NICHD kihallgatási protokollon alapuló kihallgatási technikát. Ezzel szinte azonos időben a bűnügyi országos rendőr-főkapitány-helyettes a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán két féléves szakirányú továbbképzés alapítását kezdeményezte „*Bántalmazással érintett gyermekek hatósági meghallgatásában közreműködő szaktanácsadó*” munkacímmel.

Gyermekek kihallgatása a családon belüli erőszak bűncselekménye esetén

A gyermek szükségleteire koncentráló, azt maximálisan szem előtt tartó kihallgatási protokoll, a hozzáértő szakember közreműködése azon esetekben kiemelt fontosságú, ahol a kihallgatás okát képező cselekmény jellegzetességei

20 Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság által kezdeményezett és koordinált munkacsoport, amelynek tagjai az Országos Bírósági Hivatal, a Legfőbb Ügyészség, az Igazságügyi Minisztérium, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, az Országos Kriminológiai Intézet, az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat, a rendőrség munkatársai, valamint igazságügyi orvos, pszichiáter és elmeorvos-szakértők.

alapvetően meghatározzák a kihallgatás menetét, így a családon belül elkövetett cselekmények is. A család mint szociális tényező szerepe jelentős, hiszen a gyermek és az elkövető, valamint a sértett – például, az egyik szülő szintén a bántalmazás elszennvedőjeként – viszonya meghatározó. Olyan személyről, akihez semmilyen előzetes érzelem nem köti a gyermeket, illetve olyan cselekményről, amit kívülállóként észlelt, könnyebben tud objektíven beszélni a gyermek. Azon eseményekről beszélni, amelyek erős érzelmi választ váltottak ki, olyan személyekről, akikhez erős pozitív vagy negatív érzelmek, szálak kötik, a gyermek számára fokozottan traumát okozhatnak, és a gyermek elbeszélésében detektálható lehet az emlékezet, a felidőzés tudattalan torzítása is. Vagyis ezen családon belül elkövetett cselekmények esetén egy más semleges „inerciarendszerben” történt esettel szemben a gyermek által átélt stresszhatás és annak pszichés következményei jelentősebbek lehetnek. A speciális tudással rendelkező szakembernek a kihallgatás során képesnek kell lennie érzékelni és reagálni a gyermek aktuális pszichés állapotára, s határozottan, de nagyfokú empátiával eljárni. A traumát átélt gyermekkel történő kommunikáció során csak a megfelelő elméleti tudással rendelkező szakember ismeri fel az elkerülés, a szégyen, a bűntudat, a kívülállóság és magány mint pszichés tényező az eset feltárását gátló jelenlétét, és tud erre megfelelően reagálni, a bizonytalanság és támasznélküliség érzésében létező gyermeknek nyugodt, biztonságos légkört biztosítani.

Összegzés

A gyermekbarát igazságszolgáltatás alapelveinek csak egyike a gyermek hozzáértő szakember általi kihallgatása, azonban ezen szegmensén – csatornán – keresztül válik szinte minden más alapelv biztosíthatóvá, amely által elengedhetetlen feltétellé válik. A magyar igazságszolgáltatás az elmúlt tíz évben számos jogszabályi és módszertani változtatást tett meg a gyermekek legfőbb érdekének szolgálataért. A gyermekvédelmi, a gyermekjogi szempontok megjelenése, a multidiszciplináris megközelítés a paragrafusok világában új távlatokat nyitott, feladatokat generált és eredményeket hozott. Ma már határozottan kimondható, hogy a gyermekközpontú megközelítés legfontosabb tényezője a gyermekkel kapcsolatba kerülő rendőr személye és az ő szakértelme. A jogszabályok, a kihallgató szobák, a kamerák csak eszközök, amelyek akkor látják el funkciójukat a gyermek érdekében, ha megfelelő személyiségű – tehát mentálhigiénés szempontok alapján kiválasztott és gondozott –, megfelelő elkötelezettségű – tehát motivált és nem csupán akarata ellenére kijelölt –, és megfelelően képzett

– tehát nem csak a megérzéseire, szerencsésebb esetben olvasmányaira támaszkodó – kollégák kezébe adjuk azokat. Az iskolarendszerű képzés – akár szaktanfolyam, akár szaknyomozói felsőfokú képzés formájában – elengedhetetlen, de azon víziót is merjük már megálmodni végre, miszerint területi szerveként „szakegységek”, avagy profi, függetlenített nyomozók álljanak rendelkezésre legalább a súlyosabb traumát elszenvedett gyermekek kihallgatására.

Kétségtelen, hogy a gyermekkihallgatás valódi fejlődésének első határozott lépését a gyermekbarát igazságszolgáltatás évében tettük meg, s nagyon messziről indulva ugyan sokat haladtunk előre, de még tíz év után is az út elején vagyunk.

Felhasznált irodalom

- Gyurkó Sz. (2012). Gyermekbarát igazságszolgáltatás. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 49.* (pp. 107–117). Országos Kriminológiai Intézet.
- Hirtling I. (2022). Gyermekkihallgatás a büntetőeljárásban, a „Barnahus-módszer” bevezetése. In Bánáti J. (Szerk), *Magyar Jog 4.* (pp. 235–242.) Magyar Jogász Egylet.
- Malét-Szabó E. (2014). A gyermekkorúak kihallgatásának és a gyermekmeghallgató szobák használatának pszichológiája. In Szabó V. (Szerk.), *Kriminológiai Közlemények 74.* (pp. 215–224). Magyar Kriminológiai Társaság.
- Nagygyőr Cs. (2014). A gyermekmeghallgató szobák alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai. In Kiss V. (Szerk.), *Kriminológiai Közlemények 74.* (pp. 209–213.) Magyar Kriminológiai Társaság.
- Parti K., Solt Á. & Virág Gy. (2018). Gyermekkorúak meghallgatása a büntetőeljárás során Magyarországon az európai és nemzetközi standardok tükrében. In Vókó Gy. (Szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 55.* (pp. 63–86.) Országos Kriminológiai Intézet.
- Szatmári A. (2019). A különleges bánásmódot igénylő sértettek meghallgatásának bűnüldözési lehetőségei és tapasztalatai a rendőrségi eljárásokban. In Hautzinger Z. & Gaál Gy. (Szerk.), *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXI.* (pp. 181–189). Magyar Hadtudományi Társaság.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány.* <https://hintalovon.hu/>

URL2: *NICHHD Protocol.* <https://nichdprotocol.com/>

URL3: *Child-friendly centre for abuse victims.* <https://www.barnahus.eu/en/>

URL4: *A Barnahus. Minőségi előírások.* https://www.barnahus.eu/en/wp-content/uploads/2020/02/HU_StandardsSummary_FINAL.pdf

Alkalmazott jogszabályok

- 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet a nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól
- 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet az egyes büntetőeljárás cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról
- 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről
2017. évi XC. törvény a Büntetőeljárásról
- 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Nagygyőr Cs. (2022). A gyermekek kihallgatása a nyomozások során. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1653–1670. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.5>

Otthoni erőszakosságok

Domestic Violence

Solt Ágnes

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs
Országos Kriminológiai Intézet
solt@okri.hu

Magyar Tudományos Intézet

Absztrakt

Cél: Az otthon lehet a legmelegebb és legsimogatóbb hely a világon, és lehet a földi pokol színtere is. Hogy egy gyerek milyen otthonba születik, egész életét – és környezete életét is – meghatározza. Minden szeretet, amit ott magába szív, később kiad majd belőle. Minden méreg, amit ott felitának vele, szerte ömlik majd belőle. Ezért a családon belüli erőszak jelenségének visszaszorítása, és a köztudatban ennek elfogadhatatlanná tétele mindennél fontosabb, az egész társadalom mentális és kriminális állapotára döbbenetes hatással van. A négy fal között, a saját otthonában egy felnőtt – belátása szerint – bármit megtehet. Azonban egy bántalmazó szabadsága a gyengébb családtagok rabsága. Az otthoni erőszakosságokról, gyilkosságokról, és a gyermekvédelmi és igazságszolgáltatási rendszer válaszairól írok.

Módszertan: Az elmúlt öt évben a gyermekbántalmazást, ennek kapcsán a kapcsolati erőszakot, illetve a szülők és az újszülöttek sérelmére elkövetett emberöléseket kutattam bűnügyi akták teljes körű elemzése segítségével. A hatalmas irattömeg áttanulmányozását megelőzően sok éven keresztül foglalkoztam a fiatalkori bűnelkövetéssel, amely jelenség szintén a családon belüli erőszakhoz és elhanyagolás témájához vezetett vissza.

Megállapítások: A családon belüli erőszakos jelenségekről bár rengeteg szó esik az elmúlt években, a cinkos hallgatás nem látszik csökkenni, és sem a gyermekvédelmi, sem az igazságszolgáltatási rendszer válaszai nem bizonyulnak kellően hatékonynak az otthoni erőszakosságok megfékezésére.

Érték: Azt remélem, a kutatási eredmények hozzájárulnak a probléma valódi jelentőségének felismeréséhez és kezelésének javításához. A téma életben tartásával és szemléltetésével a közvélemény formálása is cél.

Kulcsszavak: családon belüli erőszak, gyermekbántalmazás, gyermekvédelem, büntetőeljárás

Abstract

Aim: The home can be the warmest and most caressing place in the world and can also be the scene of hell on earth. What kind of home a child was born in determines their entire life - and the life of their environment. All the love they can show during their life is what they once absorbed at home. Every drop of poison they have soaked up back there will flow out of them later. Therefore, curbing the phenomenon of domestic violence and making it unacceptable in the public eye has an overwhelming effect on the mental and criminal state of society as a whole. Between four walls, an adult can do anything at their own discretion, in their own home. But the freedom of an abuser is violating the liberty of the weaker family members. I write about domestic violence, homicide, and responses from the child protective services and the justice system.

Methodology: For the past five years, I have been researching child abuse, relationship violence in connection with it, patricide, and infanticide through a comprehensive analysis of criminal records. Prior to examining the vast number of records, I dealt with juvenile delinquency for many years, a phenomenon that also led me back to the topic of domestic violence and neglect.

Findings: Although there has been a lot of talk about domestic violence in recent years, complicit silence does not appear to be declining, and neither the child protective services' nor the justice system's responses are proving to be effective enough in curbing cases of domestic violence.

Value: I hope the research results will help to recognize the real significance of the problem and improve its management. By keeping the topic alive and illustrating it, the goal is also to form public opinion.

Keywords: domestic violence, child abuse, child protection system, criminal proceedings

A családon belüli erőszak mindenféle formája esetén elmondható, hogy nagyon nagy arányban marad rejtve. Akár testi, akár érzelmi, akár szexuális erőszakról ejtünk szót, mindegyikre jellemző, hogy a külvilág, és különösen a hatóságok kevésbé szereznek tudomást ezekről. Titokban maradnak. Lehet, hogy a titok őrzője maga a család, de előfordul, hogy a szűk környezet az. A szomszéd, ha tud is a bántalmazásról, nem szól. A nagybácsi nem szól, mert ugye nem az ő dolga. Nem az ő gyereke, nem az ő párja. Nem is biztos. Mit lehet tudni, nem

lehet bizonyítani. Meg ha ő maga nem tesz ellene, akkor miért tegyen más. Biztos jó neki. És ha a tragédia megtörténik, akkor jönnek a kérdések: Ki hitte volna? Ki gondolta volna? Hihetetlen!

Mindenféle könnyen bevethető mondás és érv van arra, hogy a környezet miért ne vegye észre vagy miért ne említsen semmit akkor, ha akár a gyermek bántalmazása, akár a párkapcsolati erőszak, vagy idős családtag bántalmazása sejtethető, esetleg nem tagadható a jelek alapján. Úgy tűnik, hiába a meg-megújuló médiakampány, a sok figyelemfelhívó cikk és riasztó hír, amelyek ráirányítják a figyelmet a problémára, és arra, mennyire jelen van a hétköznapjainkban és a környezetünkben, mégsem okoz kirobbanó változást abban, mit gondolunk arról, ez a jelenség mennyire elfogadható vagy elfogadhatatlan. Hogy hol van a határ? Honnantól számít bántalmazásnak? Mikor kell beavatkozni és kinek? Arra próbálok választ találni, honnan ered és miért marad fenn ilyen tartósan a családon belüli bántalmazással kapcsolatban tapasztalható szemérmes elfordulás vagy mély hallgatás.

A családon belüli erőszak jelenségköréből a gyermekbántalmazásról, a párkapcsolati erőszakról, az újszülöttölésről és a szülőgyilkosságokról írok, az ezzel kapcsolatos, és az elmúlt pár évben született kutatásaim alapján. Továbbá arról is, mi a rendszer, a társadalom és a hatóságok válasza ezekre a cselekményekre. Hogyan reagál a közvélemény, a szűkebb és tágabb közeg, illetve az igazságszolgáltatás. És végül: miért ilyen félelmetes a szembesülés azzal, hogy a család maga lehet a legveszélyesebb mótely?

Erőszakosságok a gyermekek sérelmére

A legkiterjedtebb aktavizsgálatot a gyermekbántalmazás körében folytattam. A 2015-ben és 2020-ban jogerőre emelkedett összes, kiskorú veszélyeztetése tárgyában történt elítélések teljes bünyügyi iratait elemeztem az elmúlt négy évben. 2015-ben 961 db, 2020-ban 440 ilyen ügy volt, melyek iratanyagát az Országos Kriminológiai Intézetbe kértük. Amikor 2017-ben elkezdtem ezt a kutatómunkát, arra voltam kíváncsi, milyen az ítélkezési gyakorlat. Azonban az iratokkal közelebről ismerkedve ráébredtem, hogy bűn lenne nem vizsgálni oly sok más tényezőt, amelyekre módot ad az iratanyag. Így végül a kutatás kiterjedt a tipikus esetekre, a jellemző velejárokra, arra, hogy honnan indul egy ilyen ügy, mikor kerül a gyermekvédelem látókörébe, hogyan reagálnak a feltételezett bántalmazásra vagy veszélyeztetésre, kik és milyen hatékonysággal teszik meg jelzéseiket, majd hogyan zajlik a gyakorlatban egy büntetőeljárás, mi történik közben a gyerekekkel és sértettekkel, hogyan alakul az ő életük az

eljárás hatására, és mi történik az elkövetővel, a bántalmazóval. Végül pedig, hogy milyen megyei eltérések tapasztalhatók az egyes elemzett változók terén és a joggyakorlatban, és mi az üzenete annak, ahogyan a rendszer reagál ezekre az esetekre. Az Országos Kriminológiai Intézetbe eljuttatott iratanyag végül 1157 ügyet ölelt fel, amelyekben összesen 1415 elkövetőt vizsgáltam. Érzékel-tetésképpen, ez nagyságrendileg két tonna papír átnézését jelentette.

A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény¹ nem csak a gyermekbántalmazás eseteit öleli fel. Kiskorú veszélyeztetése büntettet követ el az a gyermek nevelésére, gondozására köteles személy, aki a gyermek testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődését veszélyezteti, ezzel kötelességét súlyosan megszegi, valamint az a nagykorú, aki kiskorút szabályszegés vagy bűncselekmény elkövetésére buzdít.

Az aktaelemzés során kiderült, hogy az összes kiskorú veszélyeztetése ügynek körülbelül a harmada vagyon elleni bűncselekmények és garázdaság büntettekkel áll halmazatban, közöttük nagy számban vannak emellett igazolatlan iskolai mulasztásért történt elítélések, és az esetek 40–41%-ában beszélhetünk kifejezetten családon belüli bántalmazásról, gyermekbántalmazásról. A gyermek bántalmazásába – az ügyek ismeretét követően úgy döntöttem – a súlyos elhanyagolást szintén besorolom, hiszen az elhanyagolás, azaz a gondoskodás teljes hiánya a gyermek számára ugyanolyan fájdalmas fizikai és érzelmi sérüléseket okozhat, mint a durva, folyamatosan fenyegető bántalmazás. Látva, hogy az a gyermek, aki nem kap enni, nem kap ruhát a hidegben, akinek fagyási sérülései lesznek, aki a környezete mocska miatt tele van élősködők okozta bőrkiütésekkel és sebekkel, akinek nincsen ágya, ahol alhat, aki nem kap gyógyszert, ha beteg, olyan testi kínokat él át, mint akit durván vernek. Nem látom okát hát annak, hogy a két cselekményt ebben a kontextusban megkülönböztessük egymástól. Különösen és kiváltképp abban az esetben, ha a cselekmény a gondozásra köteles személy részéről szeretetlenséggel és nemtörődömséggel, teljes közönnyel társul. Nem lehet beszélni testi bántalmazásról érzelmi bántalmazás nélkül. Az érzelmi bántás a verés velejárója, amely kiegészül megalázással, megszegyenítéssel. Ezek az esetek azok, ahonnan a gyermek nem kimene-kítése vagy még inkább a bántalmazó nem megfékezése felér a cinkossággal. Hogy a hatóságok és az igazságszolgáltatás hogyan reagál ezekre a helyzetekre, arról később írok.

A gyermekbántalmazás eseteit vizsgálva különös típusosságok és jellegzetes-ségek figyelhetők meg mind az elkövetők szocio-ökonómiai helyzetét és viselkedésmódjait tekintve, mind a sérülékeny családok vonatkozásában, mind pedig a gyermekvédelmi és hatósági intézkedéseket és gyakorlatot illetően.

1 Btk. 208. §.

Az elkövetők között például nagy arányban vannak nők, jóval magasabb az arányuk, mint az összbűnözésben. Az aktákból, az igazságügyi pszichológus szakértői vélemények anamnéziseiből szinte rendre kiderül, hogy a jellemzően gyermekkorukban vagy gyermekkoruk óta folyamatosan bántalmazott, sanyargatott, alázott és súlyosan traumatizált, sérült nők visszatérően megjelennek mint a gyermeküket bántalmazók. (Ugyanők töltik be leggyakrabban a bántalmazó kapcsolatokat bántalmazotti szerepét.) A fiatal életkorban való anyává válás és a sok gyermek szülése szintén visszatérő kísérőjelenség ezekben az esetekben és ebben a körben. Fontos ezt tudni a tanulságok levonásakor. Az ugyanis, hogy a bántalmazók jó része maga is bántalmazott volt, arra utal, hogy egy véget nem érő, generációkon átívelő, mérgező folyamatról beszélünk, ahol generációról generációra hagyományozódik át a méreg, az agresszió, a gyötrelem, a kezeletlen traumatizáltság hatásai és következményei. Adódhat ez akkor, ha a szociális ellátórendszer és a gyermekvédelem nem képes hatékony és valóban működő megoldásokat nyújtani azokban a helyzetekben, amelyekben erre hivatott volna. A családi bántalmazás átörökítését egy hatékony gyermekvédelmi és szociális ellátórendszer segítségével meg lehetne szakítani, amelyet megfelelő oktatási és egészségügyi rendszer vehetne körül, mindennek hiányában azonban hagyjuk újratermelődni a családon belüli erőszakot, ahogyan a cserbenhagyott, bántalmazott gyerekek felnöve akaratlanul áldozatból elkövetővé érik.

Jelen írásban azonban nem célolok az elkövetők sajátosságainak bemutatása, annál is kevésbé, mert csak azokról tudnék beszélni, akik a hatóságok látókörébe kerültek, és jogerősen elítéltek. A látencia mértéke azonban nagyon magas ezekben az ügyekben, és a felderített és befejezett ügyek világítanak rá arra is, mely csoportok maradnak szinte teljes homályban. Kiviláglik, hogy a magasabb társadalmi rétegekbe tartozó bántalmazók és családok ritkán végzik bíróságon. A jó érdekérvényesítési képességű, meggyőző, iskolázott, viselkedni és disztinváltni tudó, ügyes jogi képviselőt felfogadó, manipulatív, másokat megfélemlíteni képes bántalmazó igen jó esélyekkel indul az „örökre titokban maradó bántalmazást elkövetők kategóriájában”. A média és a nyilvánosság segítségével nélkül több, ilyen vonásokkal és jegyekkel jellemezhető bántalmazó személyére és cselekményére vélhetően soha nem derült volna fény. Több oka is van annak, hogy a magasán kvalifikált családokban a gyermekbántalmazás vagy a párkapcsolati erőszak miért maradhat rejtve. Az elkövető rafinált és okos trükkökkel manipulálja, illetve fenyegeti azokat, akiket kontroll alatt tart, ami miatt azok semmitől sem félnek jobban, minthogy az őket megfélemlítő személlyel szembe menjenek, hogy nyíltan felvállalják a konfliktust. Mindeközben a környezet felé rendezett, udvarias, a társadalmi elvárásoknak minden szempontból megfelelő családkép kialakítására törekednek,

amely rendszerint sikerül. Így, ha egyszer el is veti a súlykot a bántalmazó, és olyan sérülést ejt áldozatán, amire mások felfigyelhetnek, senki nem hiszi el, gondolja, hogy ez egy akár évek óta tartó, folyamatos, jól kiépített és körülbástyázott családi terror egyszeri, apró hibája, vagyis a rendes, tisztességes és udvarias családfő „foga fehérje” lenne.

Azokban a családokban, ahol a gyermek fizikai bántalmazása előfordult, és a bántalmazó az apa, jellemzően párkapcsolati erőszak is jelen volt. A családon belüli erőszak esetében jellemző, hogy mindig az erősebb az elkövető és a gyengébb az áldozat. Az erősnek van lehetősége a gyengébbet leuralni, azaz a felnőttek a gyereket – amíg a fizikai erőfölény nem változik meg –, és a férfinek a nőt – amíg a férfi egészséges és ereje teljében van. A párkapcsolati erőszak esetében csak elvétve találkozhatunk olyan esettel, ahol a férfi a bántalmazott, a bántalmazó pedig a nő. A magyarázat egyértelműen a fizikai erőfölényben keresendő. Azokban az esetekben, ahol a nő mint bántalmazó jelent meg, a férfi rendszerint valamilyen fizikai fogyatékossgal élt együtt vagy pszichiátriai kezelt beteg volt. Éppen ezért, mivel a fizikai bántalmazás esetén a testi erőfölény a meghatározó a szerepek kiosztásakor, jellemző, hogy míg a nő a párkapcsolati erőszak esetén általában áldozati szerepben van, addig a gyermekbántalmazás eseteiben sokszor elkövetőként jelenik meg. Akkor viszont, ha kétszülős családról beszélünk, az esetek csaknem kétharmad részében az apa egységesen terrorizálja az egész családot, bár az elítélésekben ez sokszor nem jelenik meg. Gyakran tapasztalható, hogy az anyát éppúgy elítélik ilyenkor amiatt, hogy nem védte meg a gyerekeit a bántalmazástól. Fordított jelenséggel szembesülhetünk, ha azokat a történeteket nézzük, amelyekben szexuális bántalmazás zajlik. Itt az a jellemző, hogy bár pontosan lehet tudni, hogy az anya tudomással bír arról, hogy az apa, nevelőapa szexuálisan használja a gyermeket, mégsem vonják büntetőjogi felelősségre.

A gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények vonatkozásában fájdalmas joghézag tátong a gyermek magzatkori védelmében. A gyermek születését megelőzően semmiféle büntetőjogi következménye nincs annak, ha az anya bántalmazza, esetleg egy életre megnyomorítja gyermekét, amíg az a testében növekszik. Ha olyan életmódot folytat, amely következtében a gyermek sérülten, valamilyen testi fogyatékossgal születik, nem lehet felelősségre vonni az anyát. Ami ennél is kevésbé elfogadható: nincs olyan gyermekvédelemért felelős intézmény, ami kötelezni tudná az anyát a terhesség alatti felelős életvitelre, és a különféle, gyermekekre ártalmas mérgektől való tartózkodásra, amelyek a gyermek születését követően maradandó fogyatékoságokat okozhatnak. A gyermek mindenek felett álló érdeke a jogszabályokat tekintve is csak a születését követően kezdődhet. Ez a szabályozatlanság egyáltalán nincs harmóniában

a magzati élet védelmével², ami alapesetben a terhesség megszakítását a 12. hetet követően tiltja. Nincs összhangban továbbá a gyermekvédelmi törvény-nyel³ és a kiskorú veszélyeztetése esetén kifejeződő jogalkotói szándékkal sem.

Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy bár a családon belüli erőszak minden társadalmi rétegben előfordulhat, az arány nagyon eltérő. Az alacsonyabb társadalmi státuszúak között jóval nagyobb arányú a gyermekbántalmazás és családon belüli testi erőszak, mint a kvalifikált és magas társadalmi státuszúak körében. A magyarázat elég prózai, és nem kell sok szociológiai vagy pszichológiai tanulmányt elolvasni a megfejtéshez. Ugyanígy a jobb módú és tanult ember nagyobb valószínűséggel érzi jól magát és több módszere van a konfliktusok megfelelő kezelésére, a szabad és boldog életre, mint annak, aki napról napra egzisztenciális gondokkal küzd, és sem a szociális készségek, sem az általános tudás tekintetében nem közelíti meg a minimálisan elvárhatót. A tanulatlan és megélhetési nehézségekkel küszködő személy az, aki a frusztráció és nehézségek miatt nagyobb eséllyel válik bántalmazóvá, akinek az eszköztárában a konfliktusok megoldásához a nyers fizikai erőn kívül sokszor nem található más „szerszámot”.

A szülő- és újszülött gyilkosságok háttere

Nagyon érdekes, és a családon belüli erőszak összes megjelenési formája esetén valamilyen szövevényes összefüggés mutatkozik a bántalmazás és a titok jelensége között. A titok mint a családi közös tudás és hallgatás valamilyen viszonyban van, és felbukkan mind a párkapcsolati erőszak, mind a gyermekbántalmazás, mind a szülőbántalmazás (Solt, 2019a) eseteiben is. Szerepe azonban eltér. Az általam vizsgált jelenségek közül legerősebben a szülőbántalmazás eseteiben érzékelhető. Ennél a bűncselekménynél jelenik meg a létező talán legnagyobb tabu és a legerősebb szégyen, még abban a szereplőben is, akinek a sérelmére elkövetik a cselekményt. A szülő. Mit érez és mit gondolhat vajon az a szülő, aki szenved az őt terrorizáló gyermekétől – legyen az kiskamasz vagy felnőttkorú személy? Létezhet-e erősebb önvád és valószínűbben megfogalmazódó áldozathibáztatás, mint azokban az esetekben, ahol az elkövető gyermekkoráért és neveltetéséért, jelleme kifejlődéséért az áldozatot tehetik felelőssé? A szégyen és az önhibáztatás, amelyet ilyen esetekben a szülő érezhet, legalább annyira erőteljes és mélyen fájdalmas lehet, mint amelyet a szexuális erőszak

2 1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről.

3 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

áldozatai élhetnek meg. Ezzel magyarázható a széles körű rejtettség, a magas látencia. A szülőbántalmazás egyáltalán nem nemfüggetlen: az áldozatok több mint háromnegyede nő, az elkövetők több mint háromnegyede férfi. Ez hasonlóképpen alakul a szülő sérelmére elkövetett emberölések vonatkozásában is. A szülőbántalmazás akkor vált elterjedtebb társadalmi problémává, amikor az egyszülős családmodellek száma jelentősen megnőtt. Az ilyen családokban előfordult, hogy a kiskamasz fiúgyermek gyakorlatilag átvette, vagy inkább elvette anyja kontrollszeropét, és maga kezdett a család fejeként hatalmat gyakorolni a családban, a korábbi rossz családi minták után (erőszakos, az anyát megvető apafigura) akár fizikai erőszakkal.

A titok épp ilyen szerves része a családnak ott is, ahol a háttérben hosszas tagadás, tudomásul nem vett terhesség áll. A nem kívánt gyermek eltüntetését és a terhesség meg nem történtté tételét várja ilyenkor jellemzően egy kiterjedt család, sokszor apai nagyszülőkkel, egy egész háztartás. Várja ezt egyetlen személytől: attól, aki megesett (Solt, 2019b). Az újszülöttölések esetén jellemzően a hatóságok nem firtatják az esemény előzményeit, a tragédiát is rendre kizárólag az anya egyszemélyes felelősségének tudják be, nem vizsgálják a családtagok közötti kapcsolatot, a dinamikát és a családon belüli erőszakot, ami az újszülöttölést valamilyen formában általában megelőzi. A gyilkossá vált nő rendre dependens, alárendelt szerepet tölt be a családban, önbecsülése alacsony, érdekérvényesítő készsége gyenge.

Látható az egyes eseteket vizsgálva, hogy bármely otthoni bűncselekmény, bármely bántalmazási folyamat helyszínére inkább jellemző a kistelephelyen, családi házban való elkövetés. Ez nem meglepő. Az elszigeteltség, a környezet hallgatása tudja életben tartani és hosszú ideig elhúzódóvá tenni az otthoni erőszak minden formáját. Ez is éppolyan büntett, mint a többi: ha a környezet tagjai egymás előtt felvállalt módon tudomással bírnának róla, nem létezhetne. Fontos kitétel azonban itt az egymás előtt való felvállalás. Ha mindenki tud róla, de mindenki hallgat, a családon belüli erőszak virul.

A bejelentés vagy feljelentés körüli kérdések és tapasztalatok a gyermekbántalmazási ügyekben

De vajon mitől függ az, ha valaki a gyermekbántalmazás tudatában van tesz-e valamit, beleszól-e, vagy vesz egy mély levegőt és elfordul? Először is: mi az a gyermekbántalmazás, és mit gondolunk elfogadhatatlannak? Bár a gyermekvédelmi törvény kimondja, hogy a gyermek testi fenytése zéró tolerancia alá esik, talán nyilvánvaló, hogy egy nevelési célzatú, akár hirtelen felindultságban

elcsattant kisebb ütés a gyermeki ülepen, ha nem is példás, de tolerálható reakció. Semmiképpen sem minősül bűncselekménynek. Pontosan hány ütés fölött számít bántalmazásnak? Pontosan milyen időközönként kell, hogy történjen a bántás? Számít-e a kiabálás? Az üvöltés? Ha lehülyézem hetente egyszer átlagban, vajon az még belefér? Ha gúnynevet ragasztok rá és úgy szólítom, számít? Ha kölcsönösen bántjuk egymást, akkor azt minek nevezzem? A bocsánatkérés ér? Számít a megbánás? Hányszor? Egzakt módon megfogalmazni, pontosan definiálni a gyermek bántalmazását, azt hiszem, reménytelen vállalkozás. Úgy gondolom legpontosabban a jelenlevő vagy a hiányzó érzelmekkel lehet megragadni a lényegét. Ha a gyermek tartósan, hosszú időn keresztül és folyamatosan vagy visszatérően erős félelmet vagy mély szégyent él át a szülő jelenlétében és viselkedésének hatására, ott azt gondolom, joggal beszélhetünk bántalmazó kapcsolatról, gyermekbántalmazásról. Meggyőződésem, hogy önmagában az, ha egy szülő valamely rejtélyes oknál fogva nem szereti a gyermekét, azaz szeretetlenségben tartja, önmagában gyermekbántalmazás. A gyermekbántalmazás és más otthoni erőszakosságok között az a különbség tehető, hogy míg a gyermek és szülő között a kapcsolat természeténél fogva van alá- és fölérendeltségi viszony, addig más családon belüli erőszakkal jellemezhető kapcsolatok esetén önmagában az alá-, fölérendeltség már a bántalmazás keretét adja. A gyermek bántalmazása akkor egyértelmű, ha a gyermek a felnőtt viselkedésének hatására tartós vagy maradandó károsodást szenved. Ez azonban egyértelmű módon csak a testen keletkező sérülésekből vezethető vissza, a lelki bántalmazás életen keresztül tartó lenyomatait legjobb esetben is csak egy pszichológus szakértői véleményben jelennek meg, amely viszont sokkal kevésbé konkrét, pontos, kézzelfogható. A kutatás során azt tapasztaltam, hogy a szülő általi veszélyeztetés mértéke, amelyre sok szakértői vélemény kitér a gyermek vizsgálatát követően, hogy vajon milyen fokban veszélyeztette a szülő a gyermeket, eléri-e a veszélyeztetés mértéke a súlyos fokot vagy az csak közepes, esetleg enyhe, nos, ez jobbára a szakértők egyéni megítélésének a függvénye. Dacára annak, hogy meghatározó jelentősége van annak megítélésében, vajon történt-e bűncselekmény vagy nem.

A gyermekvédelmi rendszer szerepe és működése otthoni erőszak és a gyermek veszélyeztetése eseteiben, az aktavizsgálatok tükrében

Megkerülhetetlen, hogy tisztában legyünk azzal, mi történt, hogy aztán adekvát módon tudjunk beavatkozni rendszerszinten. Amíg nem tudja a gyermekvédelem,

hogy mi történt, addig nem tudja azt sem, mit kell tennie. Sajnos a rengeteg gyermekvédelmi és bűnügyi irat átolvasása után azt láttam, a gyermekvédelem akkor sem tudja, mit tegyen, ha tudja, mi történt (vagy történik) a gyermekkel. A gyermekvédelem és a teljes intézményrendszer működésének magyarázata és hatékonyságának elemzése szintén nem tartozik azon témák közé, amelyek jelen keretek között kifejtethők. Annyit azonban meg kell említeni, hogy nagyon fontos a gyermekbántalmazás eseteiben, és magát a jelenséget definiálva a kérdések megválaszolása: mikor bűn egy jelzés meg nem tétele? Mikor bűn a gyermeket abban a közegben hagyni, ahol bántalmazzák? Meddig remélhető a változás, amikor a szülőt, aki rosszul szereti a gyermekét vagy nem tud megfelelően gondoskodni róla, meg kell támogatni és tanítani kell; és hol a határ, amikor ki kell mondani a szülő nevelési alkalmatlanságát és azt, hogy a gyermeknek nem szabad a vér szerinti családjában maradnia? Hány esélyt kaphat a szülő? Mindezen dilemmák közben az óra jár, az idő telik, és lehet tudni, hogy a sokáig szélsőségesen elhanyagoltságban élő vagy durva bántalmazást éveken keresztül elszenvedő, kiskamaszkorba érő gyermekekkel szemben a szakellátás már tehetetlen, visszafordíthatatlanok a családban elszenvedett károk. Annyit tudhatunk biztosan, hogy ahol a gyermek szeretetlenségben van tartva, ahol folyamatos rettegésben él vagy a szerető gondoskodás teljes hiányában, ott egyértelműen és minél korábban kell gyökeresen változtatni a gyermek környezetén. A kiemelés követően azonban a gyermeket „be is kell emelni” valahová, és nem állnak sorba a politraumatizált gyermekeket befogadni hivatott szerető és gondoskodó családok és nevelőszülők.

Alapvetően az otthon elkövetett erőszakosságok nem a büntetőjog segítségével orvosolhatók, hiszen legtöbbször nagyon sokféle szociális és lélektani szál gabalyodik össze és ágyaz meg a jelenségnek. Azonban van az az állapot és helyzet, amelynek azonnali megszüntetése a cél, és amely esetén igenis megkerülhetetlen a büntető igazságszolgáltatás bevonása.

Az elemzésben kiemelt figyelem esett arra, vajon hogyan nyúl a hatóság ezen kényes ügyek felé, mit kezd a négy fal közötti bűnökkel. Még mielőtt a hatóságok látókörébe kerülhetnek, a gyermekvédelmi jelzőrendszernek biztosan találkoznia kell például a gyermekekkel, és az ellenük elkövetett brutalitással. A jelzések azonban sok esetben nem váltják be a hozzájuk fűzött reményeket. Sőt, a hozzájuk fűzött remények mára már elhalványulni látszanak a tapasztalás miatt, hogy azokban az esetekben, ahol igazán nagy a baj, ahol a család igazán és mélységesen mérgező, ott a gyermekek jóléte, vagy legalább védelme érdekében megtett gyermekvédelmi lépések hatékonysága, működőképessége igencsak bizonytalan. A jelzések hatására esetleg védelembe vett gyermek esetében is csak azt látni, hogy az intézkedés mellett következnek be tragédiák,

hogy a védelembé vétel éveikig fennáll megfogható eredmény nélkül, hogy az alapellátás keretein belül sem a család gondozása nem képes elegendő segítséget nyújtani, sem megfelelő helyet találni a gyermek számára családban vagy a szakellátásban. Vannak egyéni sikertörténetek, és hála az elhivatott szakemberek kitartásának esetenként meg lehet menteni egy-egy gyermeket ott, ahol a családot egyben már nem lehetett megmenteni. Rendszerszinten azonban nem a sikerektől hangos a gyermekvédelem. Mivel a téma önmagában is több kötetnyi könyvet megtölthetne – jelen írás keretei viszont szorosra szabottak –, tartózkodnom kell a további, félig sem kifejtett és csak érintőlegesen említett jellegzetes mozzanattól és eseménylánctól, amelyek a hosszan elhúzódó gyermekbántalmazás eseteiben rendre felbukkannak.

A nyomozó hatóság és a büntető-igazságszolgáltatás szerepe és hatása az otthoni erőszakos folyamatokra

A nyomozó hatóság az ügyiratok és jegyzőkönyvek alapján még küzd a kapcsolati erőszak és tulajdonképpen minden családon belüli erőszak körébe sorolható jelenség felismerésével, vagy ha nem a felismeréssel, de a megalapozott bizonyításával, ennek módszereivel biztosan. A családtagok közötti bántalmazás és erőszak kevésbé kedvelt nyomozási feladatként is, egyrészt, mert jellemzően csak vallomások szolgálnak bizonyítékként, tagadások és állítások feszülnek egymásnak, másrészt a sérült és félénk, sokszor szégyennel telt és halálra rémült áldozatok, sértettek nem viselkednek jeles információforrásként. Két tanúvallomás között pontosan abba a háztartásba térnek vissza, ahova a bántalmazó is. Bár a megelőző távoltartás éppen ezt a dilemmát hivatott feloldani, mivel 30, 60 napra hozható, nincs szerepe egy elhúzódó eljárás esetén. Márpedig az eljárások elhúzódnak. A vádemeléstől az ítélethirdetésig jellemzően egy és három év között mozognak a gyermekbántalmazási ügyek, de van, hogy ezt az időszakot többéves nyomozás előzi meg. A többéves nyomozás során jellemzően vannak nyomozati cselekmények, és köztük hosszú, néma epizódok. A hosszas büntetőeljárás ugyan a bántalmazónak sem kellemes, a bántalmazottaknak azonban általában az addigi legerősebb rettegéssel és félelemmel átszőtt időszakot jelenti, mivel nyíltan felvállalták ellenállásukat az őket terrorizáló személlyel szemben. A legsúlyosabb fenyegetéseknek és erőszakosságnak, de az emberölésnek is ebben az időszakban van a legnagyobb valószínűsége.

A nyomozás és a büntetőeljárás folyamán a meghallgatások, bár a különleges bánásmódot igénylő sértett tanút már kiemelten kezeli az büntetőeljárás jog, még mindig csak lehetséges, nem kötelező elemei vannak, és a gyakorlatban

nem mindig érzékelhető a sértett kímélete, vagy egyáltalán a szempont jelentősége. Amíg a sérülékeny csoportokra vonatkozó szabályok csak lehetőségként, nem feltételként jelennek meg, amíg a szemléletformáló képzés nem előfeltétele a meghallgatásnak a szakemberek körében, és amíg a kép- és hangrögzítés elkészítése vagy lejátszásának feltételei nem adóttak széles körben az igazságszolgáltatás szereplői számára, addig a sértett védelme és kímélete, a megkülönböztetett bánásmód csak remény lehet. Ha például egy gyermekbántalmazási ügyben az összes gyermekvédelmi irat, amelyben a helyzet és a cselekmények jól körüljártak, többszöri környezeti tanulmánnyal, esetkonferenciák jegyzőkönyveivel, pszichológus szakértői véleményekkel és a gyermekjóléti szolgálat, központ feljegyzéseivel, pedagógusi véleményekkel együtt rendelkezésre állna, akkor a gyermeket nem kellene meghallgatni többször, hiszen elegendő információ lenne. Ráadásul, a többszöri vallomások és vizsgálatok megbízhatósága folyamatosan csökken. A gyermek szuggesztibilis, azaz hajlamos külső forrásból jövő félrevezető információt beépíteni a személyes felidézésébe, így idővel, többszöri nem szakszerű meghallgatás után hamis emlékkép jöhet létre, amelyről aztán még egy pszichológus szakértő sem tudja megmondani, hogy a gyermek vallomása szerinti emlékkép hamis vagy autentikus, valódi-e. A speciális eljárási szabályok nem megfelelő alkalmazása, az eljárási garanciák formális betartása, illetve a meghallgatások, kihallgatások szakszerűtlen gyakorlata „tragikus következményekkel” jár. A formális eljárási garanciák e körben éppen a sértett végzálásához vezetnek, valójában megsemmisítheti a különleges bánásmód által elérni kívánt elveket. Ha egy sértett tanúnak a meghallgatás során nem tudja a hatóság garantálni az érzelmi biztonság megteremtését, akkor a vallomásokkal nem éri el a célját sem a nyomozó hatóság, sem az ügyészség, sem a bíróság. A sértett pszichológiai biztonságba helyezésével, abban tartásával tudjuk elérni, hogy a tőle várható bizonyító erejű vallomást képes legyen megtenni. Amíg ez számára nincs garantálva, a vallomások minősége és bizonyítékként való felhasználása összehasonlíthatatlanul korlátozottabb. Ezért minden eljárásbeli szereplőnek alapvető érdeke a sértett érdekének védelme, ha nem a sértett pszichés védelme miatt, akkor a büntető-igazságszolgáltatás céljainak elérése érdekében.

A büntetéskiszabás

Egy büntett esetén az a társadalmi kíváncsi, hogy a bűnöst büntessék meg. Ennek módja, legszigorúbb formája a szabadságvesztés-büntetés, amikor az elkövetőt eltávolítják a családjából. Minden más bűneset kapcsán rendre ez az elvárás

meg is valósul, kivéve ennél a bűncselekménynél, ahol jellemzően nem az elkövetőt, a bántalmazót, hanem az áldozatot, a bántalmazott gyermeket távolítják el a családjából és a környezetéből. Nem a gyermekverő megy a börtönbe, hanem a gyermeket szállítják el a megszokott környezetéből és életteréből, és kerül gyermekotthonba vagy nevelőszülőhöz. A kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény egytől öt évig büntethető. Halmazatiság, azaz több bűncselekmény együttes elkövetése esetén vagy ha több rendbeli a cselekmény, azaz több gyermek sérelmére követték el a veszélyeztetést, a büntetési tételkeret felső határa emelkedik. A büntetés-kiszabási gyakorlat azonban mást mutat. Bár a kapcsolati erőszakot halmazatban már az esetek nagy részében bizonyítottóság esetén minősítik is, és így a büntethetőség maximuma hét és fél évre emelkedik, amelynek középértéke esetén is csak a végrehajtandó szabadságvesztés-büntetés kiszabására van mód, mégis, az esetek több mint háromnegyed részében maximum felfüggesztett szabadságvesztésre ítélik az elkövetőt. Mit jelent ez? Az a személy, aki a családtagjait terrorban tartja, fenyegeti, és mind fizikailag, mind érzelmileg súlyosan bántalmazza, olyan büntetést kap, amelynek következtében a mindennapi életben gyakorlatilag nem változik semmi: hazamehet és élheti tovább az életét úgy, ahogyan eddig tette. Az a következmény, amivel a büntetőeljárás végére szembesül a bántalmazó, nem más, mint a tettének csaknem következmény nélkülsége. Nem így az áldozatok, a bántalmazottak szemszögéből. A felfüggesztett szabadságvesztéssel, vagyis azzal, hogy az elkövetőt visszaengedve családjába, illetve onnan nem kiemelve, a feljelentéssel magukért kiálló sértettek, akik az eljárás alatt szintén kiszolgáltatottak voltak annak, aki az életüket fenyegeti és emberi méltóságukat csorbítja, azzal szembesülnek az ítélethirdetéskor, hogy nem változik semmi. Hacsak az idő során nevelésbe nem vették a bántalmazott gyermeket, mondván, a családban veszélyeztetve van. Mert ez rendre megtörténik: egy bántalmazó párkapcsolat esetén, ha az anya jelzést tesz, mert már nem bírja tovább, az ügy sok esetben úgy folytatódik, hogy a gyermekeket ideiglenesen kiemelik a családból. Sokszor ezért sem érkezik jelzés az otthon történt brutális erőszakról, mert a nő inkább elvisel mindent, semmint kockáztassa, hogy elszakítják a gyerekeitől. A gyerekek is ezért hallgatnak sokszor. De visszatérve a büntetés-kiszabási gyakorlathoz. Többször szembesültem olyan ítéletekkel, amelyekből kiderül, hogy a bántalmazó már többször volt büntetve erőszakos bűncselekményekért, előfordul, hogy konkrétan kiskorú veszélyeztetése miatt is, ennek ellenére a következő veszélyeztetés büntetést, amit a próbaidő alatt követ el, újra felfüggesztett szabadságvesztésre ítélik. Ez törvénysértő gyakorlat, az azonban nem, ha a próbaidő sikeres elteltét követően újra kiderül a személyről, hogy veri a családtagjait, újabb eljárást követően újra elítélik, és ismét próbaidőre felfüggesztik. A kérdés, vajon milyen prevenciók céllal jár a sorozatos felfüggesztett

szabadságvesztés-büntetés bármilyen elkövető, de különösen a családverő, gyermekbántalmazó számára? A felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés a jogászok értelmezésében szigorú szankció, a legszigorúbb, legsúlyosabb kiszabható büntetés egy formája, amelyben próbaidőre felfüggesztik a szabadságvesztés végrehajtását. Egy nem jogi végzettségű személy számára viszont nem jelent mást, mint az általa elkövetett folyamatos erőszakot követően, a büntetések elmaradása miatt egyfajta visszaigazolást arról, hogy amit tett, azt folytathatja – talán kicsit óvatosabban vagy a bántalmazottak súlyosabb fenyegetésével. Az az üzenete ennek a büntetésnek, hogy az elkövetett cselekmény a társadalomra kevésbé veszélyes, majdhogynem súlytalan, amely elkövethető úgy, hogy az nem jár az elkövető számára érzékelhető vagy őt igazán megkárosító büntetéssel. Miközben a büntető-igazságszolgáltatás és ítélkezés az elmúlt években érzékelhetően szigorodik, a kiskorú veszélyeztetése ügyekben, ezen belül a gyermekbántalmazás, az években keresztül elhúzódó súlyos otthoni erőszakot követő ítélkezési gyakorlat az ellenkező tendenciát mutatja az aktavizsgálat alapján. 2015-ben a vizsgált akták 24%-ában ítélték az elkövetőt végrehajtandó szabadságvesztésre, amely – ismerve az eseteket – érthetetlenül alacsony arány. 2020-ra azonban tovább csökkent: mindössze a terheltek 18%-át küldték a bírók büntetés-végrehajtási intézetbe. Ha az ügyészi indítványokat nézem az látszik, hogy leggyakrabban az ügyészség sem indítványoz – még durva, többféle erőszakkal járó, kínzásnak nevezhető és hosszú éveket tartó esetekben sem – végrehajtandó szabadságvesztést. A büntetés diszfunkcionális, és a gyermek mindenek feletti érdekével összeegyeztethetetlen. Mindeközben 2015-ben jogerőre emelkedett ügyekben a bántalmazott gyermekek 56%-át, 2020-ban pedig a gyermekek 38%-át emelték ki a családjukból (Solt, 2018).⁴ Ha összevetjük tehát, hogy ki az, akit eltávolítanak, inkább az elkövető-e az vagy inkább az áldozat, azt láthatjuk, hogy a terheltek maradnak a családban, az áldozatok viszont eltávolításra kerülnek.

Látva a büntetőeljárás hatásait és az ítélkezési gyakorlatot, ki az a felelős és elhivatott gyermekvédelmi szakember, aki kötelességéhez hűen tiszta szívvel tesz jelzést vagy feljelentést családon belüli erőszak esetén? Mit üzen a rendszer működése a közember számára? Azt, hogy ez a cselekmény a társadalom számára kevésbé veszélyes, hiszen a büntetés enyhe. Legalábbis a gyermekbántalmazás és párkapcsolati erőszak esetén. Ha az erőszak visszafordíthatatlan tragédiába fordul, ha emberéletet követel, a büntetés nem marad el. Vizsgálva a szülőgyilkosság és az újszülöttölés ítéletek büntetési tételeit, azt tapasztaltam, hogy ezek elsősorban az egyes ügyek specifikumai miatt egészen széles skálán mozognak.

4 A 2020-ban jogerőre emelkedett ítéletek büntügyi irataiból készülő kutatási jelentés várható megjelenése 2022. november.

Iszony a felismeréstől, félelem a beismeréstől. Mi lehet az oka a családon belüli erőszakos jelenségekkel szembeni cinkos tapintatnak?

Nagyon különös, hogy dacára annak, hogy a „családon belüli erőszak” kifejezést akaratlanul is unalomig hallhatjuk a médiából, visszhangozza azt a környezet, és sok figyelemfelhívó törekvéssel szembesülünk, valahogyan annak ellenére, hogy a közbeszéd tárgyává vált, alapvetően nem változik sem a megítélése, sem a beavatkozás gyakorisága. Egy-egy durván bántalmazott ember bekiabálja tragédiáját a külvilágba, de ezt úgy tűnik, nem követik sorozatos feljelentések vagy coming out-ok. Nem változik az sem széles e földön, hogy mit gondolunk, vagy hogyan viselkedünk a gyerekek nevelése során, még akkor sem, ha a gyermekvédelmi törvény zéró toleranciát hirdet a gyermekekkel szembeni testi fenyegetés bármely formájával szemben. Mi lehet a lélektani oka annak, hogy mindent megteszünk azért, hogy a család szentsége ne legyen bemocskolva, hogy elhiggyük és el is hitessük a családi boldogságot? Mit jelent nekünk a család?

Kezdetben a szerelem. Tele közös titkokkal. Aztán a házassággal, az elköteleződéssel tulajdonképpen felesküdnék kettejük szövetségére. Családdá alakulnak. Mi történik ez után, hogyan alakulhat át a legbensőségesebb és legmeghittebb közeg valami kevésbé melengetővé? Mi történik, ha a kapcsolat kezd átalakulni, felborul az egyensúly? Ebben a szövetségben, a titkok között megjelennek olyan titkok is, amelyek az egyik fél integritását sértik. Mikor ismeri vajon fel a frissen bántalmazottá váló fél azt, hogy a kapcsolat bántalmazóvá vált? Hogy a szövetség már nem érte, hanem ellene van? Az első felismerés, hogy az eredeti szövetséget a bántalmazóvá váló fél elárulta. A külvilág azonban jellemzően ekkor még mit sem sejt. A második lépés a beismerés. Beismerés a környezetnek. De mikor jön el a pillanat, amikor meg tudja valaki fogalmazni azt, hogy ez már nem egység, szövetség, nem család? Visszaélés a szövetséggel: ez a családon belüli erőszak átka. Ezért nehéz felismerni, beismerni és bizonyítani. Felvállalni ennek bizonyítását harc. Megalázó és méltatlan, mert ellenállás övezi. A családot összetartani érték. Azt szétrombolni bűn. Hogy miért ilyen félelmetes ez a jelenség számunkra? Mivel a család a legbiztonságosabb közeg az egyén számára – definíció szerint annak kell lennie. A család a társadalom legkisebb egysége is. Ha a család megremeg vagy felbomlik, akkor a társadalom legkisebb darabja esik szét. Ezzel pedig az egész társadalom alapegységébe vetett bizalom remeg meg.

Azt remélem, a jelenség elemzésével és komplexitásának bemutatásával hozzájárulhatunk a probléma valódi jelentőségének felismeréséhez, és kezelésének

javításához. A rendszer működési diszfunkcióinak felismerése után pedig változtatni lehet a jobb működés érdekében. Ehhez szeretnék hozzájárulni.

Felhasznált irodalom

Solt Á. (2018). *Bírói ítélkezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában*. Kutatási jelentés. Országos Kriminológiai Intézet. https://www.okri.hu/images/stories/kutatok/soltagnes/kk_vesz_2018_sec.pdf

Solt Á. (2019a). *A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai hátterének vizsgálata*. Kutatási jelentés, kézirat.

Solt Á. (2019b). Az újszülöttek sérelmére elkövetett emberölések jellemzői és az elmúlt évtizedek tendenciája. *Kriminológiai Tanulmányok* 57, 87–104.

Alkalmazott jogszabályok

1992. évi LXXIX. törvény a magzati élet védelméről

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Solt Á. (2022). Otthoni erőszakosságok. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1671–1686. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.6>

A gyerek: érték vagy értékes árucikk?

The Child: Value or a Valuable Commodity?

Windt Szandra

Dr. PhD, tudományos főmunkatárs, főtanácsos
Országos Kriminológiai Intézet
windt@okri.hu

Magyar
Tudományos
Akadémia

Absztrakt

Cél: Ebben a tanulmányban a 2022 tavaszán rendelkezésre álló ismereteket összegezzük az emberkereskedelemmel összefüggésben, különösen azokat az eseteket, amelyekben gyermekekori sértettek voltak. A demográfiai adatok szerint Magyarországon a születésszám csökken, 1981 óta (kisebb-nagyobb megtorpanásokkal) évről évre egyre kevesebb gyermek születik, s akik megszülettek, emiatt még inkább védendő, megóvandó. A gyermekek kiszolgáltatottak, leginkább nekünk, felnőtteknek. Születésük pillanatától bíznak abban, hogy óvni, gondoskodni fognak róluk, ez szükséges az egészséges fejlődésükhöz is. A családtagjaik részéről elszenvedett szexuális kizsákmányolás, bántalmazás különösen hosszú ideig tartó szenvedést okoz, és hosszantartó hatást fejt ki, amelynek árát nemcsak a sértett, de a társadalom egésze is megfizeti.

Módszertan: A tanulmány a rendelkezésre álló nemzetközi és hazai szakirodalom feldolgozása. A jelenség bemutatása statisztikai adatok segítségével készült, kriminológiai és nem gyermekjogi szempontból.

Megállapítások: A gyermekkereskedelemmel kapcsolatban kevés hazai tanulmány jelent meg, kevésbé láthatók a 18 év alatti sértettek a szexuális és a munkacélú kizsákmányolás szempontjából. A szexuális kizsákmányolás áldozataivá főként lányok, míg a munkacélúévá inkább fiúk válnak a statisztikai adatok alapján, ennek ellenére a fiúk szexuális kizsákmányolásáról is szólni kell. A 18 év alattiak sérelmére megvalósított kizsákmányolási célzatú bűncselekmények többségét főleg nem a családtagok valósítják meg, bár sajnálatosan az is előfordul.

Érték: A gyermekkereskedelemmel kapcsolatban kevés hazai összegzés készül: az alábbiakban a szexuális mellett, a munkacélú kizsákmányolásról is szót ejtünk. Ez a tanulmány csak az első lépés, a kutatás tovább folytatódik majd az ellátórendszer tagjaival készített interjúkkal.

Kulcsszavak: emberkereskedelem, gyermek, szülő, Magyarország, áldozat

Abstract

Aim: This study summarises the available knowledge in the context of trafficking in human beings in the spring of 2022, especially those involving child victims. Demographic data show that the birth rate is decreasing in Hungary, with fewer children being born every year since 1981, and those who are born are even more vulnerable and need to be protected. From the moment they are born, they trust that they will be protected and cared for, which is also necessary for their healthy development. The sexual exploitation and abuse suffered at the hands of their family members have a particularly long-lasting suffering and impact, the price of which is paid not only by the victim but also by society as a whole.

Methodology: The study is a review of the available international and national literature, presenting the phenomenon introducing a case study.

Findings: Few domestic studies have been published on child trafficking, and there is little visibility of under-18s as victims of sexual and labour exploitation. The statistics show that the victims of sexual exploitation are mainly girls, while the victims of labour exploitation are mainly boys, but the sexual exploitation of boys should also be reported. The majority of exploitative crimes against under-18s are not mainly committed by family members, although unfortunately this still happens.

Value: Few national summaries of child trafficking are available: here we discuss exploitation for labour purposes as well as sexual exploitation. This study is only the first step, and the research will continue with interviews with members of the care system.

Keywords: trafficking in human beings, child, parent, Hungary, victim

Bevezetés

2022 tavaszán, e sorok írásakor nehezen elképzelhető, de mégis tény, hogy hazánkban is válnak gyermekek szexuális, munka- és egyéb célú kizsákmányolás áldozataivá, sokszor a szüleik aktív közreműködésével. Az alábbi ügyben a szexuális kizsákmányolás áldozata egy 13 éves gyermek, akit az édesapja heti rendszerességgel adott át egy ismeretlen férfinak, s valószínűsíthetően a nővérével ugyanez történt, bár arra csak utaltak az eljárás során.

„2016. és 2017. évben N. G. és élettársa K. M. T-n laktak öt gyermekükkel, köztük K. R., 2003. augusztus 4. napján született sértettel. 2016 novemberében N. G.

megbeszélte K. J.-val, hogy szexuális vágyának kielégítése végett hétvégeként pénzért elviheti K. R.-t. K. J. 2016. november végétől hétvégeként személygépkocsijával megjelent N. G. házában és néhány órára magával vitte a sértettet a T. külterületén található ingatlanába, hogy vele szexuális cselekményeket végezzen. A sértett nem akart elmenni K. J.-val, gyakran sírva tiltakozott, de az apja agresszív magatartása miatt kénytelen volt engedelmeskedni. Előfordult, hogy amikor a kislány megmakacsolta magát, N. G. a ház előtt megpofozta és K. J. gépkocsijához lökdöste, majd oda betuszkolta. N. G. K. R.-t akkor is megpofozta, amikor a kislány visszavitele után K. J. panaszkodott, hogy R. nem tette azt, amit ő akart. K. J. R.-t 2017 júniusáig vitte el heti gyakorisággal addig, míg végül R. a rokonaihoz menekült.”¹

Ebben az ügyben az apa egy idegennek, egy hétvégére átadta a lányát pénzért. Ez a gyermekkereskedelem egyik eklatáns példája. De mi is a gyermekkereskedelem? Sokszor hallani ezt a kifejezést, de keveset tudunk a jelenségről, különösen annak szociológiai jellemzőiről. Egyáltalán ki a gyermek? A később bemutatott nemzetközi dokumentumok egyértelműen fogalmazzák: a gyermek az, aki a 18. életévét még nem töltötte be. Azaz minden 18 év alatti személy vendégszolgálati tevékenység végzésétől (is). Az természetesen egy rendkívül fontos és megkerülhetetlen kérdés, hogy az ember első 18 évében milyen rendkívüli fejlődésen megy keresztül, milyen sokat számít akár egy év is (kisebb korban a hónapok is). Sőt az sem mellékes, hogy milyen módon változott az elmúlt évtizedekben a biológiai érés időszaka, valamint az ehhez való viszonyunk.

Mi a(z) (ember)kereskedelem? A kizsákmányolás kifejezés jobban kifejezi a jelenséget, mint az emberpiacra utaló (és azóta ettől nehezen elrugaszkodó) emberkereskedelem. Az emberkereskedelem során megvalósított bűncselekmények célzatuk/jellegük alapján kb. kétharmaduk szexuális célból történik, így a különböző nemzetközi instrumentumok is erre fókuszálnak leginkább. Sajnálatos azonban, hogy nemcsak az emberkereskedelem nem a legszerencsésebb terminus technicus, a gyermekkereskedelem, a gyermekekkel kapcsolatos szexuális kizsákmányolás fogalma sem egyértelmű. Gyermekkereskedelemnek tekinthetjük a gyermekek adásvételét, a szexuális, a munkacélú és az úgynevezett egyéb célú kizsákmányolást, ha a sértettje 18 év alatti (Hatvani, Sebhelyi & Vaskúti, 2018).

1 Kecskeméti Törvényszék 2.B.218/2019/45. számú ítélete alapján, a Szegedi Ítéltábla másodfokon súlyosította a szülők büntetését. A Bf.III. 162/2020/22. számú ítélet alapján az apával szemben kiszabott szabadságvesztést 12 év 6 hónapra, a közügyektől eltiltás tartamát 10 évre, az anyával (aki valószínűsíthetően kapcsolati erőszak áldozata volt, nem akadályozta a bűncselekményt) szemben kiszabott szabadságvesztés tartamát 5 évre, a közügyektől eltiltás tartamát 4 évre súlyosította. Az apával szemben 140 000 forint összegre vagyonelkobzást rendelt el.

Miért fontos ezzel a jelenséggel foglalkoznunk? A kizsákmányolás az egyéni nehézségeken, egészségügyi és egyéb problémákon túl ösztársadalmi szinten is (pénzben kifejezhető) károkat okoz, nem csak nekik, mindannyiunknak. Az Európai Bizottság (a továbbiakban: Bizottság) készítettett számításokat az emberkereskedelem áldozatainak költségeivel kapcsolatban: a 2020-ban megjelent publikációban a 2016-os áldozati adatokkal számoltak – uniós szinten –, mégis érdemes ezeket az összegeket átgondolni (Study on the economic, 2020). Egy áldozat e szerint a publikáció szerint kb. 112 millió forintba kerül: a gyerekkorú és/vagy női áldozatok még többre (a gyermekek akár 160–170 millió forintba, az euro árfolyam függvényében). Ebbe a megelőzéstől kezdve a büntetőeljárásán át a sértett kieső munkájának értékét, a fizikai és mentális egészségének helyreállításának költségeit mind beleszámítják (Study on the economic, 2020). A bűnelkövető hasznot, előnyt és pénzt szerez, de ennek árát az áldozat mellett a társadalmunk is megfizeti, az általa okozott sérülések hosszú távú hatásai sokszor nem is mérhetők pénzben, különösen akkor nem, ha a sértett sérelmére a gyermeket óvni hivatott családjában valósulnak meg – éppen a szülei által – ezek a bűncselekmények.

Nemzetközi kitekintés

Az elmúlt két évtizedben az emberkereskedelem elleni küzdelmet megalapozó nemzetközi dokumentum, a Palermói Jegyzőkönyv² előremutató, fontos lépés volt 2000-ben, hiszen a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt egészítette ki, s céljaként fogalmazta meg az emberkereskedelem megelőzését és az ellene való fellépést, különös figyelmet fordítva a nőkre és a gyermekekre (Scarpa, 2020). Ugyanakkor az elmúlt húsz évben (is) jelentős mértékű társadalmi, gazdasági változás történt, nem szólva 2022-ben a koronavírus járványról (és annak következményeiről), valamint az ukrán-orosz háborúról.

Sajnálatos, hogy az emberkereskedelem az elmúlt húsz esztendőben még inkább teret nyert, annak ellenére, hogy a szexuális, a munka- és az egyéb célú kizsákmányolás ellen a nemzetközi szervezetek – és ennek hatására a nemzeti szervek is – egyre inkább igyekeznek fellépni, több-kevesebb sikerrel (Third report on the progress, 2020). Ugyanakkor ez a jelenség az offline mellett már az online térben is megjelent. Noha maga a kizsákmányolás az offline térben

2 2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló jegyzőkönyve kihirdetéséről

valószínűleg meg, egyre több cselekmény kapcsolódik hozzá – annak előkészítéseként – a kibertérben, amely további nehézséget jelent felderítési, megelőzési szempontból.

A gyermekek (18 év alattiak) szexuális kizsákmányolása számának növekedése különösen figyelemfelkeltő tendencia, bár korántsem új jelenség, annak kibertérben történő térnyerése az utóbbi évek digitális devianciáinak jelentős részét teszi ki, amely a COVID-19-járvány idején még inkább megerősödött. Az Európai Unióban az emberkereskedelem minden negyedik áldozata gyermek (Az emberkereskedelem elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról, 2021), amely elég indok arra, hogy a döntéshozók még inkább foglalkozzanak ezzel a jelenséggel.

Az Európa Tanács Egyezménye a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen című, úgynevezett Lanzarote-i Egyezményt³ hazánk 2010. november 29-én írta alá, de csak 2015-ben hirdette ki. Ez a dokumentum a gyermekek szexuális kizsákmányolása és szexuális bántalmazása elleni harc megelőző, védelmező és büntetőjogi aspektusaira koncentrált, és létrehoz egy megfigyelő mechanizmust, az úgynevezett Lanzarote Bizottságot.⁴

Ezt követően az Európai Unió is fontosnak tartotta, hogy egy irányelvben (2011/93/EU⁵) minimumszabályokat állapítson meg a bűncselekményi tényállások és szankciók tagállami meghatározására vonatkozóan a gyermekek szexuális bántalmazása és szexuális kizsákmányolása, a gyermekpornográfia, valamint a gyermekkel való szexuális céllal történő kapcsolatfelvétel területén. Ezen irányelv e bűncselekmények megelőzésének és az áldozataik védelmének erősítését szolgáló rendelkezéseket vezet be. A gyermekek szexuális kizsákmányolását érintő bűncselekmények között a gyermekpornográfiával és a gyermekprostitúcióval kapcsolatos magatartásokat említi a 2011/93/EU irányelv (Szabó & Csapucha, 2020a és 2020b).

A gyermekprostitúció (bár már ez a kifejezés szintén nem szerencsés) meghatározása ezen irányelv alapján: „*gyermek felhasználása szexuális cselekményekre, ahol pénzt, egyéb díjazást vagy ellenértéket adnak vagy ígérnek azért cserébe, hogy a gyermek szexuális tevékenységben vegyen részt, függetlenül attól, hogy azt a gyermek vagy harmadik személy számára adják vagy ígérik*”.⁶

A Bizottság hangsúlyozta a 2011/93/EU irányelvben, hogy annak teljes mértékben ki kell egészítenie az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene

3 2007. október 25.

4 A Lanzarote Bizottság az Európa Tanács Lanzarote-i Egyezményének betartását felügyelő szervezete 2019 júniusában adta ki a magyar helyzetre vonatkozó jelentését ([URL1](#)).

5 Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

6 2. cikk d) pont.

folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről szóló, 2011. április 5-i 2011/36/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet, mivel az emberkereskedelem egyes áldozatai egyben szexuális bántalmazás vagy szexuális kizsákmányolás gyermekáldozatai is.

A Bizottság 2016-ban a 2011/36/EU irányelvvel⁷ kapcsolatban készült, úgynevezett átültetési jelentésében éppen emiatt szól a gyermekkereskedelemmel kapcsolatban az uniós jog átültetésében fennálló hiányokról: a különös gyermekvédelmi intézkedésekről, a gyermekkor védelméről és a gyermekek életkorának meghatározásáról, a büntetőeljárás előtti és alatti védelmükről, a feltétel nélküli segítségnyújtás igénybevételéről, a kártérítésről, a büntetés mellőzéséről, a gyermekáldozat családtagjainak nyújtott segítségről és támogatásról, és nem utolsósorban a megelőzésről.⁸

Az Európai Parlament 2017. december 14-i állásfoglalása a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló, 2011. december 13-i 2011/93/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv végrehajtásáról (2015/2129(INI)) szintén említendő fontos mérföldkő. Ebben az Európai Parlament felszólítja az összes uniós intézményt és tagállamot, hogy tegyék meg a megfelelő intézkedéseket a fizikai és pszichológiai erőszak minden formájának megakadályozása érdekében, beleértve a fizikai és szexuális bántalmazást és a szexuális kizsákmányolást, és védjék meg ezektől a gyermekeket; felszólítja az összes uniós intézményt és tagállamot, hogy tegyenek egységes és hatékony lépéseket a szexuális zaklatás és kizsákmányolás felszámolására és általában a gyermekek elleni összes szexuális bűncselekmény felszámolására; felszólítja az uniós intézményeket és a tagállamokat, hogy tekintsék prioritásnak a gyermekek védelmét az olyan politikák meghatározása és végrehajtása során, amelyek negatív hatással lehetnek rájuk.

A jogalkotók mellett, a jogalkalmazók is hangsúlyozzák ezen jelenségek súlyosságát: Az Europol már a 2018-as kiadványában kiemeli: a gyermekek interneten történő szexuális kizsákmányolása a kiberbűnözés egyik legaggasztóbb aspektusa, amely az utóbbi három évben tovább erősödött, sőt a 2021-ben kiadott úgynevezett IOCTA (Internet Organised Crime Threat Assessment) jelentés már részletesen foglalkozik ezzel (Europol, 2021). 2019-ben további két

7 Az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (2011. április 5.).

8 Jelentés az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, valamint az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelvnek való megfeleléshez a 23. cikk (1) bekezdése értelmében szükséges intézkedések tagállamok általi meghozatala mértékének értékeléséről. 2016. (COM/2016/722 final).

fontos dokumentum látott napvilágot: A Tanács⁹ következtetése a gyermekek szexuális zaklatása elleni küzdelemről címmel, amelyben kiemelik, hogy „a gyermekek szexuális zaklatása és szexuális kizsákmányolása elleni küzdelem gyakran jelent egyidejűleg a szervezett bűnözés és az emberkereskedelem elleni küzdelmet is” (A Tanács következtetése, 2019).

Emellett 2019-ben jelent meg az Európai Parlament állásfoglalása¹⁰ a gyermek jogairól szóló ENSZ-egyezmény 30. évfordulója kapcsán a gyermekek jogairól, amely elítéli többek között a gyermekekkel szembeni erőszak minden formáját, beleértve a fizikai, a szexuális és a verbális erőszakot, az online és az offline erőszakot, a prostitúciót és az emberkereskedelmet.¹¹

2020 nyarán a Bizottság elfogadta *A gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelemre irányuló 2020–2025 évekre szóló stratégiáját*. A következő öt évre szóló stratégia már kiemeli, hogy az idő múlása, a módszerek változása miatt a 2011/93/EU irányelv frissítésre szorul. 2019-ben az irányelv megelőzésével kapcsolatos szabályainak át nem ültetése miatt a Bizottság 23 tagállammal szemben kötelezettségszegési eljárást indított. Ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a 2011/93/EU irányelv tagállami végrehajtását le kell zárni.

A 2021 márciusában elfogadott uniós gyermekjogi stratégia preambulumban ez olvasható: „Az elmúlt évtizedekben a Bizottság fontos kezdeményezéseket indított, amelyekkel fellépett a gyermekkereskedelem, a gyermekek szexuális bántalmazása és kizsákmányolása, valamint a gyermekek eltűnése ellen” (Az EU gyermekjogi stratégiája, 2021).

2021 áprilisában a Bizottság a gyermekjogi stratégia után – hosszú idő elteltével – kiadta az emberkereskedelem elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáját is, amelyben 2025-ig határozza meg a prioritásokat, célokat. Az emberkereskedelem elleni stratégiában a Bizottság a bűnüldöző és igazságügyi szervek tagjainak szisztematikus képzése során fogalmazza meg azt (külön definícióként említve a gyermekkereskedelmet), hogy „a kizsákmányolás különböző formáinak (szexuális kizsákmányolás, kényszermunka, kényszerbűnözés, koldulásra kényszerítés, gyermekkereskedelem) céljából megvalósuló emberkereskedelem konkrét jellemzőire kell fókuszálni”, amely szintén arra utal, hogy a gyermekek sérelmére megvalósított ilyen jellegű deliktumok elleni fellépésnek prioritásnak kell lennie (Az emberkereskedelem elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról, 2021).

9 Az Európai Unió Tanácsa.

10 [2019/2876(RSP)] (2019. október 8.).

11 Említendő még ezzel kapcsolatban a 2019. május 24-i ENSZ-határozat: ENSZ, Gazdasági és Szociális Tanács, Bűnmegelőzési és Büntető Igazságügyi Bizottság, Countering child sexual exploitation and sexual abuse online ([URL2](#)).

Gyermekmunka: a gyermekek munkacélú kizsákmányolása

A hazánkban megvalósított munkacélú kizsákmányolás inkább a házi szolgátság, házkörüli munkáltatásként jelenik meg, amely során a sértettek inkább idősebbek, gyermekkorú sértett előfordulása igen ritka volt (Windt, 2021a). A gyermekek munkacélú kizsákmányolása esetében a szexuálisnál is magasabb a látencia. A gyermekek dolgoztatása, koldultatása még inkább rejtve marad, erre vonatkozó hazai adatok szinte egyáltalán nincsenek (Vidra, Baracsi & Sebhelyi, 2015). A rendelkezésre álló kényszermunka (Btk. 193. §) regisztrált bűncselekmények 18 év alatti sértettjeinek száma is alacsony, ők jellemzően 14–17 év közötti fiúk.

A bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás

Az úgynevezett egyéb célú kizsákmányolás körében a bűncselekmény elkövetésére kényszerítés, a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás említendő. A 2011/36/EU irányelv preambulumának (11) bekezdése szerint a „*bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás*” kifejezés azt jelenti, hogy egy adott személyt azáltal zsákmányolnak ki, hogy az elkövető – többek között – zsebtolvajlást, áruházi lopást, kábítószerrel való kereskedést és más hasonló, büntetendő és anyagi haszonnal járó tevékenységet követtet el a sértettel (Rodriguey-Lopez, 2020; Trafficking fo forced Criminal Activities).

2017–2018-ban az európai adatok alapján csupán az emberkereskedelemmel kapcsolatos vádemelések 2%-ában szerepelt a bűncselekményhez kapcsolódó kizsákmányolás (Data Collection on trafficking in human beings in the EU, 2020).

A leggyakoribb bűncselekmények a nemzetközi tapasztalatok alapján: a kábítószerrel kapcsolatos és a vagyon elleni bűncselekményekre történő rábírás (Rodriguey-Lopez, 2020). A magyar kriminálstatisztikai adatok alapján nálunk szintén a vagyon elleni és a különböző kábítószerrel összefüggő bűncselekmények elkövetésére rábírás jellemző, leginkább a családtagok által. Az ilyen, bűnözői életmódra berendezkedett, sokszor diszfunkcionális családban felnövő gyerekek szocializációja szintén hosszútávú következményekkel jár (Solt, 2018).

A magyar jogszabályokban történt változások 2020 óta

A hazai jogalkotás is fontos lépéseket tett a gyermekek szexuális kizsákmányolásának hatékonyabb felszámolása érdekében az utóbbi években. 2020

februárjában hatályba lépett az 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről című dokumentum, amelynek első stratégiai célkitűzése: kiemelt figyelem fordítása az emberkereskedelem 18 év alatti áldozataira. 2022-ben a következő két évre vonatkozóan az 1228/2022. (IV. 14.) Korm. határozat „Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégia végrehajtását szolgáló, 2022–2023 közötti időszakban végrehajtandó intézkedési tervről” című dokumentum szól.

A nemzeti stratégiát követően 2020. március 10-én fogadta el az Országgyűlés Az emberkereskedelem áldozatainak kizsákmányolása elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi V. törvényt, amely a gyermekvédelmi törvény, a szervezett bűnözés elleni fellépésről szóló törvény, a szabálysértési törvény és a büntető törvénykönyv módosítását is tartalmazza. A 2020. évi V. tv. az emberkereskedelem és más tényállások mellett a gyermekprostitúció kihasználását (Btk. 203. §) is módosította, a büntetési tételt megemelte.¹²

Ez alapján a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek szexuális szolgáltatás nyújtására nem ajánlkozhatnak fel, ugyanakkor rögzíti azt is, hogy ezek a kiskorúak nem bűnelkövetők, hanem alapvetően a prostitúció áldozatai, így a fenti tilalom megszegése esetére a javaslat nem ír elő szabálysértési felelősségre vonást. Büntethetőséget kizáró ok, ha a szexuális szolgáltatás nyújtására felajánlkozó személy az elkövetéskor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

Az emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált gyermekekre vonatkozóan (speciális ellátási szükséglet szabályozása, gondozási hely megjelölése) egy új jogintézményt, az általános védelmi intézkedést vezette be a jogalkotó, amelynek keretében a szexuális szolgáltatásra felajánlkozás tilalmát megszegő tizennyolc év alatti, családjában nevelkedő személyt a rendőrség a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény alapján az ideiglenes hatályú elhelyezés szabályai szerint speciális gyermekotthonban helyezi el (Balogh, Huszár & Windt 2020).

12 Az emberkereskedelem tényállását érintően 2020. július elsejétől a kényszermunka tényállás megszűnt és a 192. §-ba került. Valamint ezt megelőzően a gyermekprostitúció kihasználása, törvényi fenyegetettsége nem tükrözött kellően a cselekmény társadalomravesztélyességét.

Európai körkép

A gyermekkereskedelem szignifikáns emelkedése az uniós jelentésekben¹³ olvasható adatokból is világosan kirajzolódik: 2013–2014-ban a regisztrált áldozatok 15%-a (2375) volt gyermekkorú. A migrációs krízis során kísérő nélkül érkező kiskorúak komoly problémát mutattak. 2016 elején a görög partokra érkezők 40%-a volt gyerek. A mediterrán térségben ez még magasabb arányt mutat: az olasz partokhoz érkező összes gyerek 92%-a volt kísérő nélküli kiskorú, akik kiváló célpontjai az emberkereskedőknek (különösen igaz ez a nigériai lányokra). Az áldozatok kb. 29%-a harmadik országból, leginkább Afrikából származik, kiemelkedően sokan Nigériából.

A Bizottság harmadik jelentése az emberkereskedelemmel kapcsolatban 2020. október 20-án jelent meg.¹⁴ Az EU-tagállamok által két év (2017 és 2018) vonatkozásában bejelentett áldozatok teljes száma (14 145¹⁵) magasabb volt az előző jelentési időszakhoz képest (2015-ben és 2016-ban a 27 EU-tagállamban 13 461 volt). Az EU-n belüli emberkereskedelem áldozatainak közel fele uniós polgár. Az áldozatok belső, a saját tagállamukon belüli kereskedelme továbbra is jelentős, az összes uniós áldozat több mint egyharmadát teszik ki (Data Collection on trafficking in human beings in the EU, 2020).

Az abszolút számokhoz képest a lakosságszámhoz viszonyított arányok sokkal többet mondanak: 2017–2018-ban az EU 28 tagállamában az egymillió főre jutó regisztrált áldozatok száma alapján a sorrend Ciprus (168), Egyesült Királyság (91), Magyarország (48), Hollandia (47) és Ausztria (44). Magyarországon egymillió lakosra 48 regisztrált áldozat jutott ebben az időszakban¹⁶, ez alapján megkérdőjelezhetetlen hazánk érintettsége.

A gyerekek aránya az emberkereskedelem áldozatai között állampolgárságuk szerint az EU 28 tagállamában 2017–2018-ban: Magyarország (55%), Észtország (50%), Románia (48%), Egyesült Királyság (43%), Görögország és Portugália (29%).

Ez az arány némi javulást mutat a 2015–2016-os adatokhoz képest: akkor Észtország (83%), Magyarország (63%), Görögország (56%), Lettország (37%) és Hollandia (28%) volt leginkább érintett (Data Collection on trafficking in human beings in the EU, 2020).

13 Ezek az úgynevezett előrehaladási jelentések, amely két év adatait elemzi és mutatja be. Az első 2016-ban jelent meg a 2013–2014-es adatokról. Ezek a jelentések elérhetők ezen az oldalon ([URL3](#)).

14 A 2018–2019-es adatokat várhatóan 2022 őszén publikálja a Bizottság.

15 Az Egyesült Királyság adatait nem számolva, az Európai Unió 27 tagállamában. Az Egyesült Királyságban rendkívül magas volt a regisztrált áldozatok száma ebben az időszakban: 12 123. Az Európai Unió 28 tagállamában így összesen: 26 268 regisztrált áldozat volt (Data Collection on trafficking in human beings in the EU, 2020).

16 2015–2016-ban ez 51 regisztrált áldozat volt.

Az Európai Unió belüli áldozatok nagy részét továbbra is a gyerekek teszik ki. A gyerekáldozatok többsége szexuális kizsákmányolásra irányuló emberkereskedelem áldozatául esett lány volt.

A gyerekek folyamatos jelenléte az emberkereskedelem áldozatai között agasztó tendencia, és ennek ismeretében már érthető, hogy a korábban bemutatott uniós stratégia miért állítja középpontjába a nők és gyerekek védelmét. A gyerekek az összes áldozat közel negyedét teszik ki az EU-ban. A gyermekáldozatok döntő többsége lány (78%). Az összes gyermekáldozat közel 75%-a uniós polgár volt. A nem uniós gyermekáldozatok majdnem háromnegyede (69%) lány. Az EU-n belüli gyermekáldozatok több mint 60%-a szexuális célú emberkereskedelem áldozata volt.

Az összes áldozat 15%-a munkacélú kizsákmányolásnak esett áldozatul uniós szinten 2017–2018 között. A jelentések azt mutatják, hogy az áldozatokat a mezőgazdasági szektorban (ideértve az időszakos munkát), magántulajdonú munkaerő-kölcsönző ügynökségeknél, az építőiparban, a vendéglátásban, a takarítási szektorban, a háztartási munkában, a gondozási szolgáltatásokban, idősothotokban, éjjel-nappali boltokban, pubokban, autómosókban, hulladékgyűjtő és újrafeldolgozási vállalkozásokban, az erdészetben, a textil- és ruháiparban, az élelmiszergyártásban, -feldolgozásban és -csomagolásban zsákmányolták ki.

A munkaerő-kizsákmányolás főként a férfiakat érinti (68%), azonban bizonyos szektorokban inkább a nőket, különösen a házimunkában, az ápoló tevékenységekben és a takarítási szolgáltatásokban. A tagállamok arról is beszámoltak az adatgyűjtés során, hogy egyre több esetben gyerekek estek áldozatul a munkaerő-kizsákmányolásnak.

A magyar adatokról

2013 és 2021 között a sértetté válások száma jelentősen csökkent (míg 2013-ban összesen 19 129 18 év alatti, 2021-ben 5826 vált összesen sértetté¹⁷). Az összes sértett közül összesen kb. 7% 18 év alatti (a 13 év alattiak aránya 3%, a 14–17 éveseké 4%). 2013 és 2020 között rendkívül alacsony volt a hivatalos statisztika a regisztrált emberkereskedelem esetében, a 2021-es adatok már közel 100 regisztrált emberkereskedelmet mutatnak. A korcsoporti megoszlás alapján a 18–24 év közöttiek inkább az áldozatok, a 18 év alattiak közül a 14–17 évesek. A kriminálstatisztikai adatok szerint az emberkereskedelem esetében az

17 2013-ban 10493 13 év alatti, 8636 14–17 év közötti; 2021-ben 2677 13 évnél fiatalabb, 3149 14 és 17 év között.

elkövetők inkább idegenek, a szülők aránya igen alacsony (sok esetben azonban ez adatszolgáltatási hibából is adódik).

Lányok és fiúk: a szomorú különbségek

A diszfunkcionális, bűnözői életmódot folytató családokban felnőők mellett az egyik legfontosabb kiszolgáltatott csoport azon gyerekeké, akik állami gondoskodásban kénytelenek felnőni. Ezek a gyerekek kedvességgel bármire kaphatók, és nagyon könnyen befolyásolhatók, így rendkívül veszélyeztetettek (Borza, 2017). Különösen, amikor elhagyják az állami gondoskodási helynek kijelölt intézményt. A gyermekotthonokból való szökések magas száma különösen aggasztó: 2018-ban ezek száma 18 861 volt a KSH adatai alapján. A szökések idején 218 gyerek követett el bűncselekményt (Szociális Statisztikai Évkönyv 2018). Sajnálatos, hogy a szökések alatt áldozattá vált gyerekek számát nem ismerjük. A nemzetközi statisztikákhoz hasonlóan a négy vagy több alkalommal történő szökés a legjellemzőbb nálunk is: 2018-ban egy alkalommal 883 gyerek szökött meg (2005-ben 639), négy vagy több alkalommal 1506 (2005-ben 638). 2005 és 2018 között a 2015-ös évben volt a legmagasabb az egy alkalommal szökött gyerekek száma, amely a kísérő nélküli kiskorúak és a migrációs válság időszakára vezethető vissza (Windt, 2021a). Az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI) 2020 óta emberkereskedelemmel kapcsolatban lefolytatott kutatásokban a gyermek sértettek jelentős része 24 óránál régebben hagyta el a számára kijelölt állami gondoskodási helyét.

A KSH 2021-re vonatkozó adatai szerint a 18 év alatti magyar fiatalok 51%-a fiú, 49%-a lány (URL4). A 13 évnél fiatalabbak 16%-a Budapesten, 15%-a Pest, 7%-a Borsod-Abaúj-Zemplén, míg 6%-a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében élt 2021-ben (URL5), az emberkereskedelem ezekben a megyékben a legelterjedtebb.

A szexuális kizsákmányolás áldozatai között a lányok többsége mutatható ki, az ő testi fejlettségük, „érintetlenségük”, a „könnyű elérhetőségük” csábító az igénybe vevő, a kliens számára. Kránitz Mariann még 2000-ben, éppen a Belügyi Szemle hasábjain fogalmazta meg azt, hogy a gyermekek esetében nem is beszélhetünk „valódi” prostitúcióról, mivel az ő esetükben „*a prostitúció alapvető ismérvei nem valósulnak meg*” (Kránitz, 2000). Az áruba bocsátott, átadott, a gyermekotthonban szökésben lévő lányok (és fiúk) esetében a fizetésről, az ellenszolgáltatásról is szót kell ejtenünk, akármennyire is nehéz. A gyermekeket „használok” nem tudnának eleget fizetni ahhoz, hogy az általuk okozott kárt enyhíthetnék, mégis szembeötlően „keveset” fizetnek a pénz értékével sokszor

tisztában nem lévő tinédzsereknek. A 2000–3000 forint az általános, az 5000 forint már soknak volt mondható, ezek mellett sokszor egyéb „ajándékokat” is kaptak a gyerekek (például fél doboz cigi, egy zacskó chips stb.). (A tanulmány elején bemutatott esetben az apa szintén jellemzően 5000 forintot, néha többet kapott, amelyet ő kábítószere költött.)

Az OKRI-ban 2020 óta lefolytatott emberkereskedelemmel kapcsolatos kutatásokban a fiú sértettek száma rendkívül alacsony volt (Windt, 2021a).

A statisztikai adatok nyilvánvalóan csak a jéghegy csúcsát mutatják, a látencia mértéke meg sem becsülhető, mégis ez az, amiből ki tudunk indulni, mely némileg kiindulási alapként szolgálhat. A lányok és fiúk áldozattá válása, illetve annak megjelenése a statisztikákban – különösen a témánk szempontjából – elgondolkodtató. A szexuális kizsákmányolás áldozatai jellemzően lányok, a rendelkezésre álló ENYÜBS adatok alapján a regisztrált bűncselekmények közül az általunk e körben említettekben összesen 56 fiú sértettet találunk, amely igen alacsonynak mondható.¹⁸ Ugyanakkor kiemelendő: a kiskorú veszélyeztetése¹⁹ sértettjeinek többsége fiú volt.

„A gyermekprostitúció kihasználása miatt indult ügyek vizsgálata során voltak fiú sértettek is. A homoszexualitással vagy a fiúk prostituálódásával kapcsolatban a szemérmesség, a tabusítás a jellemző attitűd. A fiúk bevonódásának megítélésével, annak megelőzésével kapcsolatban a gyermekvédelemben is sok a teendő: azaz, ha van erről információja, akkor a lányokéhoz hasonló módon kell jelzőrendszeri tagként eljárniuk.” (Windt 2021b). A vizsgálatból kiderült: a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekményt fiúk ellen is megvalósították. A fiú sértetteket tartalmazó ügyekben két nagy csoport körvonalazódott. Egyrészt a gyermekotthonban élő fiúk, akik egymásnak is javasolják az ismert kuncsaftot, a jó üzletet látva a prostituációs tevékenységekben, a másik nagy csoportban voltak azok a fiúgyermek, akiket édesanyjuk egyedül nevel, anyagi gondokkal küzdenek, az édesanya sokat egyedül hagyja őket munkája miatt. Az látszódt, hogy az édesanya nehezen tudja a fiát kordában tartani, nem vagy alig volt eszköze a fiú nevelésében, a család már a gyermekjóléti szolgálat látókörébe került, a szexuális kizsákmányolás azonban sokáig fel sem merült.

A fiúk sértetté válásával kapcsolatban a 2022-ben, a Hintalovon Alapítvány által készített kutatási jelentés is megemlíti, amely szintén felhívja

18 2021-ben: Emberkereskedelem (Btk. 192. §): 4; gyermekprostitúció kihasználása (Btk. 203. §): 19 (a korábbi évekhez képest jelentősen magasabb!); gyermekpornográfia (Btk. 204. §):32; kerítés (Btk. 200. §):1.

19 Csupán egyes szakaszait kértem itt: a Btk. 208. § (2) a), b) bűncselekmények során 82 fiú sértettet regisztráltak.

a figyelmet arra, milyen keveset beszélünk erről, és mennyi teendő van ezen a területen (URL6).

A munkacélú kizsákmányolás során egyértelmű a 14–17 év közötti fiúk sérítetté válása: a gyermekmunka (Btk. 209. §) és a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 208. § 2) a, b szerint] egyes szakaszai alapján a vagyon elleni bűncselekményekre rábírás, felajánlás során.

Összegzés

„A következő évszázad a gyermek évszázada lesz” – jövendölte Ellen Key svéd pedagógus-író 1900-ban megjelent korszakalkotónak nevezhető könyvében. Köztudomású, hogy híressé vált szavait a Harald Grote álnéven publikáló írónőtől kölcsönözte, akinek az *Oroszlánkölykök* című színdarabjának egyik szereplője fogalmazza meg a jóslatot: „A következő évszázad a gyermek évszázada lesz, ahogyan ez az évszázad a nő évszázada volt. Ha pedig a gyermek kivívta jogait, tökéletes lesz az erkölcs is. Mert minden ember tudja, hogy más kötelek fűzik ahhoz az élethez, amelyet ő maga ad, mint amilyen köteleket a társadalom és a törvények kényszerítenek rá.” (Pukánszky, 2000).

2022 tavaszán szerintem egyáltalán nem mondhatjuk azt, hogy a gyermekek jó kezekben vannak, semmi bántódásuk nem eshet, megfelelően féltjük, óvjuk őket, nem válhatnak súlyos bűncselekmények áldozataivá. A gyermekek különösen kiszolgáltatottak nekünk felnőtteknek. Nemcsak a szüleiknek, hanem azoknak is, akiknek feladata róluk gondoskodni, védeni, gyógyítani őket. Itt fontos szólni a gyermekvédelmi rendszer tagjai közötti fokozott és szoros együttműködés szükségességéről, a gyermekjóléti szolgáltatóknak átadott információk fontosságáról, akár jelentéktelennek tűnő – a gyermek körülményeiben, magatartásában észlelt – változások esetén is. Ilyen lehet a gyermek megváltozott viselkedése az iskolában, esetleg új ruhák, értékes tárgyak, telefon megjelenése. Ezeket ismernie, felismernie a felnőtteknek kell. Csak akkor van esély segítő, támogató szolgáltatások, szükséges esetben hatósági intézkedések bevezetésére, a kiskorú áldozattá/bűnelkövetővé válásának megelőzésére, ha a jelzést megfelelő időben és nem csak akkor teszi a kötelezett, ha súlyos veszélyeztetést tapasztal, vagy a gyermek sérelmére vagy általa elkövetett konkrét jogsértés jut a tudomására (Balogh, Huszár & Windt, 2021).

A gyermekek (szexuális és munkacélú) kizsákmányolása összetett, így annak tanulmányozásának is sokoldalúnak kell lennie: nemcsak az emberkereskedelem, de a gyermekprostitúció kihasználása büntett vizsgálata is szükséges, amelyre azonban eddig kevés hangsúlyt fordítottunk. Ezzel kapcsolatban kevés

információ áll rendelkezésre, a gyermekek sérelmére megvalósított emberkereskedelem jelenségéről csekély hiteles, kutatásokon alapuló ismeretünk van. Ez azonban elengedhetetlenül szükséges a megfelelő megelőzési módszertan kidolgozásához, az egységes jogalkalmazói gyakorlat kialakításához, és általában a figyelmük felhívásához.

A széles körű figyelemfelhívás, a társadalmi tudatosság növelés az áldozattá válás megelőzése érdekében szintén nélkülözhetetlen. Számos szépirodalmi mű, regény, és az utóbbi években magyar film is feldolgozta az emberkereskedelem témakörét, külön kiemelném a gyermekek sérelmére megvalósítottról a *Kiállok érted!* című színdarabot (Barabás, 2022).

A testtudat kialakítása, az úgynevezett fehérnemű-szabály minden gyermek számára ismertté tétele, a szexualitással, a testképükkel kapcsolatos felvilágosítás rendkívül fontos (ez az áldozattá, de a későbbi elkövetővé válás megelőzése során is szükséges), nem szólva az online veszélyekről, amelyet sok esetben a szülők helyett az iskoláknak kell megtenniük, különösen amiatt is, mert mint láthattuk, vannak, akik éppen a családtagjaik által válnak áldozattá (Szabó, 2019).

Magyarországon 2021-ben a KSH adatai alapján 1,8 millió gyermek élt, számuk 1981 óta jelentősen csökkent. Emiatt őket különösen óvnunk, védenünk kellene, hogy (mentálisan és fizikailag) egészséges felnőttek legyenek. A gyermekek nem árucikk, a jövőnk záloga, és mindent meg kell tennünk azért, hogy minél több emberben tudatosítsuk: aki még nincs 18 éves, az tabu (Windt, 2021).

Felhasznált irodalom

A Bizottság közleménye az európai parlamentnek, a tanácsnak, az európai gazdasági és szociális bizottságnak és a régiók bizottságának az emberkereskedelem elleni küzdelemre irányuló uniós stratégiáról 2021–2025, Brüsszel, 2021.4.14. COM(2021) 171 final.

A Tanács következtetései a gyermekek szexuális zaklatása elleni küzdelemről, Brüsszel, 2019. október 8. (OR. en) 12862/19.

A gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelemre irányuló 2020–2025 évekre szóló stratégiája, COM (2020) 607 final, Brüsszel, 2020. július 24.

Az EU gyermekjogi stratégiája, COM (2021) 142 final.

Balogh K., Huszár J. & Windt Sz. (2020). Büntetés helyett védelem - egy emberkereskedelmi ügy alapján. *Ügyészek Lapja*, 27(4), 19–34.

Balogh K., Huszár J. & Windt Sz. (2021). Rábírás és/vagy felajánlás, avagy az emberkereskedelem és a kiskorú veszélyeztetése kérdései. *Ügyészségi Szemle*, 6(5), 74–89.

Barabás I. (2022). Kiállok érted! Színdarab és egyéb bűnmegelőzési tevékenységek. *Belügyi Szemle*, 70(2), 247–257. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.2.2>

- Borza B. Z. (2017). Kiszolgáltatott méltóság: vázlat a bentlakásos intézmények lakóinak alapjogi helyzetéről. *Magyar Jog*, 64(1), 11–16.
- Data collection on trafficking in human beings in the EU. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5b93c49f-12a0-11eb-9a54-01aa75cd71a1/language-en/format-PDF/source-256187999>
- Europol (2021). *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA)*.
- Hatvani E., Sebhelyi V. & Vaskuti G. (2018). *Gyermekprostitúció visszaszorítása, gyermekereskedelem. Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság*. http://prekogalfa.hu/documents/efop/TF_GYVGY_PDF.pdf
- Kiss A. (2019). A kiskorú áldozatok kímélete az igazságszolgáltatásban. *Ügyészségi Szemle*, 4(2), 44–52.
- Kránitz M. (2000). A gyermekek szexuális kizsákmányolása: prostitúció, pedofília, pornográfia. *Belügyi Szemle*, 48(4-5), 92–103.
- Polt P. (Főszerk.) (2013). *Új Btk. Kommentár, 4. rész, Különös rész*. Nemzeti Közszerkesztési Tankönyv Kiadó.
- Pukánszky B. (2000). *A gyermek évszázada*. Osiris kiadó.
- Rodriguey-Lopez, S. (2020). Telling Victims from Criminals: Human Trafficking for the purposes of Criminal Exploitation. In Winterdyk, J. & Jones, J. (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking* (pp. 303–318). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_17
- Scarpa, S. (2020). UN Palermo Trafficking Protocol Eighteen years on: a Critique. In Winterdyk, J. & Jones, J. (Eds.), *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking* (pp. 623–640). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_38
- Solt Á. (2018). *Bírói ítélezési gyakorlat a kiskorú veszélyeztetése tárgyában*. Kutatási zárójelentés. https://www.okri.hu/images/stories/kutatok/soltagnes/kk_vesz_2018_sec.pdf
- Study on the economic, social and human costs of trafficking in human beings within the EU (2020). *Office of the European Union*. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/373138c5-0ea4-11eb-bc07-01aa75cd71a1/language-en>
- Szabó J. (2019). *A tizenkét éven aluliak sérelmére elkövetett szexuális erőszak egy aktakutatás eredményei tükrében*. https://www.researchgate.net/publication/339484281_a_tizenket_even_aluliak_serelmere_elkovetett_szexualis_eroszak_egy_aktakutatas_eredmenyei_tukreben_Sexual_violence_against_persons_under_the_age_of_twelve_in_light_of_the_findings_of_a_criminal_case_f
- Szabó J. & Csapucha B. (2020). A gyermekpornográfia büntettének jogalkalmazói gyakorlata, különös tekintettel a bűncselekmény tényállását megvalósító fiatalokúakra I. *Ügyészségi Szemle*, 4(2), 22–37.
- Szabó J. & Csapucha B. (2020). A gyermekpornográfia büntettének jogalkalmazói gyakorlata, különös tekintettel a bűncselekmény tényállását megvalósító fiatalokúakra II. *Ügyészségi Szemle*, 4(3), 6–21.

Szociális Statisztikai Évkönyv (2018). Központi Statisztikai Hivatal.

Third report on the progress made in the fight against trafficking in human beings, 2020., COM (2020) 661 final.

Trafficking for Forced Criminal Activities and Begging in Europe Exploratory Study and Good Practice Examples. http://www.antislavery.org/wp-content/uploads/2017/01/trafficking_for_forced_criminal_activities_and_begging_in_europe.pdf

Vidra Zs., Baracsi K. & Sebhelyi V. (2015). *Child Trafficking in Hungary: Sexual Exploitation, Forced Begging and Pickpocketing*. Center for Policy Studies.

Windt Sz. (2020). A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról. *Ügyészségi Szemle*, 5(4), 42–53.

Windt Sz. (2021a). *A láthatatlan emberek. Az emberkereskedelem jelensége Magyarországon*. Országos Kriminológiai Intézet.

Windt Sz. (2021b). „Aki még nincs 18 éves, az tabu” – egy gyermekprostitúcióról tartott kerekasztal-beszélgetés összefoglalása. *Ügyészek Lapja*, 28(5), 49–55.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Lanzarote Committee*. <https://rm.coe.int/assessment-by-the-lanzarote-committee-of-the-follow-up-given-by-the-hu/168094d2d2>

URL2: *United Nations*. <https://digitallibrary.un.org/record/3828536>

URL3: *Publications*. https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/together-against-trafficking-human-beings/publications_en

URL4: *A lakónépesség korév és nem szerinti megoszlása*. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html

URL5: *A lakónépesség korcsoport, megye és régió szerint*. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0035.html

URL6: *A fiúk nem sírnak – Fiúk szexuális bántalmazása és kizsákmányolása Magyarországon. Hintalovon Alapítvány*. <https://hintalovon.hu/2022/02/03/a-fiuk-nem-sirnak/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Windt Sz. (2022). A gyerek: érték vagy értékes árucikk? *Belügyi Szemle*, 70(8), 1687–1703. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.7>

RECENZIO

Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat Hisz tudjuk, nincs két egyforma ember, de...!?

Domestic violence – when the man is the victim
We know that no two people are the same, but...!?

Hertelendi Lajos

Dr. tanácsadó, kooperatív szerkesztő, rendőr alezredes
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
lajos.hertelendi@bm.gov.hu

Absztrakt

Cél: A recenzió szerzője szakmai és tudományos értékek mentén, valamint a vonatkozó szakterület vizsgálata alapján világit rá a családon belüli erőszak szak- és tudományterületére vonatkozó elméleti és gyakorlati koncepciókra.

Módszertan: A családon belüli erőszak problémája Magyarországon nagyon fontos kérdés, amely cselekmény a legtöbb esetben látenciában marad. A cikk részletesen elemzi és vizsgálja a partnerük által bántalmazott férfiak áldozati szerepének feltárását, és a kutatás eredményeivel bizonyítja, hogy a férfiaknak ugyanúgy joga van a védelemre, segítségre és jogainak érvényesítésére, mint ahogyan a nőknek.

Megállapítások: Egyre gyakrabban hallani a hírekben olyan tudósításokat, melyek a családon belül elkövetett bántalmazásról számolnak be. A tudósításokban szereplő erőszak legtöbb esetben a gyermekek és a nők ellen irányul, elkövetőik férfiak, akik súlyosan megsebesítették, esetleg szexuálisan zaklatták áldozatukat. A családon belüli erőszaknak azonban létezik egy olyan, rejtett oldala, melyről szinte senki, még maguk az áldozatok sem beszélnek. A köztudatban a bántalmazást elsősorban a fizikai erőszakkal azonosítjuk. Sok esetben a verbális agresszió, valamint az ezzel és a fizikai erőszakkal járó lelki sérülések mélyebb nyomot hagynak egy áldozatban, mint a testi fájdalmak.

Érték: A tanulmány egy más szemszögből dolgozza fel a családon belüli erőszak témáját. Azt vizsgálja, milyen az, amikor egy férfi az áldozat. A társadalmi

elvárás szerint a férfi erős, mindent eltűrő személyiség, a sírás nem elfogadott tőle, hiszen az a gyengeség jele. A férfi azt tanulja, abban a tudatban nő fel, hogy egy nőt nem illik bántani. Ehhez az alapvetéshez szinte mindenáron tartja magát, még abban az esetben is, ha partnere agresszíven viselkedik vele. Megalázzottságáról nem beszél, eltűri, hogy felesége/partnere nap, mint nap bántalmazza, akár szóban, akár tetteleg is. Ha önvédelemből visszaütne a nőnek, általában súlyosabb sérülést okozna, mint az általa elszenvedett sebesülés, és ha ezután a nő segítségért fordulna, akkor a férfinak erőszakos cselekmény elkövetése miatt kellene bizonyítania ártatlanságát az igazságszolgáltatás előtt.

Kulcsszavak: családon belüli erőszak, áldozatvédelem, férfi áldozat

Abstract

Aim: The author of the review sheds light on the theoretical and practical concepts related to the professional and scientific field of domestic violence based on professional and academic values and an examination of the relevant field.

Methodology: The problem of domestic violence is a very important issue in Hungary, and in most cases the crime remains latent. The article analyses and examines the role of men who are abused by their partners and proves with the results of the research that men have the same right to protection, help and the enforcement of their rights as women.

Findings: Reports of domestic abuse are becoming more and more common in the news. In most cases, the reported violence is directed against children and women, and the perpetrators are men who have seriously injured or sexually assaulted their victims. However, there is a hidden side to domestic violence that almost no one, not even the victims themselves, talks about. In the public consciousness, abuse is mainly associated with physical violence. In many cases, the verbal aggression and the psychological trauma associated with this and physical violence leave a deeper mark on a victim than the physical pain.

Value: The study provides a different perspective on the issue of domestic violence. It looks at what it is like when a man is the victim. According to social expectations, men are strong, all-tolerant individuals, crying is not accepted from them as it is a sign of weakness. Men are taught to grow up knowing that it is not appropriate to hurt a woman. This is a principle he holds on to almost at all costs, even when his partner is aggressive towards him. He does not talk about his humiliation and tolerates his wife/partner's daily abuse, whether verbal or physical. If he were to strike back in self-defence, he would usually cause more serious injury than the wounds he has suffered, and if she then sought help, he would have to prove his innocence to the justice system for committing a violent offence.

Keywords: domestic violence, victim protection, male victim

A család társadalmunk alapköve és bár ez a nézet kezd elcsépeltté válni, attól még kijelenthető. Olyan egységgel és komplex szervezettel rendelkező sejt, amely nélkül nem alakulhatott volna ki a jelenlegi fejlett civilizáció. A vágy, hogy családban élhessünk, és szeretteink vegyenek körül, az egyik legtermészetesebb és ugyanakkor egyik legmeghatározóbb érzésünk. A család nem csak szeretetet, biztonságot, védelmet nyújtó közösség, hanem sajnos gyakran az erőszak színtere is. A médián keresztül nap mint nap eljut hozzánk a szomorú hír, amely szerint egyre többen esnek áldozatul az erőszaknak. Megindultság és felháborodás kavargat bennünk az ilyen hírek hallatán, különösen akkor, amikor gyermek elhanyagolásáról, bántalmazásáról, kihasználásáról hallunk. Mindazok, akik bármilyen formában találkoznak a családon belüli erőszakkal, sokszor értetlenül állnak a „Ha bántják, miért marad?” kérdése előtt. De vajon ki az, aki marad? Ennek megválaszolásához gondoljuk át a következő kérdéseket is: Ki az, aki fél? Ki van függőségi helyzetben? Kit tartanak ellenőrzés alatt? Ki az, aki a bántalmazást szenvedni el? Ezen erőszakforma elterjedése lényegesen nagyobb, mint amennyire elismerjük, sőt a témát övező elhallgatás és a tagadás semmiképpen sem jelenti azt, hogy az erőszak e formája nem létezik (Hertelendi, 2009).

A családon belüli erőszakra nincs egységes megfogalmazás. Egy olyan látni jelenségről van szó, amely a családok legbensőbb életéhez kapcsolódik, s a színtalpak mögött zajlik. Maga az elkövető és a sértett áldozat is nehezen beszél róla, a privát környezet sérthetlensége pedig sok esetben megakadályozza a segítségkérést vagy segítségnyújtást. Az okokat keresve, viszont kimondható: *„Nincs egyetlen ok, ami megmagyarázná, hogy az egyik ember miért válik erőszakossá, bántalmazóvá, míg a másik személy nem. Az erőszaknak összetett okai vannak szertágazó gyökerekkel – biológiai, társadalmi, kulturális, érzelmi és politikai.”* (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano, 2002). Mindezeket követően, térjünk rá – a témához igenis szorosan kapcsolható tanulmány keretén belül ismertetve – arra, hogy a családon belüli erőszak áldozata férfi is lehet.

Első gondolatként engedjék meg hadd kezdjem azzal, hogy a Belügyi Szemle 68. évfolyamának 4. számában, 2020-ban Varga Szabolcs és Bálint Ágnes Diána tanulmánya a társadalmi elvárások szerinti erős férfit, a mindent eltűrő személyiséget, a gyengeség jelét kevésbé mutató erőt egy másik szemszögből bemutatva, a családon belüli erőszak megvalósulási formáit illetően a bántalmazás sértetteként állítja a középpontba (Varga & Bálint, 2020). A tanulmány első részében leíró jelleggel készült anyag részben olvashatunk a családon belüli erőszak megvalósulási formáiról, amely megnyilvánulhat szóbeli, lelki, testi, szexuális, és

gazdasági-társadalmi erőszak formájában. Ennek során a szerzők nagy gondossággal gyűjtötték össze azokat a magatartási és bántalmazási formákat, amelyek a családon belüli erőszakra jellemző esetek kapcsán előfordulnak, főleg Tamási Erzsébet kriminológus anyagait feldolgozva. Majd magának a bántalmazás folyamatának és következményeinek rövid ismertetésével egészítik ki ismereteinket.

A nők mindig áldozatok, pedig sokszor ők a konfliktusok kezdeményezői – mondta a HVG-nek adott interjúban Tamási Erzsébet kriminológus, majd folytatta: *„A nők életét kutatva rájöttem, hogy valójában a férfiak a gyengébbek, hisz bizonyíthatóan gyakrabban éri őket infarktus, általában rövidebb ideig élnek, inkább lesznek bűnözők, alkoholisták, esetleg öngyilkosok vagy hajléktalanok. Vagyis általában mindenért a férfiak fizetnek inkább – pénzzel, az egészségükkel, az életükkel –, a nők pedig ezt tudomásul veszik. Az ember nem rúghatja fel büntetlenül a saját evolúciós kottáját, mert ha megteszi, fizeti az árát: sivár kapcsolataival, gyerektelenséggel vagy épp magányosan, elválva, agresszív, bűnöző és boldogtalan gyerekekkel. Azt tapasztalom, hogy a karriert építő nők körében a gyerek nem fontos, csak a róla szóló szöveg”* (URL1) – mondja Tamási Erzsébet, az Országos Kriminológiai Intézet főmunkatársa, aki írt tanulmányt a testi fenyegetésről, a vérfertőzésről, a férfiak hajléktalanságáról, a nemek és a terrorizmus kapcsolatáról. Állítása szerint a családban a verekedések egyharmadát a nők kezdik, és a legtöbb esetben ők ütnek először. Arra a felvetésre, hogy nem túlzás-e, hogy a nők verik a férjüket, úgy válaszol: *„Nem. Egyformán verik egymást. Csak a nők kiválóak az érdekérvényesítésben. A társadalom pedig az ,értékesebbet’, a nőt védi, a férfiak elvesztése nem olyan megrendítő. A nők mindig áldozatok, pedig sokszor ők a konfliktusok kezdeményezői.”*

Egy másik jelentős művében, amelyet dr. Bárándy Péter lektorált, a *Bűnös áldozatok – a családon belüli erőszak férfi szereplői* címmel röviden összefoglalva arról ír, hogy a családon belüli erőszak a közfelfogásban a nőekkel és a gyerekekkel szemben megnyilvánuló férfi agressziót jelenti. A partnerek közötti erőszakkal végződő konfliktusok nyilvánosságra kerülő koreográfiája szerint a nők áldozatok, a férfiak elkövetők.

A férfiak bántalmazottként, még inkább áldozatként elvéve fordulnak elő, ha nő kezétől éri őket sérelem, kollektív társadalmi elhallgatás övezi létüket.

Tamási Erzsébet könyve ezt a társadalmi tabut feszegeti, összegzi; a nemzetközi és a hazai kutatások eredményeit nemcsak a férfiak bántalmazó, hanem áldozati szerepében is.

Bemutatja, ahol lehet elemzi a nemek közötti intim kapcsolatban megjelenő erőszak tudomány által elérhető okait, következtetéseit, megoldási kísérleteit.

A kriminológus által festett kép elszomorító, sötét, helyenként reménytelennek tűnik, de felvillantja az élhető, emberibb együttélés lehetőségeit is.

Meggyőződése, a nők és férfiak erőszakmentesebb viszonyát a bűnbakkeresés, a személyes rivalizálás helyett a szakértők, a kutatók, a politikusok és az érintettek közös, felelős gondolkodása teheti könnyebbé.

Az írás szinte biztos, hogy szakmai és olvasói körökben egyaránt heves vitát vált majd ki nemcsak a könyvben kifejtett férfi szerep társadalmi értelmezése okán, de azért is, mert elsőként a magyar szakírók közül, egy nő emel szót a férfiak védelmében.

A tanulmányt író szerzőink az elméleti ismeretanyagot egy empirikus kérdőíves kutatással egészítették ki, amelyben a kutatást egy általuk – a Nők a Nőkért Együtt az Erőszak Ellen Egyesület *Miért marad?* című könyve alapján – összeállított kérdőív segítségével végezték el. A kérdőív a partnerük által bántalmazott férfiaknak szólt, kitöltése anonim módon történt. A kérdéssor 35 kérdésből állt, s Google-úrlapok segítségével állították össze. Feleletválasztós kérdésekkel, lineáris skálákkal, valamint jelölőnégyzetes kérdésekkel dolgoztak, utóbbi esetén több válaszlehetőséget is elfogadtak. Kitöltéséhez az interneten kerestek a témával foglalkozó oldalakat, amelyek saját honlapjukon, illetve Facebook-oldalukon tették közzé a kérdőívet (30 zárt és 5 nyitott kérdés). A kutatás során az alábbi hipotéziseket állították fel.

- H1. A férfi áldozatok többsége nem hagyja el bántalmazó feleségét/partnerét, mellette marad.
- H2. A bántalmazott férfiak többségét az édesanyja bántalmazta gyermekkorában.
- H3. A leggyakoribb férfiak ellen irányuló bántalmazási forma a szóbeli erőszak.
- H4. A bántalmazott férfiak többsége szégyelli és túri a felesége/partnere által alkalmazott erőszakot.

A kérdőív első részében a demográfiai adatokat vizsgálják, majd a bántalmazott férfiak saját, személyes, családon belüli erőszakkal kapcsolatos tapasztalatait, az elkövetett erőszak típusait, családi kapcsolataikat, párkapcsolatuk jellemzőit, az őket támogató személyeket, és az elkövetett erőszak következményeit mutatják be.

Kutatásukban a családon belül elkövetett, nők által férfiaknak okozott bántalmazásokat vizsgálták. Megállapításaik alapján arra szeretnék felhívni a figyelmet, hogy az agresszió e formája is jelen van társadalmukban. A nőkhöz hasonlóan a férfiak is ugyanúgy lehetnek áldozatok és elkövetők is. Ugyanúgy joguk van a védelemre, segítségre és jogaik érvényesítésére a férfiaknak is, mint ahogyan a nőknek. Mind a nők által, mind a nőekkel, gyermekekkel szemben elkövetett bántalmazás bármely formáját nem tartják megengedhetőnek, amellyel

természetesen jómagam is egyetértek. A részletes kutatási adatokat jól feldolgozva elemezték, amely figyelemre méltó.

A témaválasztás továbbra is időszerű. A család mint társadalmunk legkisebb, legfontosabb szerkezeti egysége kiemelten védendő. Az itt megjelenő szeretet és erőszak egyaránt kivetíthető a társadalmi életünkre és életformánkra. Rengeteg hibával dolgozunk és élünk, amelynek nyomai fellelhetők a közéletben. A köztudatban erősíteni kell újra és újra az egymás iránti tisztelet fontosságát, amelynek tartalma az utóbbi időben megkopni látszik nemcsak a családon belül, de a társadalmi együttélés hétköznapijaiban is. Társadalmi rendünk a demokrácia, amelyet oly sokszor a szabadság és a szabad véleménynyilvánítás erejével kötnek össze, már-már háttérbe szorítja az egymás iránti tisztelet fogalmát. Viszont tudomásul kell venni, hogy az alap, amely az embert emberré teszi, az egymás iránti tisztelet és szeretet. A családon belüli erőszak egy olyan jelentős és továbbra is megoldást és hatékony kezelést sürgető társadalmi jelenség, amely megkívánja elsősorban a szakemberek, jogalkotók, jogalkalmazók, a szociális szférában dolgozó munkatársak és nem utolsósorban a társadalom valamennyi tagjának az együttműködését.

Felhasznált irodalom

Hertelendi L. (2009). *Családon belüli erőszak rendőri szemmel*. Szakdolgozat. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, A. J., Zwi, B. A. & Lozano, R. (Eds.) (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.

Varga Sz. & Bálint Á. D. (2020). Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat. *Belügyi Szemle*, 68(4), 9–51. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.4.1>

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Valójában a férfiak a gyengébbek*. https://hvg.hu/plazs/20131113_Valojaban_a_ferfiak_a_gyengebbek

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hertelendi L. (2022). Családon belüli erőszak – amikor a férfi az áldozat. Hisz tudjuk, nincs két egyforma ember, de...!? *Belügyi Szemle*, 70(8), 1705–1710. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.8>

INTERJÚ

„Segíteni igazán csak tettekkel lehet” Interjú dr. Varga Judit igazságügyi miniszterrel a magyarországi áldozatsegítő rendszerről

‘You can only really help with actions’ Interview with dr. Judit Varga, Minister of Justice on the victim support system in Hungary

Hornyik Zsuzsanna

Dr. főszerkesztő-helyettes
Belügyminisztérium,
Belügyi Szemle Szerkesztősége
zsuzsanna.hornyik@bm.gov.hu

Absztrakt

„Az áldozatsegítés nagy hozzáértést igénylő komplex tevékenység, kormányhivatalok, rendőri szervek, egyházak, civil szervezetek együttműködését igényli, hogy a sértettek mielőbb megfelelő, testre szabott segítséghez juthassanak – mondta Varga Judit. Közölte: a kormány célja, hogy 2025-re valamennyi megyeszékhelyen működjön áldozatsegítő központ.” (URL1). A fenti gondolatok 2022. január 10-én, Érden, a második áldozatsegítő pont átadásakor hangzottak el, ahol miniszter asszony a Salgótarjáni Áldozatsegítő Pontot is megemlítette, amelyet szintén a minél gyorsabb ügyintézés és segítségnyújtás érdekében adtak át. A széles körű tájékoztatásnak és sorozatos kampánynak köszönhetően egyre nagyobb számban veszik igénybe az érintettek az áldozatsegítő pontok szolgáltatásait. Arról kérdeztük dr. Varga Judit igazságügyi miniszter asszonyt, hogy milyen újítások, korszerűsítések történtek a pontok megnyitása óta, hányan vették igénybe a kínált szolgáltatásokat, milyen célkitűzéseket fogalmazott meg az Igazságügyi Minisztérium. Az interjút dr. Hornyik Zsuzsanna fő-szerkesztő-helyettes készítette.

Kulcsszavak: interjú, áldozatsegítő rendszer, Magyarország

Abstract

‘Victim assistance is a complex activity that requires a great deal of expertise, the cooperation of government agencies, police forces, churches and NGOs, so that victims can receive appropriate, tailored assistance as soon as possible,’ said Judit Varga. She said the government’s goal is to have victim support centres in all county capitals by 2025. (URL1). The above thoughts were expressed at the inauguration of the second Victim Assistance Point in Érd on 10 January 2022, where the Minister also mentioned the Victim Assistance Point in Salgótarján, which was also inaugurated in order to provide assistance and administration as quickly as possible. Thanks to extensive information and a series of campaigns, the number of people using the services of victim support centres is increasing. We asked the Minister of Justice, Dr. Judit Varga, about the innovations and modernisations that have been made since the opening of the points, how many people have used the services offered, and what the Ministry of Justice’s objectives are. The interview was conducted by dr Zsuzsanna Hornyik, deputy editor-in-chief.

Keywords: interview, victim support system, Hungary

Mikor nyílt az első áldozatsegítő pont? Milyen felismerés, esetsorozat vezetett a létrehozásához?

Az első áldozatsegítő pont 2021. október közepén kezdte meg működését Salgótarjánban. Az állami áldozatsegítés általunk megkezdett fejlesztésében kiemelt jelentőségű elköteleződés, hogy 2025-re valamennyi megyében áldozatsegítő központ nyissa meg kapuját. Annak érdekében, hogy amíg ténylegesen nem működik mind a 19 megyében ilyen központ, az Igazságügyi Minisztérium úgy határozott, hogy áldozatsegítő pontokat nyit azon térségekben, ahol ez szükségesnek mutatkozik. Az eddigi tapasztalatok alapján azt látjuk, hogy a rendőrkapitánysági épületekben kialakított áldozatsegítő pontok létjogosultsága beigazolódott, mind Salgótarjánban, mind Érden keresik a bajba jutottak a kollégáinkat. Csak 2021-ben több mint 18 ezer bajba jutott embertársunknak tudtunk segítséget nyújtani az áldozatsegítő központokban személyesen vagy telefonon, vagy az együttműködő partnereken keresztül.

Milyen tapasztalatok születtek az első központok megnyitását követően?

2017. június 21-én nyílt meg az első, a Budapesti Áldozatsegítő Központ, amelynek kiemelt célja volt a bűncselekmények, valamint a tulajdon elleni szabálysértések következtében megváltozott élethelyzetbe került áldozatok támogatása egyénre szabott lelki-érzelmi segítségnyújtással, valamint az érintettek érdekérvényesítéséhez szükséges tájékoztatással, jogi tanácsadással. 2018 tavaszán az Igazságügyi Minisztérium további két áldozatsegítő központot nyitott Szombathelyen és Miskolcon. 2020-ban Pécsen, Szegeden és Kecskeméten került sor áldozatsegítő központok megnyitására, 2021-ben megnyílt a Veszprémi, a Szolnoki és a Nyíregyházi, 2022 elején pedig a Debreceni és Egri Áldozatsegítő Központ is. A folyamatosan bővülő hálózatunk egyre több áldozatot, segítségre szoruló tud ellátni, ily módon az állam által biztosított áldozatsegítő támogatások egyre több emberhez jutnak el. Azt is tapasztaljuk, hogy ezek az átfogó szemléletű, a bürokratikus, hivatali környezettől eltérő megoldásokkal kialakított központok kiemelt jelentőségűek az érzelmi-lelki segítségnyújtás szempontjából. A kifejezetten erre a célra berendezett és felszerelt, úgynevezett patrónus szobák biztosítani tudják azt a nyugodt és biztonságos környezetet, amiben a szakértő kollégák és pszichológusok a bűncselekmény okozta traumát átélt, krízisben lévő személyek részére a megfelelő segítséget tudják nyújtani.

Ha az áldozatsegítő központokról és pontokról beszélünk, azt is érdemes hangsúlyozni, hogy az itt nyújtott támogatások alacsony küszöbűek, vagyis az áldozatnak nem szükséges a büntetőeljárást megindítani és feljelentést tenni,

kollégáink enélkül is rendelkezésre állnak. Tehát itt azok is támogatásra lelnek, akik nem állnak készen a büntetőeljárás megindítására, vagy netán a feljelentés megtételének más egyéb akadálya van.

Az eltelt időszak alapján mennyiben módosult, illetve bővült az elérhető szolgáltatások köre?

A közelmúltban több olyan jelentős jogszabály-módosításra is sor került, amelyek a mindennapokban – a különböző támogatásokhoz való hozzájutáson keresztül – könnyítenek az áldozatok helyzetén. Ilyenek különösen a két pénzügyi támogatást érintő módosítások, melyek mind az azonnali pénzügyi segély, mind a szándékos személy elleni erőszakos bűncselekmények esetén igényelhető állami kárenyhítés tekintetében kedvezőbb rendelkezéseket fogalmaznak meg az áldozatok számára. Ez a megváltozott jogszabályi környezet a fővárosi és megyei kormányhivataloknál működő, területi áldozatsegítő szolgálatok munkájára is nagy hatással van, hiszen a hatósági döntések ott születnek.

Ha maradunk a jogalkotás terén, nagyon fontos megemlíteni azokat az új rendelkezéseket is, amelyek meghatározott bűncselekmények – szándékos, személy elleni erőszakos, egyes vagyon elleni és a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmények – esetén lehetővé teszik az áldozatok közvetlen elérését, megkeresését, de természetesen csak akkor, ha az érintettek ez ellen nem tiltakoznak. Ez az úgynevezett opt-out modellt, mely 2021. január 1-től került bevezetésre, majd a tapasztalatok alapján november 1-től további finomhangolásra került sor. Ez az új, közvetlen elérési útvonal különösen fontos az áldozatsegítő központok és pontok működése szempontjából, hiszen az áldozatokkal való kapcsolatfelvétel jelenleg az ott dolgozó kollégák közreműködésével valósul meg.

Természetesen nemcsak a jogszabályok alakításával lehet fejleszteni és minél hatékonyabbá tenni az áldozatsegítési rendszert, így kiemelném azt is, hogy szükség esetén már gyermekpszichológus is rendelkezésre áll a gyermekáldozatok számára. Továbbá fontosnak tartom azt is megemlíteni, hogy az áldozatsegítő központok hálózata a kormányhivatalok mellett számos civil és egyházi szervezettel, valamint immáron állami nagyvállalatokkal is kölcsönösen együttműködik, elősegítve így a komplex segítségnyújtást és az elérhető szolgáltatások népszerűsítését, tudatosítását.

Milyen nemzetközi példákat vizsgáltak, illetve a szomszédos országokban mik a tapasztalatok? Működik-e hasonló intézményi hálózat?

Hazánk tagja több olyan európai és nemzetközi szervezetnek, hálózatnak, melyek tevékenysége a bűncselekmények áldozataira fókuszál. Ilyen például az

áldozatok jogainak európai hálózata (European Network on Victims' Rights – ENVR), vagy a Victim Support Europe (VSE) is, ahol folyamatosan zajlik az áldozatsegítő szakértők tapasztalatcseréje, a jó gyakorlatok megosztása. Az említett opt-out modellt hazai bevezetéséhez Hollandia szolgált jó példával, de több tagállamban is megfigyelhetők hasonló jó gyakorlatok. Az Igazságügyi Minisztérium által működtetett áldozatsegítő központok hálózata, annak átfo-gó jellegével, a rendkívül kiterjedt együttműködési rendszerével mindenesetre kiemelkedő a térségben.

Milyen célkitűzéseket fogalmazott meg a tárca a rendszer bővítését illetően?

Az egyik legfőbb célkitűzés a központok országos hálózattá bővítése 2025-re. Emellett folyamatosan vizsgáljuk azokat a területeket, ahol további lépésekkel még hatékonyabbá tudjuk tenni a rendszerünket. E körben kulcsfontosságú az is, hogy a már meglévő együttműködések tovább ápoljuk, és fáradhatatlanul keressük a lehetőséget az új szervezetekkel való közös munkára. Természe-ten azt szeretnénk, ha minden egyes bajba jutott áldozat megkapná a számára legmegfelelőbb segítséget, ez a hajtóerő visz minket előre.

Az cikkben található online hivatkozás

URL1: *Tettekkel lehet igazán segíteni.* <https://kormany.hu/hirek/varga-judit-segiteni-tettekkel-lehet>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hornyik Zs. (2022). „Segíteni igazán csak tettekkel lehet”. Interjú dr. Varga Judit igazságügyi miniszterrel a magyarországi áldozatsegítő rendszerről. *Belügyi Szemle*, 70(8), 1711–1715. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.8.9>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal Systems folyóirat-szerkesztő rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

